MUST KUUB

KIRJUTANUD J. PÄRN

G. ZIRK'I TRÜKK JA KIRJASTUS - TARTUS 1913.

MUST KUUB

EESTI KIRJANDUSE SELTSI KOOLIKIRJANDUSE
TOIMEKOND
NOORESOO KIRJAWARA № 25.

MUST KUUB

JUTUSTUS EESTI RAHWUSLIKU ÄRKAMISE AJAST

KIRJUTANUD **J. PÄRN**

(1883). — TEINE TRÜKK.

G. ZIRK'I TRÜKK JA KIRJASTUS — TARTUS 1913.

ESIMENE PEATÜKK.

KOGEMATA KOKKUJUHTUMINE W. RANNAS.

Maru lained peksid juba mõnda päewa Läänemere pinda, tuul wingus oma soodu edasi, laewameestele hirmuks, laewadele laastuseks, kaupmeestele kahjuks. Päikese kiired peitsid ennast pilwerünkade taha, inimesed ennast laewa-lagede wahele, üksinda madrused pidid tormile rinna wastu seadma ja tema kawalust ja rammu katsuma waigistada. Peaks ta kord wähenema, peaks ta paremale ilmale seadma! ohkas noor kui wana; aga otsekui wiimse wäe rammul puuris wana tuuletaat oma wägewa pea õhuruumisse ja häda sellele, kes ta sülle puutus, selle pigistas ta armastuses igawesesse märga sängi.

„Peaks torm kord wähenema!" õhkas keegi noormees Läänemere kaldal, ja waatles wee hüppamist. Kord korralt pühkis ta walge ninarätikuga märgi silmi, ja ehk tuul ta riided maha tahtis kiskuda ja teda ennast laintesse matta, jäi ta kahwatanud näol kui kalju seisma. Ta huuled liikusid kord korralt, ja ta silmad waatasid otsekui palwes taewa poole, kust kõik abi tuleb. Ja, kui Taewataat oma jõudu wäes näitab, siis wäriseb nii mõnegi inimese süda: „Jumal elab ülewel! Ja kes tahaks seda salata, et üks suurem meist looduses walitseb ja asjad oma tahtmise

järele seab, nurisegu ja urisegu ta alam, kuida ta tahab, aga wiimaks peab ta ometi ennast alandama ja selle tahtmist tegema, kes temale elu ja waimu on loonud.

Juba kolmat korda tuli noormees täna kaldale, aga pidi sammud jälle hoone poole seadma, weel kord keeras ta ümber ja waatas wahutawatesse laintesse; seal silmas ta musta kogu, kes kalda poole liikus.

„Mis see on?“ Tugewal sammul astus ta merele ligemale. „See on õnnetu inimene,“ karjatas ta korraga. Ta wiskas riided ihu pealt tuule hooleks ja tormas weewoosse. Kiwirüngaste wahelt kiskus ta surnud inimese nähtawale, wõttis tema sülle ja kandis kaldale.

Keegi naisterahwas peenikeses riides, kuldkeed kaela ja käte ümber, näost ja kehast tugew, aga nüüd surma süles.

„Ligimese kohus on inimest aidata, olgu missugusest soost ehk seisusest ta on!“ õhkas noor mees. Ta peastis kõik paelad naisterahwa ümbert wallale, pööris tema kummuli ja litsus ja õõrus teda esite seljast, pööris tema jälle ümber, pani käe südame kohta. Wälgu tuluke wälkus ta silmist, õnnetuma süda tuksus weel wähe! Siin on abi loota, oleks minul aga weel keegi abiks. Aga enne kui abi otsima lähen, on õnnetumal wiimne südame-tuksumine kadunud. Jumala nimel tahan siin kõik teha, mis wõin. Ruttu tõmbas ta oma riided selga, ja nüüd alustas muljumine ja õõrumine. Korraga turtsatas õnnetu, wesi woolas suust ja ninast wälja, ta lõi silmad lahti aga jälle wajusid nad kinni; hinge tõmbamine tunnistas ometi, et elu surma küünte wahelt oli peasnud.

Jälle tegi noormees tööd; naisterahwa sinised palged läksid walgeks, kahwatuks. „Oh oleks minul kuiwi riideid!“ õhkas mees; ta tõstis naisterahwa istukile, aga see kukkus jälle muru pinnale maha.

Mis pidi ta siin tegema? Kust abi leidma? Lähem maja oli pool wersta kaugel ja sealgi ainult üks wana naisterahwas kodu.

Abi pidi aga ruttu saama. Noormees seadis naisterahwa pea künka otsa, laotas oma kuue tema üle ja jooksis tuhat nelja tormist ja tuulest läbi maja poole. Siin tõmbas ta ilma küsimata kuiwa särgi ahju äärest, lina ja

teki sängist ja pika musta kuue seina pealt sülle ja tõttas mere poole tagasi, ehk küll wanamoor mitu korda kisendas: „Waras, rööwel!“

Õnnetu naisterahwas hingas lahkemini, tegi kord jälle silmad lahti, kuid nad wajusid jälle kinni.

Noormees peastis riided tasakesi lahti, kooris märja särgi piha pealt ja tõmbas kuiwa tagant järele, tõstis õnnetu istukile ja ajas temale kuiwa musta kuue selga, laskis siis tema jälle maha, tõmbas saapad ja sukad õnnetumal jalast ja kattis ta kuiwa lina ja tekiga täiesti kinni ning jäi nüüd ootama, mis õnnetumast saab.

Wanamoor tuli kähisewal rinnul lõõtsutades kaldale ja kisendas juba eemalt: „Kus sa kelm mu riided panid?“

„Ole rahul, emakene,!“ ütles noormees, „sinu riided on kõik alles ja nende kulu maksan sulle ausasti. Näe, kus merehädaline maas nende sees!“

„Jumal, pojake, püha ristike, mis siin on?“

„Emakene, see naisterahwas oli surma suus, lained tõid tema kaldale ja Jumala armu läbi on ta ometi nüüd jälle elule tõusnud.“

„Jeesuke, hoia iga inimese last weeõnnetuse eest! Minul on ka pojad mere peal, kes teab, kuidas nenda käsi käib! Ma lähen koju ja toon sooja kasuka temale peale, näe, kuidas ta waesekene wäriseb!“

„Kõige parem oleks, emakene, kui meie ta majasse jõuaksime kanda,“ wastas noormees.

„Ei mina, kulla herra, jõua kedagi kanda, aga ma lähen koju ja toon wäikse wankri siia.“

„See on hea nõu, too wanker siia, ehk jõuame siis teda majasse nihutada.“

Emakene tõttas koju, seadis õlekoti wäiksesse wankrisse ja tõmbas ta enda järele õnnetuma juure. Siis tõstsid nad tema sinna sisse, wõtsid märjad riided ühes. Wana ema tõmbas ees ja noor mees lükkas tagant, kuni maja uks neid wastu wõttis. Siis seadsid nad õnnetuma sängi, katsid kasukaga kinni ja noormees jäi sängi ääre walwama. Emakene pidi aga piima soendama, et kui õnnetu ärkab, soe piim teda wõiks kosutada.

Õnnetu magas rahulikult; aegamööda tõusis ilus jume ta näosse, huulte ümber nähti kord naeru, kord ahastust. Korraga tõusis ta istukile.

„Kus ma olen!“ karjatas ta, „kas taewas wõi põrgus? Jumal ei ole mu peale enam halastanud, ta on mind enesest ära lükanud, ehk ma küll teda oma jõudu mööda teenida püüdsin. Oh ma waene, oh ma õnnetu inimene! Maa peal oli mu elu kuldne, päris paradiis, aga nüüd on kõik otsas!“

„Ärge ennast kurwastage!“ palus noormees, „teie ei olę taewas ega põrgus, teie olete weel maailmas ja ühe waese kalamehe urtsikus, Jumal on teid merest ja uppumise surmast armulikult peastnud, olge rahul ja puhake oma wäsimust, kuni jälle pea koju jõuate.“

„Noormees, kes teie olete? Kuidas olen mina siia saanud? Mis riided need minu ümber on! See jäme särk, see porine lina, see talupoja must kuub; kes on neid julgenud minu ümber panna? Kus on mu siidiriided? Kus on mu kuld keed? Mu kallid pärlid? Kus on mu ilus kübar? Mu rahakukkur?“

„Austatud preili wõi proua, kuidas ma teid pean nimetama,“ ütles noormees, „teie asjad, nii palju kui wesi neid teile jätnud, on kõik siin majas ja wõite kohe oma ümber panna, kui nad kuiwad on.“

„Minu asjad on märjad, nad on märjad!“ — Õnnetu wiskas ennast jälle sängi. Ta huuled liikusid, sõnad jooksid üle huulte, aga aru ei wõidud neist saada. Kord lõi ta käsi kokku, kord awas ta silmad; hirm ja kartus näitas wägewasti üdist läbi lõikawat ja werd keema ajawat.

Noormees waatas kartmata seal juures, surus naisterahwa käed pehmelt padja peale, kuni õnnetu aegamööda rahulikumalt jäi hinge tõmbama. Wiimaks näitas rahu tagasi tulnud olewat. Noormees waatas rõõmuga tema tasast olekut, ja mida enam ta õnnetu otsa wahtis, seda sügawamale tungis ta pilt ta südamesse. „Ilus, jah täiesti ilus on see inimese laps, olgu ta mis sugust ehk seisusest tahes, aga Looja on kunstitöö siin üles ehitanud ja oma auks maailma rändama saatnud. Aga kuidas on ta nii suure õnnetuse sisse sattunud?“ Selle üle murdis noormees pead.

„On mõni laew hukka läinud, on ta paadiga üksinda mere peale julgenud minna, wõi on ta kurjade inimeste läbi õnnetusesse sattunud. Aeg peab siia selgust tooma, tänu aga Taewataadile, et teda weel õigel ajal märkasin, ja eks tema tea meie teesid seada. Mind on ta siia kinni sidunud, ma pean paremat ilma ära ootama, tema tahtmine on see wist olnud, et ma seda lille-kimbukest wee-närtsitusest pidin peastma. Aga ehk wõib ta ka ohaka-nupp olla, keda maa peale enam waja ei oleks. Ilusa maja sees peab ju ilus rahwas, kena ihu sees kena waim elama; küll saab näha, mis waimu-laps ta on, aga waesus on temal tundmata, seda tunnistasid tema sõnad selgesti. Kõige enam hirmutas teda must kuub. Peaks see temale tundmata riide-tükk olema, wõi tuletab must kuub talle mõnda inimest meele, keda elutee peal enam näha ei tahaks. Küll aeg asjale selgust toob — nüüd oli weel hirm waimu wangitsenud ja keele-paelu seganud.

„Andke minule juua, andke minule süüa! Oh kui külm on minul!" hüüdis õnnetu.

Noor mees tõttas emakese juure, walas sooja piima sawi-potikesesse, tõstis õnnetuma pea üles ja palus rüübata.

Õnnetu lõi silmad lahti ja waatas tänulikult nooremehe otsa, tõusis istukile ja ütles:

Ma olen tõesti wee-surmast peasenud! Tänu, tuhat tänu Taewaisale, aga ka teile olen suurt tänu wõlgu. Küll mu isa seda teile tasub, aga wõtke see talupoja must kuub minu ümbert ära, ma ei salli seda riidetükki.

Noormees peastis õnnetumal kuue eest lahti ja ütles: „Ärge riide pärast kohkuge, ma ei saanud paremat ihukatet siit kätte, ma olen hoopis wõõras siin majas."

„Andke minule weel sooja piima!", palus õnnetu, „see teeb mu keha soojaks, ja siis tooge mu märg kleit sisse, ma waatan, kas mu raha weel alles on, wõi jäi ta merepõhja".

Noormees täitis palwet.

Õnnetu tõmbas taskust rahakotikese wälja, rõõmus pilk läikis ta silmis ja raha wälja tõmmates ütles ta: „Tänu Jumalale, et need paberi lapikesed alles on, nüüd ei wõi häda kohe tuppa jooksta, aga märjaks on nad saanud. Wõtke,

aus noormees, kõik need räbalad oma kätte, kuiwatage nad ära, ja kui ilm ilusaks läheb, siis aidake mind nende abiga jälle mu isa ja ema juure tagasi. Oh mul on jälle wäga külm, paluge weel sooja piima ja tasuge kahewõrra selle wanaema waewa. Kui ma teid paluda wõin, siis waadake, kas mu riided warsti kuiwaks on saanud, et ma nad jälle wõksin selga tõmmata. „See särk on wäga kare ja must."

„Ma tahan kõige eest hoolt kanda, aga kõige parem oleks, kui teie weel magaksite."

„Tänan teie waewa eest, ma tahan katsuda weel magada, aga mu hirmus õnnetus tuleb jälle mulle meele ja äratab mind unest üles. Aga ütelge, aus herra, kus olen mina praegu?"

„Teie olete Läänemaa mere rannas, ühes wäikses kalamehe urtsikus."

„Aga kust olete mind siis weest kätte saanud ja kuidas juhtusite just mere peale?

„Mina wiibin juba kolmat päewa siin ümberkaudu ja tahan lootsikuga üle wäina sõita, kuid maru hoiab mind tagasi. Täna läksin kord jälle merd waatama ja leidsin teid kiwirüngaste wahelt lainete seest, kandsin teid liiwa peale, õõrusin teid ja nõnda tõusite elusse. Wanamoori abiga tõime teid wankris siia, panime sängi, kus teie praegu olete.

„Aga kes on mu riided ära wõtnud ja need minule ümber pannud?"

„Et teie riided wäga märjad olid, siis julgesin mina nad teie ümbert ära wõtta ja teile kuiwad talunaise riided selga panna."

Ja teie olete mind alasti tõmmanud ja minu keha siis jälle katnud, kas teil häbi ei olnud!"

„Andke andeks, aus preili, õnnetus ei tunne häbi ja teie olite ju õnnetu. Mina pidin seda tegema, muidu oleksite teie ühest õnnetusest teise kukkunud, see on surmast küll elusse, aga elust haigusesse ja sealt ehk jälle surma sülle. Pealegi, aus preili, olge otse rahul, et mina teid riidesse panin, ma olen arst ja tunnen inimest läbi ja läbi. Teie peaksite otse rahul olema ja ootama, kuni teie ihu higistama hakkab, siis läheb külm üle ja teie wõiksite jalutama

minna." Mina tahan lähemast mõisast teile pesu muretseda ja siis teid ennast ka sinna talutada."

„Tehke seda," palus õnnetu punastawal näol, „ma tahan teile wäga tänulik olla."

„Puhake hästi," ütles noormees ja tõttas uksest wälja. Õues sadas pisut wihma, ja tuul hulus omal wiisil, aga noormees ei hoolinud tuulest ega wihmast, waid ruttas otse teed W. mõisa poole, mille maja katused kaugelt paistsid.

Õnnetu aga wiskas riided pealt, kargas sängist wälja, käis mööda tuba ja waatas temale järele, kuni ta silmist metsa taha kadus. Siis tõmbas ta kasuka ümber ja ütles: „Mu õnnetus on kõik mu oma süü. Eks mu wanemad mind küllalt ei keelanud ja otse ei palunud, mitte laewa peale minna, eks laewa kapten mind laewa laelt alla ruumisse ei tõrjunud, aga ma olin oma wanemate ning kapteni wastu sõnakuulmata. Tuulehoog wiskas mind merde ja see tohtriherra on mind surmast peastnud, aga surnute kirjas olen ma juba laewa peal, ja mu wanemad saawad seda pea teada. Oh kui suur nende ehmatus on siis! Mu mamma, sa nutad silmad peast; mu papa, sa läed walu pärast wanaks, oh jõuaks ma pea jälle koju, siis wäheneks neil hirm ja kartus. Wäga kole oleks nende elu, kui lained mind oleks alla neelanud. Tänu Jumalale, kes mind peastis, mu elu peab teiseks minema, mu wennad minust jälle rõõmu tundma. Ma olen inimesi wihanud, ma tahan neid nüüd jälle armastada ja ikka mõtelda, et ma ka inimene olen, kes kõrgema käe all seisab.

See noormees on mind riidest lahti wõtnud, mulle teised riided selga tõmmanud, kuidas wõin ma ta silmi weel waadata? Ta ütles: Õnnetus ei tunne häbi! Temal wõib õigus olla, ta pidi seda tegema, muidu oleks mina ehk weel õnnetumaks saanud. Aga mis soost ta peaks olema? Õnnetu punastas näost. Ta näitab wäga peenikeste kommetega olewat. Mis ta siin sauna-urtsikus teeb, on jälle küsimine. Wist tahtis ta kalamehe paadiga üle wäina sõita ja torm hoidis teda tagasi, ta pidi siis minu peastjaks saama; peaks ta suurest soost olema — oh mis ma õnnetu juba mõtlen! Meri kaisutas mind mõne tunni eest hellasti, ta tahtis wägise mu peigmeheks saada, mind

omas külmas sängis igawesti kiigutada, aga üks ülem tahtmine kiskus mind ta kaisust ja sellele tahtmisele olen ma kõige suuremat tänu wõlgu!"

Kahehobuse wanker wuras majakese ette; noormees kargas uksest sisse, pani riidepaki õnnetu ette ja palus teda riidesse panna ja siis wankrisse astuda. W. mõisas oodatawat teda. Õnnetu tänas liigutatud häälel. Poole tunni pärast pidas wanker W. mõisa trepi ees kinni, wanaealine proua astus wälja ja õnnetu naisterahwas lendas ta rinna wastu.

„Ada, Ada!" kisendas proua, pean ma teid siin nõnda nägema! Ütelge Jumala pärast, kuidas olete teie merde sattunud?

„Proua surus noort tütarlast oma rinna wastu ja musutas teda mitu korda.

Wärisewal häälel wastas Ada: „Ma tahtsin oma õde Riias waatama minna, tuul oli mere peal wäga kange, ma läksin ilma loata laewa laele, kust mind tormihoog merde wiskas. Mu riided hoidsid mind esiti wee peal, siis sain ühest lauatükist kinni, mis mind kalda poole tõi. Mu jõud lõppes wiimaks ära ja ma ärkasin alles kalamehe majakeses üles, kus ma hirmsate riiete sisse mässitud ühes nurgas puhkasin, mida ma esmalt põrguks arwasin. See herra on mind weest wälja tõmmanud, mind elusse äratanud, temale olen ma oma peastmise eest peale Jumala helde abi suurt tänu wõlgu."

„Olen seda herrat juba tundma õppinud, kui ta teile riideid ja hobuseid palus. Olge nõnda hea, tohtriherra, ja astuge mu majasse!"

„Tänan lahke kutsumise eest," wastas tohter, „ma palun Ada preilit oma raha kotti ja kuld-keesid minu käest wastu wõtta. Ma tahan jälle oma korterisse tõtata. Teie riided on wankris, neid saab ehk toatüdruk kuiwatama."

„Aulik tohtri herra," palus Ada, asju wastu wõttes, „kas teie ei wõiks mind mu wanemate lossi saatma tulla; mu wanemad saaksid teie wastu oma tänu tunnistama, olge nõnda hea!"

„Mu aeg ei anna ühtegi kõrwalist reisi ette wõtta, torm on juba sedagi waba aega wäga lühendanud," wastas noormees.

„Kuidas wõin siis teie wastu tänulik olla? ütles Ada paluwate silmadega.

„Minul ei ole ühtegi tänu waja, ma olen kogemata juhtumise läbi sunnitud olnud tegema, mis iga ristiinimene ka oleks teinud ja ma olen seda heameelega teinud. Jumalaga, austatud preili."

Noormees kergitas kübarat ja tahtis minna, proua aga pööras ennast tema poole ja ütles: „Jääge seks õhtuks minu külaliseks, homme on ehk ilm parem ja wõite üle wäina sõita."

„Jääge," palus Ada.

„See on minul üsna wõimata," ütles noormees, „minu asjad on ilma wahita, ja ärge pange pahaks, minu olek oleks teie lossis teile wastumeelt ning pahanduseks, kurjategija ei ole ma küll mitte, aga siiski inimene, keda teie wäga wastu meelt wõõrusel hoiaksite, jääge Jumalaga, see on mu wiimne palwe". Ta keeras ümber ja kadus talu onnikese poole.

„Wäga isemeelne," ütles mõisa proua, „minu lossi põlgab ta halwemaks, kui talupoja onnikest. Wäga imelik. Tal wõib meie sugu wastu midagi südames olla, ta on wist mõne Eesti talupoja laps, kes oma isemeelt ka ülikoolis ei ole kaotanud. Ja jah, Eesti rahwas pöörab nüüd sõgedal kombel meile selga ja pahandab meid, kus wõib. Meie oleme neid küll Piibli waimus kaswatada püüdnud, aga ta ajab oma okkad, kust wõib, wälja ja tahab ise peremees olla. Tänu Jumalale, kes meie eesõigused nõnda on kinnitada lasknud, et nad meid ikka kummardama peawad, kui nad ka kes teab mis ninatarkust on. õppinud — Tule, Ada, ja ära tühja tohtri järele kaua wahi. Täna Jumalat, et merest peasid, ja austa oma esiwanemaid, kes meie põhja kalju peale on rajanud, kust meid ükski tuul ega maru ei liiguta."

„Jah, aus proua, teil wõib igas tükis õigus olla, aga ta on mu peastja, kellele ma tänu wõlgu olen. Peaks ma ta nimegi teada saama."

„Ta nimetas ennast Dr. Wisnapuu, millest juba aru wõib saada, et ta Eesti rahwa laps on."

„Dr. Wisnapuu ja Eesti rahwa laps," mõtles Ada, „on minu peastjaks saanud, selle rahwa laps, kes iga päew mu isa wäljasid künnab ja keda isa „kuradi talupoja seaks" nimetab, ja jah, selle rahwa lapsele olen mina nüüd tänu wõlgu, aga, — meie oleme sellele rahwale weel enam tänu wõlgu. Eks nad meie maad hari, meie wilja lõika, meie rehtesid peksa, meie piiritust linna wea, ülepea kõik meie tööd ära tee, meile pealegi weel raha majasse ei too. See rahwas on meie kulla-allikas, ilma selle rahwata oleksime meie juba ammu otsas. Ja kui kannatlik ja alandlik on see rahwas! Oh — mu silmad lähewad lahti, meri on neid puhtaks pesenud. Minge peale Wisnapuu, ehk näeme elus weel teine teist!"

Rõhutud südamega läks Ada proua järele tuppa, rõhutuks jäi ta süda terwel õhtul, ehk küll proua kõik oma wara ja au temale näitas.

Tuul oli wagusi jäänud, ja siis, kui Ada oma liikmeid sulepatjadesse paenutas, lendas wäike lootsik üle wäina Muhu saarele. Dr. Wisnapuu puhus sõudjaga magusat juttu wana Eesti rahwa tööst ja talitusest, ega mõtelnudki enam suuremat preili Ada peale.

TEINE PEATÜKK.

WILJANDI LINNAS.

Wiljandi linna oli mõne aasta eest nõnda-nimetatud „Landesgymnasium" asutatud, kus enamasti mõisnikkude pojad koolis käisid. Kooliraha on siin wäga kallis ja sellele seda kallim weel, kes koolimajas ka ülespidamist soowib. Wäikse jõuga inimene ei tohi selle peale mõteldagi, et oma poja sinna kooli saadab, ka mitmed mõisnikud saadawad oma pojad alamatesse korteritesse ja maksawad siis koolile üksinda kooliraha. Asutus on Wiljandi linnale ja ümberkaudsele maale tululik.

Wiljandi linna lähedal on aga wäga palju pärisperemehi, kellel talud ammu juba kõigist wõlgadest tasa on ja oma raha poolest kaaluwad nii nad mõnegi mõisniku üles. Ka nende pojad käiwad seal koolis ja wõitlewad waimupõllul krahwidega ja parunitega.

Wõidelgu aga noored eestlased, meil on wäga õpetatud mehi waja; haridus tõstab meid iga seisusega ühe pulga peale ja kisub wanad waheseinad maha, mis juba mõnda sada aastat rahwast rõhunud. Soowida oleks aega, mil inimest enam tema raha ja nime järele ei kaaluta, waid tema hariduse järele, kui palju ta riigile ja rahwale kasu toob.

Paruni H. poeg käis ka Wiljandi gümnasiumis koolis, aga tema korter ei olnud mitte koolimajas, waid oma sugulase juures, mispärast noor parun iga hommiku teed kooli

jala pidi käima. Noormees, nimega Oskar, käis oma teed iga päew rõõmuga, sest ta teadis, et see tema terwist kosutas. Iga päew tuli temale wäga wiisakas tütarlaps wastu, raamatu-kimbukene kaenla all. Esiti ei pannud noor parun Oskar tütarlast suurt tähelegi, aga iga päewaga läks see nägu temale armsamaks ja wiimaks pidi ta mütsi tõmbama ja noort õit teretama. Terwis wõeti lahkelt wastu ja nõnda kaswas esiti silmade tutwustus. Ühel wäga wihmasel päewal nägi parun Oskar noort neiut ilma wihma warjuta kooli tõttawat.

„Kas wõin teile oma wihmawarju laenata", palus Oskar, „minu tee on kohe otsas, aga teie tee weel pikk."

„Tänan wäga," oli wastus, „aga kuhu pean wihmawarju ära saatma?"

Oskar nimetas oma maja ja noored inimesed lahkusid.

Oskaril seisis sel päewal enam noor neiu kui oma õppetükid mõttes.

Õhtupoole tõi üks toatüdruk wihmawarju ära ja ütles: „Marie preili laseb wäga tänada."

„Kes on see Marie preili?" küsis Oskar.

Tüdruk wastas: „Marie preili on siit ligidalt ühe pärisperemehe tütar, kes juba mõnda aastat siinses kõrgemas tütarlaste koolis õpib ja nüüd suurt eksami teeb".

„Ühe pärisperemehe tütar, see ei ole õige, sa waletad!"

„Minu aulik noorherra, ma ei mõista waletada."

Oskar läks oma kambrisse, käis edasi tagasi ja ikka ütles ta: „Marie on ühe pärisperemehe tütar, oleks ta öelnud: ühe pärismõisniku tütar, see oleks mesi mu südamele olnud, aga pärisperemehe tütar, see on surmarohi. Aga ometi ei wõi ma seda nägu unustada, ta on nii lahke, nii ilma kawaluseta kui ühe ingli nägu. Oh oleks mina ka pärisperemehe poeg, seda inglit ei jätaks ma enam maha! Aga mis wahe on siis minu ja tema wahel? Eks minu isa ka põllutööst ei ela? Temal on küll ehk enam maad kui Marie isal, aga maaharijad on nad mõlemad. Ja mu süda tuksub wäga selle õie järele, olgu missugusest seisusest ta on. Minule peab ta jääma, minu

omaks saama, kui ka kaljud ennast pilwedeni sinna wahele sirutaksid! Aga nüüd jälle õppimise kallale!"

Oskar istus laua juure, Ladina ja Greeka keele sõnad liikusid mõnda minutit ta suus, aga süda kiskus teda jälle Marie juure. „Homme saan teda jälle näha!" õhkas noormees, homme ehk sõna rääkida. „Marie, mu süda põleb armus su järele, olgu kes sa oled; mis on armastusel seisusega tegemist? Pealegi, ma olen mõisnik, kellel tugew põhi jalgade all, ma wõin ju oma tahtmise järele kord walida. Aga nüüd õppimisele. Küll aeg asju arutab; aga Marie peab minu osa olema, minu omaks jääma, kui ka terwe maailm wastu waidleks!"

Kogu teise hommiku mõtles parun Oskar jälle Marie peale; mitu korda pidi ta aga enda wastu rindu lööma ja küsima: Armastab ka tema mind? Eks minu armastus wäga warajane ole!

Ta tõttas kooli; tee peal juhtus ta jälle seda ilusat õit nägema ja tuluke tõusis südames weel suuremale leekele.

Kooliherrad märkasid warsti Oskari isewiisi olekut ja wäikesed laitused puutusid esimest korda nooremehe südant. See ajas temal were keema. Peale tundide wõttis ta nõuks enam raamatutega ennast waewata ja armastuse tuld waigistada. Ja seda täitis ta osawasti. Laitust et kuulnud enam ta kõrw, waid aga kiitust, ja see oli mehine tegu.

Aegamööda kuulas ta aga Marie elu järele ja mis ta kuulis, oli kärjemesi südamele.

Marie olewat üheksandast aastast saadik heas korteris ja koolis olnud, tulise waimustusega hariduseteel edasi tungimud ja wõiwat nüüd iga suuremat sugu inimesega ühe pulga peal seista. Ta mängiwat wäga osawasti klawerit, tegewat palju ilusaid naisterahwa näputöösid, olewat alandlik ja lahke iga inimese wastu.

See kõik oli wäga Oskari meele järele. Oleks ta mõisniku sugust olewat! See üksinda puhus mõni kord kui külm õhk armastusekatla peale ja keelas teda üle keemast. Ma olen üksik poeg, ütles Oskar iseenesele, ja kõige oma isa mõisate pärija, minule ei wõi ükski wahele tulla, kui ma tahan teda lossiprouaks tõsta. Aga enne, kui ta

Wiljandi linna jumalaga jätab, pean ma temaga kokku saama, oma südant temale awaldama ja kuulma, mis tema süda sinna juure ütleb.

Oskari sugulasel oli mitu tütart kodus, mõned nendest juba täisealised, sellest siis tuligi, et wõõrad majasse juhtusid ja mõnel õhtul tantsuga aega wiideti.

Ühel õhtupoolel palus Oskar oma sugulase prouat, et tema tütar oma koolisõbra Marie ka õhtuks sinna paluks.

Proua tegi suured silmad, ütles, see ei passiwat, et rüütel oma orjaga läbi käiwat ja mõnda muud, aga kui Oskar ära seletas, et ta mõnegi nõnda-nimetatud orja pojaga ühes klassis istuwat, ja nad tihti paremini oma õpetükka mõistwat, kui rüütlite pojad, andis proua järele ja käskis Mariet õhtuks enda juure paluda. Südames aga mõtles tema: Küllap täna õhtu sedamaid näitab, mis wahe meie ja nende wahel on. —

Õhtu tuli kätte. Marie astus oma kooli-sõsaraga, kellele ta koolis palju head oli teinud, tundmata majasse. Ta ehmatas aga hoopis ära, kui siin palju noori herrasid ja preilisid juba eest leidis. Tagasi ei wõinud ta enam minna, ta wõttis kõik oma jõu kokku ja tahtis näidata, et ta nendega ühe pulga peal seisab. Alandlikult ja tasaselt astus ta kindlal sammul seltskonnas üles ja kus teda noogata püüti, mõistis ta waimurikkalt ennast kaitseda, ja mitugi noortmeest waatasid tuksuwa südamega Marie otsa ja nõudsid ta elujärje ja seisuse järele, said aga wastuseks, et ta praegu eksami eel seiswat ja maja-laste koolisõber olewat, keda otsekui jumalagajätmiseks täna õhtul pidule kutsutud. Oskar üksi teadis asja põhja ja püüdis noore neiuga nelja silma all kokku saada, aga see näitas üsna wõimata olewat.

Ühe pikema tantsu järele tõmbas maja noor tütar Mariet kättpidi enda järele ja ütles: „Tule, armas Marie, ma tahan sulle oma töötuba näidata. Ta on teisel pool maje otsas, pisukene ja kena.“

Marie astus ta järele mõnest toast läbi, wiimaks seisid nad tõesti ühes wäikeses ja kenas kambris. Kambri põrand oli üle ja üle kalli tekiga kaetud, seina ääres wäikene sohwa, akna ligidal ilus kirjutuse laud, weel kenam

raamatu-kapp, kenasti sisse köidetud raamatutega. Wäga mõnusate paberitega löödud seinte peal rippusid ilusad pildid.

„Sul on tore töötuba, Olga“, ütles Marie, „istume siis natuke ja ajame mõne sõna juttu“. Õhtu on pea otsas ja sinuga ei saa ma wist nii ruttu enam kokku. Ülehomme on mu wiimane eksami-päew ja siis jätan selle linna jumalaga. Ma olen juba ammu igatsenud rüütlilikku seltskonda näha ja nende olukorda tähele panna. Täna on see minul korda läinud, annaks Jumal, et ka wiimaseks jääks.

„Mispärast soowid sa, et see wiimne oleks?“ küsis Olga.

„Mispärast, selle järele, kooli sõsar, ära küsi!“ Igal linnul on oma laul; wõõras lind wõõras kogus jääb ikka wõõraks“.

„Aga sina ei näita sugugi wõõras meie hulgas olewat, pealegi lendawad mitmed noored herrad ime osawusega sinu ümber, otse kui tahaks nad sind käte peal kanda.“

„Wõib olla“, wastas Marie, „aga mu süda põleb, armas laps, mu wäikese kambri järele, mille ilu küll sinu kambri wääriline ei ole,aga minule aegamööda wäga lõbusaks pesaks on läinud.“

Uks läks lahti ja parun Oskar astus kartlikul sammul noorte laste juure ja ütles kumardades: „Olga, mamma otsib sind wäga taga.“

Olga kargas ülesse, tõmbas Oskari käe pihku ja paludes ütles ta: „Armas Oskar, wiida pisut Marie aega, ma tulen kohe tagasi,“ ja tõttas uksest wälja.

Oskar istus tooli peale laua ääre ja ütles: „Mul on ütlemata kahju, et teie siit linnast lahkute.“

„Mis kahju wõib teil, paruni herra, sellest olla,“ wastas Marie tõsiselt.

„Ärge pange pahaks, aus preili, aga teie olete minule wäga südamesse kaswanud ja lahkumine teeb walu; peaks minul õnn olema teid elus weel näha.“

„Eluajad on imelikud,“ wastas Marie, „aga kui teie elus weel ehk näete, siis pöörate minule wist selga, häbenete ennast sellest, kellega noorel põlwel kord tantsisite, ehk mõne inimliku sõna wahetasite. Meie wahe on wäga

suur, paruni herra; kui ma teid julgen paluda, siis jätke mind üksi siia ootama, kuni Olga preili tagasi tuleb. Leiab meid mõni muu siit kahekesi, siis ehk tõuseb jutt, mis teile ega minule armas ei ole."

Oskar kargas püsti, puna tõusis ta palgele, wärisewal käel tõmbas ta Marie käe oma pihku, surus selle oma suu wastu ja ütles:

„Nii tõesti kui ma parun Oskar olen, teid otsin ma ülesse, kui ma oma õppimisega walmis olen; jääge nii kauaks neiuks ja kui teie mind armastate, andke enesest minule teadust: ma tõstan teid oma pea trooniks."

Jälle surus Oskar Marie kätt, waatas kord tõsiselt ta otsa ja küsis: „Kas tohin teie peale loota?"

Marie wärises. Wäga järsku oli see küsimine tulnud; ta wastas tõsiselt:

„Mõtelge oma seisuse peale ja ärge tehke ühtegi inimest enneaegu õnnetuks, kõige wähem iseennast. Ma tunnen teid, kui üht rüütlit ja austan teid ja teie seisust niipalju, kui ta oma rüütli ausse jääb ja mitte teiste seisustele kurnajaks ei saa. Minu ja teie wahel seisab aga tugew müür, mille kallal 600 aastat on ehitatud ja sada wõrd rohkem aega ei kisu seda müüri maha. Küllap teie mind ehk elus weel leiate ja näete, aga eks teie siis ehmata oma tänase jutu pärast ja kes peab siis selle kindluse peale koda ehitama, kas teie wõi mina? Aga nüüd, aulik paruniherra jätke mind üksi ja saatke Olga preili jälle tagasi, ehk ma pean teda ülesse otsima."

„Truu teile, Marie, surmani," ütles Oskar, surus wägise Marie käe peale ühe musu ja tõttas taga toast rõõmulise seltsi hulka.

Marie surus silmad rätiku sisse ja pisarad woolasid tal üle palgete. Ta silma ees seisis ta isa waene kammer ja tema sees ema armastaw süda ja tööst kõwad käed, kes teda oma südame wastu surusid. Lendes oleks ta sinna tõtanud, oma südant ema ette wälja puistanud, aga ema oli kaugel.

Mis tahab Oskar minust? mõtles ta wiimaks. Mis muud, kui mind auku lükata ja siis ehk selle kaldal kord weel naeratada, aga ta nägu oli pühalik ja tõsine, ega tema

ometi mind ei ole armastama hakanud. Kui see nii oleks, mis pean ma waene siis tegema. Marie jäi mõttesse. Isa tõsine nägu astus waimus ta ette ja ähwardas sõrme tõstes: Tütar, ära usu iga libedat keelt, kes sind meelitab! Waata ette, et sa ei lange! Mäest alla on kerge weereda, aga raske jälle sinna otsa ronida. Au on kerge kaotada, aga teda tagasi wõita on raske.

Isa, sul on õigus, kadugu pilkaja waim mu silmist! Ta tõusis püsti, pühkis omad silmad kuiwaks, waatas ilusaid piltisid. Warsti tuli Olga tagasi, wõttis ta ümbert kinni ja ütles: „Mamma palub õhtusöögile."

Marie tõmbas Olga oma rinna wastu ja ütles: „Ma läheksin heameelega koju, olen juba muidugi hiljaks jäänud."

„Armas Marie, tule, tule sööma, täna on meil mitmed magusad road, sa istu minu kõrwas ja ära häbene sugugi; kes teab, kas enam üksteist näeme. Sa olid minu wastu koolis wäga lahke, ma ei unusta sind eladeski. Peaks meie ikka ühes elada wõima!"

„Aga sa olid ka minu wastu lahke ja ilma kawaluseta, teised sinu seisuse lapsed waatasid ikka üle õla minu otsa, ehk ma küll enam mõistsin, kui nemad," wastas Marie.

„Jäta tühi mõte jälle maha, mis sind kurwastab. Need on üsna rumalad inimesed, kes oma uhkusega pilwedest-läbi tahaksid lennata, kuid siiski pori sisse jalgupidi kinni jääwad. Tule õhtu söögile!"

Õhtu söögil tehti palju nalja, igaüks tahtis oma noore tarkuse tiibu lehwitada ja oma küünalt kesk lauda põlema panna; ainult parun Oskar nähti tõsine olewat ja waatas mõnda korda haledal silmil Marie otsa, kes punastades silmad pidi maha lööma.

Peale söögi jalutati weel toas ja iga üks tõttas omale poole.

Marie tänas majaprouat wäga selle eest, et see tema peale ka oli mõtelnud, jättis käele suud andes jumalaga ja woorimehe wäikene wanker wiis tema koju, kus ta weel kaua raamatute kallal istus ja ennast oma wiimistele eksamitele ette walmistas.

Majaproua tõmbas aga Oskari oma kambrisse, keeras ukse lukku ja ütles tõsisel ähwardawal näol: „Oskar, teie olete minule üsna häbi teinud, et nõnda awalikult ühe talupoja tütre ümber lipitsete. Teie seisus, kui tulewane Eestimaa suurem rüütel, ei luba niisugust olekut sugugi."

„Aga eks preili Marie ka inimeselaps ei ole," wastas Oskar.

„Jah muidugi, aga mõtle, mis seisuse liige! Tahaksite ehk teie meie ja nende seisust ühe pulga peale seadida? Kui seda soowite, siis oleme täna wiimast korda ühe katuse all. Pealegi tahan teie papa ja mammale sellest kohe homme kirjutada ja küsida, kas palju parem ei oleks, kui teie Tallinnasse doomkooli läheksite."

„Tehke selles asjas, kuidas arwate, armuline 'tante, mina olen walmis oma wanemate käsku täitma, ja palun andeks, kui teid wastu oma tahtmist olen pahandanud."

„Minge puhkama ja mõtelge oma lapse põlwe nalja üle paremini järele, ma arwan, et teie weel õigel tunnil ümber keerate ja seda, mis tänasel õhtul teinud olete, südamest kahetsete."

Oskar läks; mis ta süda sees ütles, saab ehk tulewik näitama. Proua waatas talle järele ja mõtles kortsus kulmul: „Nüüd lähewad lood pööraseks, tulewad uued asjad. Parun lükkab paruni tütre, krahw krahwi tütre kõrwale ja talupoja kontsakesed tõmmatakse käe kõrwa; talupoja tütre silmi wahitakse terwe õhtu ja need on rumalad küllalt, niisuguse waatamise ja meelitamise wõrku sattuma. Marie oleks parem wõinud oma isa sigu sööta ja lehmi joota, kui ta nüüd siin linna-koolides wedeleb, sest et temast pärast töötegijat inimest ei saa, waid üks ärarikutud loomakene tuulele tuustida ja tormile weeretada. Ma tahan paremini silmi Oskari üle lahti hoida ja idusid sumbutada, enne kui nad puuks kaswawad, teotuseks ja naeruks meie ausas metsas saawad.

Teenijaks ja orjaks peab see rahwas jääma, kui tal ka lauliku Göthe mõtted peas keerleks, Kröösuse raha kastis ehk kirstus kõliseks. Ma kahetsen wäga, et ma oma tütre ja Oskari palwet täitsin ja seda mamslikest oma põrandal lubasin saba keerutada. — Temale kaswab kohe paabu linnukese saba taha, kui aga kord meie lõhna saawad.

Edespidi ei taha ma nõnda rumal olla. Ka mu tütar ei tohı homsest päewast selle taimega enam ühtegi tegemist teha, ja peaks ta minule sõna-kuulmata olema, siis loen temale nii kaua Moosest ja prohwetid ette, kuni mõistus pähe tuleb.

Nõnda peab see sündima ja mitte, kuidas noorus mõtleb ja tahab.

KOLMAS PEATÜKK.

H. MÕISAS.

Läänemere rand oli wanasti Eesti meeste omandus. Nende laewad kõikusid mere pinnal, aga aeg tõi tormi, mis maa-pinna ülesse keerutas, majad rahwaga kaotas ja laewadehulgad wastu kaljurünkaid purustas. Maru järel tõusid küll uued majad ja uued laewad, aga need ei olnud mitte enam Eesti rahwa omandus, waid ühe wõõra... Wangi- ja wahi-tornid kaswasid kui maa seest wanade külade asemele, Eesti rahwas puges koobastesse ja wõsastikku, kust ta aga aeg ajalt orja kütkes tagasi toodi ja tegema sunniti, mis ta enne unes ei olnud näinud. Mõis tekkis mõisa, loss lossi kõrwale ja iga lapikene maad jaotati nende pidajate wahel. Eesti rahwas oli kindla põhja oma jalgade alt kaotanud ja ühes maaga ka oma julge südame ja meele. Üks orjade hulk oli weel järele jäänud, kes iga pilli järele tantsis ja iga käsku alanduses pidi täitma. Ta ilu ja au kukkus hauda ja magab seal weel tänagi rahuga. Rahwa jutu järele peab aga ükskord jälle aeg tulema, kus Eesti mees jälle oma pinna jalge alla saab, kus ta waimu-elu lõkke kombel põlema hakkab, lõkkest tulukene taewani tõuseb ja uus au ja wõimus wanast üle käib.

Ennewanast seisis ühe wäikse jõe weeres wastu merd suur Eesti küla. Sõjawanker weeres siit üle, tegi majad tuhaks ja rahwa luu-hunikuks. Küla asemele ehitas wõitja lossi ja nimetas maad ümber kaudu omaks maaks. Sugu-

konnad sugukondade järele pärisid wanemate õigusid, kuni parun H. nüüd jälle tema üle walitses ja maad ja rahwast omaks nimetas. Jumal oli tema abielu ühe tütre ja ühe pojaga õnnistanud, aga mõlemad olid majast tükiks ajaks wälja lennanud. Üksinda kõndis parun H. omas lossis, wahtis kord lainetawa mere, kord rohelise metsa ja maa peale. Ta süda näitas wäga rahutu olewat; murepilwed katsid ta nägu ja sundisid teda edasi tagasi käima. Kord jäi ta seisma, waatas aknast wälja, kus torm praegu üht haawa-puud juurtega maa seest wälja kangutas ja mõtles: Mu armas poeg on täna maru eest kaitstud, aga elumarud saawad teda kord ka raputama ja kui ta kindlalt oma jalgade peal ei seisa, nagu selle haawa ümber wiskama. Aga ma usun, ta saab seisma, kuidas mina tänini seisnud ja wõidelnud olen. Aga mu armas tütar, see läks wastu minu ja ema tahtmist merereisile. Sõbranna kirjad on teda minu majast wälja petnud. Ilm oli siis waga, aga waata, kuidas ta nüüd möllab, küllab ehk seisatab laew täna Haapsalu linnas, ehk jääwad nad juba Baltiskisse paigale, aga Jumal hoidku, kui nad mere peal peaksid olema. Ma nutaksin oma silmad peast, kui temale peaks õnnetus juhtuma ja sedasama saaks würst N. tegema. See on mees, kes mulle meele järele, rikas kui Kröösus, mõistlik kui Salomon ja ilus kui Absalom. Pealegi on ta wäga wanast rüütlite soost ja tal on aus suguwõsa. Õunapuud peab heade jatkudega uuendatama, siis kannab ta magusat wilja, ja mu armas abikaasa on just sellessamas mõttes. Anna, Jumal, lastele head terwist, rahast, aust ja kõigist maapealsist asjust ei saa neil puuduma. Aga mu tütar Ada on pisut kergekaelne, armastab wist mõnda teist, temal ei olnud würst N.'le silmi ega kõrwu, wist on ta wäga lapselik, aga küll aeg tulukest südames süütab ja würstil on weel aega. Ta ütles ju minule ühel õhtul, et ta weel aasta kolme wõi nelja pärast omale teist poolt otsida loodab ja soowis, et minu tütar siis weel waba oleks. Noh, seda rääkis ta küll nalja pärast weini klaasi juures, aga naljaga alustawad tihti kõige suuremad tõsidused. Näe seal tuleb mu aus opmann, üks tõsine mees, keda ma Ungarimaal tundma õppisin. Ta mõistab minu tahtmise järele selle ülilaisa rahwaga ümber käia.

Maakeele õppis ta lühikese ajaga ära ja nüüd on ta minule teiseks käeks. Rahwas pidawat teda wäga kartma, aga seda parem, mõne siit maa inimesega mängiksid nad pea pimesikku, ja põllupidamises on ta tuline mees. Kahju aga, et wäga palju palka nõuab, kuid mu mõisad teewad nüüd palju enam sisse.

Opmann Prits astus herra tuppa ja teretas aupaklikult. Herra astus temale wastu, koputas ta õla pihta ja küsis: „Noh, kudas käsi käib, armas Prits?"

„Kuidas ta käib, aulik herra, aina pahasti. Torm on wälja peal wäga palju kurja teinud ja wilja kuhelad laiali pillunud. Talupojad on nad wist hooletult kokku pannud. Ma tulin teie juure otse kuulama, kas pean kubja läbi käsku andma, et nad oma halba tööd tulewad parandama.

„Meie peame küll kuhjad oma meestega ära parandama, sest nad on wilja kokku pannud ja teie olete sellega rahul olnud, mis wõib rahwas selle eest, et nüüd torm neid laiali pillub. Eks ole nõnda, armas Prits?"

„Teil wõib õigus olla, aga meie juures pidi iga talupoeg oma wilja kuhelad parandama ja ma arwan, siin ei nõua ka keegi waewatasumist, kui nad aga käsu saawad."

„Wäga ilus, Prits, aga nemad panewad meie wilja ilma hinnata kokku; minewa aasta pidime seda kalli raha eest tegema. Rent on neile wanas suuruses jäänud ja tüki päewad pealekauba peale pandud.

„See ei ole ühtegi," wastas Prits, „teie oleks pidanud weel palju enam kruwima, nad on rikkad küllalt ja ninakad, teoorjus teeb neid hästi taltsaks."

„Teil wõib õigus olla, aga kui nad omad kohad maha jätawad ja lendu lähewad, mis siis?"

„Ah, ah, ah," naeris opman, „need rumalad sead ei lähe kuhugi, nad teewad tänades pool enam; andke aga mulle luba, küll näete, et mõisa weel kakskorda niipalju sisse teeb. Rent ja pool tegu on tuhat korda meile parem, kui puhas tegu ehk puhas rent. Teie wõite seda ilma kartmata katsuda...."

„Räägime teine kord sellest, sugu renti ja tegu wõiks ikka weel juure lisada, see ei teeks suurt kära, aega-mööda. Mis muidu weel head kuulda on?"

„Muidu on kõik hästi, wili annab palju wälja, kartuli saak wist suur, talwe oras korras, aga ma pean weel sel nädalal laadale sõitma nuum-härgi kokku ostma ja palun selleks luba ja raha."

„Meie sõidame ühes, mina tulen ka see aasta laadale ja aitan osta."

„Kanade päralt," mõtles opman, „minewa aasta wõitsin iga härja pealt wiis rubla, see tegi 50 härja pealt 250 rubla. See aasta läheb see kõrwaline teenistus wõssu. Ma olen ju Wenemaale tulnud omale raha korjama, aga küll katsun jälle mõne teise moodu peal." Ta tegi lahke näo ja ütles:

„Seda parem; kui peremees ise juures, siis on kergem kaupa saada. Kas pean siis homme omad sulased wiljakuhjasid parandama saatma, wõi annan wallarahwale käsu?

„Tehke, kuidas arwate," wastas herra.

Opman kummardas ja tõttas oma teed. Juba õue peal kisendas ta: „Kuradi laiskkoer, kubjas, pane hobune sadulasse, sõida wald läbi, nad peawad oma wiljakuhjad ära parandama! Homme päew, kõik mõisa, kas mõistad?"

Teisel päewal tõttas wallarahwas wäljale. „Mõisa käsku peab täitma," kõlas igast nurgast, aga nii kaua kui see „Saksamaa lambawaras" (nõnda nimetas rahwas iga sakslast, kes üle piiri Eestimaale tuleb) meie mõisat walitseb, läheb meie elu weel kirjumaks. Ta waletab herrale ööd ja päewad ette ja topib oma taskud täis, ja kui ta meid ja herrat niinepuu näoliseks on koorinud, siis lippab omale maale tagasi ja sõimab meid ja meie herrat weel pealegi. Ja meie mõisnikud usuwad iga ümberhulkujat, kui ta aga wäljamaalane on. Meie omal maal on hulk inimesi, kes palju paremini kõiki majapidamise asju tunnewad, aga neid lükatakse kõrwale, nad on ju oma rahwas.

Herra waatas opmanile tagant järele, lõi näppu ja ütles:

„See on mees, see teeb mind tõesti rikkaks ja mu walla rahwa kultura-rahwaks. Anna, Jumal, temale terwist!"

Õues koputati ukse peale. Herra astus wälja: üks postipoiss andis wäikese kirja ära. Parun H. tõmbas kirja

lahti ja luges. Kui lumi läks ta walgeks, ta wärises ja sammus oma kirjutuse-kambrisse.

„Mu tütar, mu kallis Ada! Sa hingad mere põhjas! Ma waene mees, ma waene!“ öhkas parun H. „Kuidas pean seda juhtumist oma abikaasale teatama! Wäga hea, et ta praegu wöörusel on, aga löök on hirmus walus.“ Pisarad jooksid mööda kalgi mehe silmi, tütre kaotus oli wäga hirmus. Tüki aja pärast ütles ta: „Mis Jumal teeb, on hästi tehtud. Ta oleks niisama hästi ka siin wõinud surma saada. Ma pean aga homme ehk weel täna W. randa sõitma, ehk leian tema surnukeha üles. Oh, mis annaksin selle eest, kui ma teda weel leiaks!“

Sügawas mõttes käis ta mööda tuba. Ta abikaasa tuli koju, leidis oma mehe kurwal näol, päris wäga asja põhja järele, aga ilma aegu. Kõik öö magasid nad wäga ilma rahuta. Teisel hommikul tõi aga postipoiss jälle kirja ja selles seisis lühidalt:

„Armsad wanemad! Ma olen mere hädast Jumala armu läbi peasenud ja tulen warsti kodu, olen terwe ja priske. Ada.“

Kõik kurbtus oli kadunud. Parun H. musutas oma teistpoolt ja rääkis mõlematest kirjadest, mis ta saanud.

„See oli wäga hea, et sa eila õhtu minule Ada õnnetust ei öelnud, ma oleks wist surnuks ehmatanud. Nüüd on kartus mööda. Oh peaks ta warsti koju jõudma!“

Kahe päewa pärast tõi postiwanker armsa tütre jälle tagasi. Ada langes oma wanemate kaela, nuttis kibedasti rõõmu pärast ja jutustas oma hirmust õnnetust.

„Tänu ja tuhat korda tänu Taewa Isale!“ kõlas igast küljest. Asi lagunes pea laiali ja õhtuks kogusid hulk aadeli perekondasid Adale õnne soowima. Ka Dr. Wisnapuu nime nimetati tihti ja paruni proua lõi käsi kokku, et üsna Eesti mees ka Dr. olewat. Ada aga oli kõik aeg waikne ja kui rahwas õhtul koju pööris ja ta omas kambris üksi oli, mõtles ta oma elulugu õieti läbi. Kõik noore-elu rõõmud ja kurwastused läksid ta silma eest mööda ja kadusid, aga Dr. Wisnapuu nägu tuli jälle waimu silma ette. Kus ta on? Kus ta isakodu on? Kus on ta

isamaa? Kuhu ta sõitis? Mispärast lahkus ta nii külmalt ja ometegi nii haledalt waatawate silmadega? Ma tahaksin oma heategijat weel kord näha, kord tema elulugu kuulda, kord ta tõsist ja otsekui püha nägu näha. W. Proua ütles teda küll eestlase olewat, olgu mis ta on, aga Dr. on ta ja see aunimi tähendab, et ta kõrgema hariduse on saanud ja nüüd iseenda ja oma kaasinimeste kasuks teadust edasi uurib. Tarkusemeri on põhjata, nagu ruum otsata. Mind ei ole siis mitte pühitsemata käed muljunud ega kandnud ja kui need ka seda oleks, peastjad käed on nad ometegi. Ada langes põlwili — mis ta täna wist esimest korda oma enese tahtmise järele tegi — ja südamelik tänupalwe tõusis taewa poole, aga ka eestpalwe oma peastja eest, et Jumal teda kõige õnnetuse eest wõtaks hoida ja ükskord weel elus temaga kokku juhatada. Ka oma wanemate ja armsa wenna eest palus Ada ja leidis palwes suurt kergitust ja rahu oma südamele.

Öösel aga hirmutas merehäda teda weel korda kaks. Dr. Wisñapuu ilmus talle unes peastjana, aga päikese kiired peletasid hommikul öösiseid kujusid ja tõid rahulist werd jälle soontesse, kuid Dr. Wisnapuu pilt jäi kustutamata wärwidega mõisa preili südamepeeglisse. — Parun H. sai aga täna kirja, milles ta sõsar Wiljandi linnas teda palus, oma poega sealt koolist ära wõtta ja Tallinnasse wiia. Ta seletas ääri weeri mööda, kui kahjulik see olewat, kui wana rüütli weri ja eluwaated poja armastuse ühenduse pärast wõiksid kaduma minna. Parun H. naeris kirja lugedes mõnda korda, aga otsustati siiski: parem enne karta, kui pärast kahjatseda.

Parun H. kirjutas oma sõsarale Wiljandi linna ja palus teda wäga oma ainsama poja üle walwata, et ta mitte uuema aja liikumistega tuttawaks ei saaks ja ennast igast alamast soost õppijast oma rüütli au pärast eemale hoiaks. Ta lubas jõulupühiks ise Wiljandisse sõita, asja paremini järele kuulata ja kooliherradega nõu pidada, kuhu nad tema poega soowiksid. „Hoia oma silmad ja kõrwad lahti," lõpetas ta kirja, „et minule otsata kahju ei sünniks ja poeg mu juukseid murega hauda ei saadaks. Noor puu on kärmas kõweraks kaswama, kui temal häid tugesid kõr-

wal hoidjaks ei ole. Meie aeg on hukatuse aeg, alamad seisused tungiwad wägise ülemale ja tahawad meid sealt oma hulka maha tõmmata. Meie peame ühendatud jõuga selle wastu seisma, ehk muidu langeme halliks hulgaks kokku, kelle seast meid ükski enam ära ei tunne."

Ka oma tütre õnnetusest kirjutas ta lühidalt ja palus järele kuulata, kas keegi Wiljandis üht noort Dr. Wisnapuud ei tunneks, kellest Ada tihti waimustusega räägib.

NELJAS PEATÜKK.

WILJANDI ÜMBRUSES.

Wiljandi linnast lõuna poole seisawad mitmed suured wallad, kelle taluperemehed oma kohad wälja on maksnud. Juba eemalt wõib öelda, et waesus ja puudus siin tundmata wõõrad on. Rõõmulik rahwas astub rändajale wastu, lauldes tehakse tööd, rõõmulikult peetakse pidusid, lahkelt talitakse walla- ja kihelkonna nõupidamisi. Enamiste iga peremees on ka tõesti oma maa ja maja pärisomanik. Teda ei liiguta ega kihuta oma koha pealt ükski wägi. Ta teeb oma perega aasta otsa omale tööd ja rõõmustab oma wara üle. Kroonumaksud on üksinda maksta ja neid maksab iga eestlane hea meelega. Rahwas on lahke ja wõõraste wastu helde, ei nõua üksinda omakasu, waid kannab ka terwe riigi ja maa kasu armastawas südames. Iga õige Eesti mees tunneb ennast kodus olewat ja soowib oma wendadele terwel Läänemere-maal niisamasugust elu ja seisust. Oma koolide eest kannawad nad suurt hoolt, sellepärast on neil kõige paremad walla-ja kihelkonnakoolid ja nende kooliõpetajatel on hea elujärg.

Wiljandi ümbruskond oli rahwa majandusliku ja waimliku edenemise poolest teistest nurkadest terwel Eestimaal ette jõudnud, nimelt sellepärast, et taluperemehed siin warakult oma talud priiks ostsid. Ma tunnen mõnda nurka Eesti rahwast, kus maapind niisama rammus ja wiljakas, kus heinamaa ehk weel enam rohtu kaswatab, kuid rahwas seisab seal wäga madalal järjel ja kaebab tihti waesuse üle. Siin

on liiga suur rent ja teoorjus rahwa kammitsas pidanud ja saab teda niikaua piinama, kui ükskord ehk aeg ilmub, mil lühikese aja rendikontrahid ära kaotatakse ja teoorjus lõpetatakse. Seda ootab Eesti rahwas oma kõrge Walitseja wägewast käest tulewat. Siis ei saa Eesti rahwas ennast mitte selle ehk teise mõisniku rahakoti toppeks pidama, waid oma suure isamaa wabaks kodanikuks ja alamaks, kuidas seda Wiljandimaal juba igal pool kuulda ja tunda on.

Wiljandi linnast lõuna poole seisab üksikus kohas ühe päris peremehe Tiit Wisnapuu talukoht. Tiit loeb ennast esimeste maaostjate kilda. Ta maksis oma koha eest kõik raha korraga wälja ja oli sellepärast kõigist järelmaksudest lahti. Ta oli selle läbi tõesti priiks saanud. Küll oleks ta nüüd wõinud suurustada ja ennast kes teab kui ninakaks pidada ja kaaswendi üle õla wahtida, aga seda ei tulnud Tiidule meelegi. Tiidu kõige esimene mure oli oma maja ja maid korraldada ja auku, mis rahakotisse tekkinud, jälle paigata. Ta haris põldu mehiselt, rammutas teda tugewa sõnnikuga, puhastas teda kiwidest, kaewas kraawisid, kus waja, külwas seda wilja, mis kõige enam kasu tõi, tasandas heinamaid küngastest, laskis talle wett peale ja kui sõnnikut jätkus, rammutas seda ka ja waata, rohi kaswis seal wööni, kus wikat enne kõlises. Tiit püüdis omast karjast kasu saada, kaswatas wasikaid ja söötis lehmi. Jumal õnnistas ta tööd ja waewa, nii et ta mõni aasta pärast ostmist weel kaks niisugust talukohta oleks wõinud osta. Aga Tiit mõtles oma kolme lapse peale, kellele tal üksi raha ja talukohti ei tahtnud järele jätta, waid üht ülemat wara, mis inimest õieti inimeseks teeb.

Oma mõlemaid poegi saatis ta kaheksandal elu aastal külakooli, kust nad aasta pärast jälle kihelkonnakooli astusid. Nooremal pojal ei olnud tahtmist enam kõrgemale lennata, waid pööris kuue aastase kooliskäimise järele isamajasse tagasi ja ütles: „Põllumees põline rikas," ning on praegu tuline põllumees. Wanem poeg aga astus hariduse teel edasi ja ei jäänud enne seisatama, kui doktori kübar ta pead kattis. Peale oma kooli aja wõttis ta reisikepi pihku ja käis jala risti ja põigiti oma wäikse kodumaa läbi, õppis tema häid ja halbu külgesid oma silmaga tundma.

Tütre Marie saatis Tiit üheksa aastaselt Wiljandisse tütarlastekooli. Isa muretses hea korteri eest ja käskis kõik õppida, mis koolis ette tuleb. Kui Marie aga pühade ajal kodus oli, pidi ta ema käsku täitma ja talu talituse juures igal pool abiks olema, mida ta ilma nurisemata täitis. Sellepärast kosus ta kõigi pidi ja oli ihu kui waimu poolest terwe inimene. Mariest peeti ümberkaudu palju lugu ja see tuli sellest, et ta oma wanuste tütarlastega igal pool mõistlikult kõneles ja ennast uhkeks ei pidanud. Nõnda ei teinud mitte palju harituid tütarlapsi, waid enamasti unustas Eesti neiu oma sugurahwa sedamaid, kui ta linnast toodud seeliku oli selga pannud.

Tiidu tahtmise järele pidi Marie suure tütarlaste-kooli wiimase eksami ära tegema ja siis koju emale abiks tulema ja üks kord ehk Eesti pärisperenaiseks saama. Õpetatud Eesti perenaisi on hädasti tarwis, kuid neid peaks seks seatud perenaiste koolides maal õpetatama ja nõnda, et nad peale waimutöö ka iga talutööga täiesti tuttawaks saawad. Linna suurest tütarlaste-koolist wõib küll tulewaid suurpõllumehe ja linna-kodaniku prouasid saada, kuid taluperenaiseks on nad liiaks peenikesed. Kes oma lapsi maalt linna suurtesse koolidesse saadawad, peawad neid siis nii kaugele koolitama, et nende haridus neid pärast toidab. Eestlasteks jääwad nad ikka, kui neile armastust oma rahwa wastu on südamesse istutatatud, kuid wanast seisusest astuwad nad peaaegu kõik wälja. Hulk eestlasi on juba oma wanemate seisusest lahkunud ja saawad weel lahkuma, aga tema rahwa liikmeteks peaksid nad jääma, kui nad ka kõik kõige kõrgema õpetuse ja parema elu järje oleks kätte saanud. See tõstaks Eesti rahwa warsti haritud rahwastega ühe pulga peale. Aga tuhanded koolitatud eestlased häbenewad oma sugukändu ja salgawad oma rahwuse koguni ära, ja need on kõige õelamad meie rahwa au mahakiskujad. Aga tänu Jumalale, meie Eesti rahwas ei ole üksinda mitte talurahwas, waid eestlasi on juba igas seisuses ja iga aastaga tuleb harituid eestlasi juure ja see on tõesti rahwa au.

Täna õhtul istus Tiit Wisnapuu oma ilusas, rahulises kambris, luges Piibli raamatut ja küsis kord korralt wahe ajal: „Kas mu tütar juba kodu on?“ Lahkel näol wastas

ta naine: „Ei weel, küllap läheb aega asjade sisse-pakkimisega ja sõpradega jumalaga-jätmisega."

Kella kaheksa ajal kargas kambri uks lahti ja tütar Marie tõmbas oma wanemaid tuksuwa rinna wastu.

„Kas nüüd oled kooliga läbi?" küsis isa.

„Jah," kõlas südame põhjast wastus. „Mu wiimne eksam on tehtud, tänu Jumalale ja teile. — „Armas ema, nüüd wõin jälle sind aidata ja su waewa kergitada."

„Ei tea, ehk oled nüüd liig peenikeseks läinud ja ei taha enam meie majaga rahul olla?" küsis ema pool pilgates.

Marie punastas näost ja ütles kindla häälega: „Isamaja on kuld, kui ta ka mullaonnike on ja minu isamaja on ju täisperemehe maja. Waba maa peal walitseb ju wabadus, truudus ja armastus, eks see ole enam kui kõik maailma wara. Oh ema, sind igatsesin ma wäga taga ja kõige enam nüüd koolilõpetusel. Ma otsisin sind iga silmapilk oma mõtetega taga, nüüd olen jälle su juures. Oleks ma weel laps, kui magusasti hingaks ma su rinna najal. Paradiis wõis see aeg olla, aga nüüd on ta mööda ja elu-raskus tuleb oma koormaga ka mind katsuma."

„Ega sa ennast külmetanud ei ole, et sa nõnda wärised?" küsis isa tõsiselt.

Ei, armas isa, ma istusin ju kasuka sees, aga kui ma oma wiimaste elu juhtumiste peale mõtlen, siis tuleb wäristus mu peale. Kui külmad on inimeste südamed! Ega mäed ei ole ühtegi selle wastu. Iga üks waatab oma kasu, oma seisuse peale, aga inimese wäärtuse peale ei waata ükski.

„Ma ei mõista su sõnu, oled nüüd korraga nii targaks läinud," ütles isa rahulikult.

„Need wiimsed koolinädalad on mind, armas isa, tõesti elu poolt koolitanud, mind kui magusast unenäost üles äratanud. Mu ees seisis kord mu tulewane elu, ja ma küsisin: Mis peab minust saama? Kuidas pean ma oma ligimestega elama? Kuidas oma pead toitma?"

„Kõik tühjad mõtted," ütles isa. Lauluraamat ütleb: „Kas on linnukesel muret, j. n. e." ja Kristus ütleb: „Ärge muretsege homse ette, igal päewal saab küllalt omast murest." Aeg saab ka sinu eest muretsema, eks ole tõsi, tütar?"

„Wäga tõsi, seda wiisi wõib üksi see rääkida, kes oma elulaewukest tunneb kõige tormi eest warjul seiswat, aga kes alles elumerel purjutama kakkab, sel seisawad teised mõtted peas. See elu, mis mina tänini olen elanud, oli kanapoja elu ema tiiwa all, ükski kull ei tulnud mind hirmutama, aga ükskord peab ka kana-poeg ema tiiwa maha jätma ja oma käe peal elama hakkama."

„Jäta need jutud," lisas ema sekka, „tule, joo parem tee-wett ja söö sooja kooki; olen just sinu pärast täna küpsetanud."

„Tänan, armas ema, aga kas arwad, et mina siis tühja räägin?"

„Olgu sinul õigus wõi mitte, mina pean aga niipalju juure lisama: Meie elu teerada on Jumala käes, palu teda ja ta saadab teda korda ja weab sind igast kibuwitsa põõsast nõnda mööda, et sa oma riideid ei rebi, ega käsi ei küünista."

„Arwad, armas ema, et ma oma Jumalat ehk unustanud olen? Ei, ma olen teda ikka ja ikka omas südames kandnud, teda iga päew lapselikult palunud ja loodan kaljuse kindlusega tema armu ja abi peale. Peaks ta seda meelt mu sees surmani hoidma. Aga ilma elu astub ühe isesuguse tahtmisega sinna wahele ja näitab, kui ei oleks walitsus mitte enam taewataadi käes. Iseäranis peetakse meie Eesti tütarlapsi mängukannideks maailma ruumis, kelle külge igaüks puutuda wõib ja mängida, kuidas ise tahab, ja nad peawad puutüki kombel wagusad olema!"

„Ma ei mõista sind, tütar, on keegi sind oma tegudega ehk sõnadega kurwastanud?"

„Mõlematega olen ma kurwastatud ja täna õhtu poole weel. Mõtle, armas ema, ma kraamin oma asju kokku, seal tungib üks noor meesterahwas, keda ma tee peal mõnda korda enne ja ühes seltskonnas nägin ja mõne sõna wahetasin, täna minu kambri, teretab mind annab minu käele suud ja lubab mind oma prouaks wõtta, ja kui ma temale ära seletan, et see wõimatu asi on, hakkab ta mu ümbert kinni ja tahab mulle suud anda. Mu kisa kartes tormab ta uksest wälja oma teed ja hüüab mulle järele: „Marie, teid ma ei unusta!" Kas paremat kurwastust weel waja on?"

„Ja kes see noormees oli?“ küsis ema.

„Üks noor parun, wõi ühe sõnaga ütelda koolipoiss, kellel parem oma raamatute kallal oleks istuda, kui niisuguseid tegusid teha.“

„Jää, tütar, rahule! Sina ei lähe enam Wiljandi linna ja ei puutu tema küüsi; anna temale andeks; kes teab ehk mõtles mõne omasuguse neitsikese olewat ja juhtus sinu kambrisse. Mine nüüd seda tühja asja õiendama ja maailma naeru oma kaela tõmbama. Küll see noormees seda jälle kahjatseb ja ehk kirja läbi andeks palub ja see on palju parem, kui kättemaksmine. Ei tee ta seda, siis unusta paha nali,“ ütles ema tõsiselt.

Tütar mõtles pisut, hakkas oma ema kaela ja ütles:

„Olgu sinu soow täidetud ja temale andeks antud. Aga peaks ta mind weel kord elus kurwastama, siis mõtlen kättemaksmise peale. — Kas homme ka kirikusse sõidate? Ma tahaks meie õpetaja prouaga kokku saada ja temale teatada, et ma nüüd kooli olen lõpetanud. Tema oli minu lapsepõlwes wäga lahke minu wastu ja kui ma pühade ajal koolist kodu olin, wõttis ta mind armsasti wastu.“

„Sa tead, et meie iga pühapäew kirikus käime ja et homme meil küllalt asja on Jumalat tänada, et sa nüüd linnast lahti said. Meie waew sinu pärast on nüüd niihästi kui otsas ja isa rõõmustas kõik päew selle üle, et nüüd wiimne laps koolile selga pöörab.“

„Ka mina tahan Jumalat tänada, et mu töö koolipõllul on korda läinud; teie olete minule enam wara andnud, kui ma seda ära olen teeninud. Ei jõua ma teile seda eladeski tasuda.

„Tasumise peale tütar, ära mõtle, waid tee meile oma eluga rõõmu, nõnda kuidas sa seda koolis tegid ja meie waew on siis juba tasutud“.

Isa, ema tütar ja wend istusid lauale, maitsesid õhturooga ja jutt keeras sõprade, sugulaste ja üleaedsete, wiimaks ka Eestimaa ja rahwa olukorra ümber, kus mõndagi teisiti soowiti ja paremale korrale seada loodeti.

Enne magama minemist kogus peremees oma pere weel kokku, laulis salmi kaks, luges tüki pühast kirjast, pidas wäikese palwe, milles ta tütre eest Jumalat tänas —

igaüks läks oma magamise-asemele ja uni lõpetas päewa muret ja rõõmu.

Marie aga mõtles oma tulewase elu peale, mis nüüd teha, kas wanemate majasse jääda, ehk wõõra teenistusesse astuda. Wiimne otsus oli: Kes kaugel käinud, see palju näinud. Isamaja tunnen ma lapse põlwest, mu wend on temale selga pöörnud, seda tahan ka mina teha: Pool aastat jään terwise kosutamiseks emale abiks, ja siis kuulan kohta, lähen teenima ja maailma tundma õppima.

Teisel päewal sõitis Marie isa ja emaga kirikusse. Juba jumalateenistuse ajal nägi õpetaja proua Mariet, tõmbas teda pärast jumalateenistust kättpidi oma järele kirikumõisa ja käis temaga kui haritud inimesega ümber. Ühtegi waheseina ei seisnud nende wahel, waid lahke olek, südamlik, ilma kawaluseta kõne jooksis südamest südamesse ja samasuguse leidis Marie ka hingekarjase olewat. Ka Tiit ja tema naine tulid õpetaja juure ja ühesugune lahke olek rõõmustas kõikide südameid.

Tiit palus õpetajat pisut kõrwale astuda, wõttis rahakoti taskust, andis kümme rubla õpetaja kätte, palus seda hädalistele selle mälestuseks ära jagada, et tema tütar nüüd kooliõppimise lõpetanud. Lahke anne wõeti waeste nimel tänuga wastu.

Mariet paluti ka argipäiwil kirikumõisa tulla. Tiit tegi sedasama omalt poolt, mis ka heameelega lubati ja mõnda korda täideti.

Selle koguduse auks peame siin tunnistama, et õpetaja koguduse liikmetega igas asjas käsi-käes käis ja ennast koguduse teenriks, aga ei mitte tema herraks ega walitsejaks ei pidanud. See oli Jumala ja inimeste ees wäga armas.

Eesti rahwa hulgas on aga weel mõnes kohas asi nii, et mõlemad üksteisele wõõrad on ja wõõraks jääwad, ehk küll weerandsada aastat kirikus üksteist näewad ja seal ei wõi meie muud kui kinnitada, et rahwa ja hinge karjase wahel wahesein on. Mis tükis, jäägu iga ühe oma arwata. Kes aga rahwast arwastab, see ärgu nii kaua oodaku, kui rahwa poolt armastus enne wälja paistab, waid armastagu rahwast enne, austagu tema ausaid ettewõtteid ja aidaku teda tema heades püüetes, siis ei jää ka teiselt poolt armastus tulemata.

WIIES PEATÜKK.

DR. WISNAPUU REISIJUHTUMISED MUHU- JA SAAREMAAL.

Maru jättis möllamise järele, waikne, wagane sügisene ilm astus asemele. Wäike wenekene lendas kergelt paari inimesega lainte ladwul eesmärgile ligemale. Kuu walgustas teerada, wihmawankrid weeresid wagusalt, piksepoisid puhkasid suurest wäsimusest ja kalewite lastelapsed sügisese töö raskusest.

„Nüüd oleme jaamamaja juures," ütles sõudja, „wist tahate hobuseid palgata ja edasi sõita."

Dr. Wisnapuu tasus ülewedamise waewa, tõstis oma reisipauna õlale ja astus mööda teed edasi.

Wagusalt hingas wäike Muhumaa. Mõnelt poolt paistsid tuled akendest. Kas pean siia korterit wõtma, wõi edasi sammuma? Üks mees tuli temale wastu. Kui kaugel on esimene küla ehk pere siit? küsis Wisnapuu.

„Wersta ehk pooleteise taga on esimesed majad," oli wastus.

„Kas seal wõiks öömaja leida?"

„Miks ei wõi, aga parem oleks isandal siin ööd puhata ja hommikul kas jala ehk hobusega edasi tõtata."

Parem pool muna, kui tühi koor, mõtles Wisnapuu ning astus jaama tuppa.

Teda wõeti ausasti wastu ja pea pööras jutt eilase õnnetuse peale

„Jumala õnn," ütles jaamapidaja, et noor preili weel peastetud sai, kuid ta peastjat ei tea ükski enam. Oli ka noore neitsi poolt kergemeel, mis teda tormiga laewa laele ajas ja just weel trepi peale, eks ole temale eluks ajaks õpetuseks. Aga ärgu keegi enam oma eluga mängima hakaku, see kaotab ta ikka. Aga mu herra, kuidas teie nimi on? Ma pean ju teid wõõraste-raamatusse kirjutama."

„Mina arwan, et teie üksinda nende nimed raamatusse kirjutate, kes teilt edasisõitmiseks hobuseid palkawad, mina aga tahan homme pisut teie saart ja rahwa elukorda tundma õppida."

„Ärge pange pahaks, aga meie muhulased oleme ju wäga uudishimulised, tahame igaühte, kes meie saarele jala pistab, tundma õppida, kui ka mitte rohkem, siis ometi nime pärast."

„Minu nimi on Dr. Wisnapuu!"

„Dr. Wisnapuu? Siis olete ju see, kes W. rannas preili uppumise surmast peastis."

„Just mina, aga Jumal on enam tema peastja, kui mina. Mina tegin, mis iga ligimene oma ligimesele ka oleks teinud.

„See preili on suurest soost," ütles jaamapidaja, „tema läbi wõib teie tulewane eluõnn õitsema hakata. Teie oleks pidanud teda tema isamajasse saatma minema."

„See ei läinud korda, siis oleks see wälja näinud, nagu oleks ma oma teo eest palka läinud otsima ja seda ei kandnud minu süda, seepärast tegin, et pea lahkusime, aga ilus on see inimene, see on tõsi. Peaks ta waimurikas olema."

„Meie ei ole ühtegi kirjatööd neist kuulnud, weel wähem noorest preilist; rahwas kaebab igal pool oma häda ja see on ikka seal, kus üks rahwas teise üle walitseb ja pealegi weel, kui walitsew rahwus sootuks teisest kännust on kaswanud ja wägise walitsuse oma kätte kiskunud."

„Olgu sellega kuidas on," wastas Dr. Wisnapuu, „ajaratas on seda nõnda keerutanud ja wõib seda jälle muuta."

„Ärge pange pahaks, aus Dr. Wisnapuu, mul on teie kui arsti wastu suur palwe."

„Mis siis?„ küsis Dr. Wisnapuu.

„Minu tüdruk astus täna puu pulga otsa, pool sai wälja kistud, aga teine pool jäi sisse ja see teeb temale walu."

Dr. Wisnapuu kraamis omad lõikamiseriistad wälja ja ütles: „Lähme kohe haiget waatama, ehk wõime aidata."

Tüdruk aeles walus. Dr. Wisnapuu waatas haawa läbi, lõikas paistetanud liha pisut eest lahti ja tõmbas pulga tüki tangidega wälja.

Tüdruk pani jala maha, toetas ta peale ja ütles: „Tänan, isand, walu on mööda ja waew unustatud."

Dr. Wisnapuu lisas juure: „Tubli rahwas, kes oma waewa ja walu nii ruttu unustab." Peale seda räägiti weel mõnest päewajuhtumisest ja mindi puhkama.

Teisel hommikul astus Dr. Wisnapuu edasi ja jõudis pea Eesti talude juure. Need olid sellel saarel weel isaisade wiisil ehitatud: iga elumaja seisab rehega koos, ehk parem öelda, rehe tuba on ka elu tuba; wäikest kambrit tema kõrwal tarwitatakse enam kraami kambriks kui elumajaks. Walgust paistab wähe majasse, ja nii pimedad, kui nende majad, olid ka nende seespidised inimesed. Ebausk ja sellega ühendatud sortsimised olid wanadel ning noortel tuttawad ja tarwitati igal juhtumisel. Wanematest inimestest oskasid wähed lugeda ja kirjutada ja ka noorematel oli see kunst wähe tuttaw. Raamatuid oli Muhu saarel wähe ja ajalehti peeti pisut, nõnda seisis waimupõld kesas. Ülepea oli rahwas wäga piirituse armastaja, mida nad kui salakaupa enamasti Rootsimaalt omale muretsesid ja kes mitte seda mõistuse segajat ei jõudnud, muretseda keetis omale koduõlut, mida sookailudega kihwtitati, et ta seda rutem pähe hakkaks.

Riiete poolest on muhulane alalhoidlik: walge puhas särk ja walged sukad, walge, mitme-wärwiliselt wäljaõmmeldud madal tanu on naisterahwa ülemad ehted. Talwe ajal kanti terwel saarel lühikest kasukat ja musta kuube. Omas seltslikus elus on muhulane wäga jutukas, naljakas, lahkemeeleline ja hädas ligimese aitaja. Põlluharimine, karjapidamine, kalapüüdmine ja kaladega kauplemine on pea töö, mille

raskust naine mehega ühetasa jagab ja mõnikord weel rohkemgi kannab. Talumaa on kroonu ja mõisnikkude päralt, sellepärast ka rent mitmesugune, kroonuwaldades kerge, päris waldades raskem.

Lõuna ajal juhtus Wisnapuu ühte talusse, kust perenaine talle nutuse näoga wastu tuli.

„Mis teil wiga?“ küsis tohter.

„Mu mees on suremisel,“ wastas naine, „suur paise on temal kurgu all ja matab ta hinge kinni. Isand, tule waata ise! Olen küll ussi pulbrit ja mardika-sõnnikut peale pannud, aga midagi ei aita.“

Dr. Wisnapuu tõttas haige juure, kes weel wähe hinge suutis tõmmata. Nägu oli temal sinine ja surm suu ääres. Ta katsus haige kohe läbi, käskis külma wett tuua, ja kui naine seda toonud, tõmbas tohter õhukese noa paunast ja lõikas paise lahti, millest hulk werist mäda wälja jooksis. Mees wõis jälle hingata ja oigas: „Maret, Maret, paise on puhkenud, elu tuleb jälle tagasi.“ Maret jooksis sinna ja kisendas: „Oh Jumal, weri jookseb, ta sureb, ta sureb, lapsed, tulge siia!“

„Ära kisenda!“ ütles Dr. Wisnapuu, „su mees on elus ja wõib wanaks elada, too aga wesi siia.“

Tohter pesi haawa, sidus tema puhta rätikuga kinni ja õpetas, kuidas teda edaspidi tuleb hoida. Kurwastus muutus rõõmuks, kuid Maret kinnitas mitu korda, et neil jõudu pole tohtri isanda waewa ära tasuda.

„Maksu mina ei taha,“ ütles tohter, „aga tänage Jumalat, kes mind siia saatis. Weel paar tundi ja surm oleks mehe endale ohwriks nõudnud.“

„Kui teie nii tark tohter olete, siis tõtake kiriku-mõisa, seal on kirikisanda tütar juba mõnda nädalat haige, ei tea isa ega ema, mis temast saab. Minewal pühapäewal tegi õpetaja wäga südamliku palwe minu mehe ja oma tütre eest. Tõtake sinna ja tehke tema terweks! Ma arwan, et isand seda mõistab. Ma panen hobuse ette ja saadan sinu oma pojaga sinna.“

„Palju maad on siis teilt kirikumõisa?“ küsis tohter.

„Mõni werst,“ wastas naine,

Hobune rakendati ette ja mõne minuti järele wuras wanker kiriku poole.

Dr. Wisnapuu mõtles: Kes teab, ehk on juba mõni teine oma tarkusega neitsi elurammu aitamas ja minu waheletulek wäga tüliks. Ma tahan ennast parem warjul hoida ja häda kõrwalt kuulata. Seda tema ka tegi. Aga poisikene oli kutsarinaisele juba rääkinud, et see herra üks wäga tark tokter olewat, kes tema isa surma suust peastnud, ja enne kui Dr. Wisnapuu õpetajaga pikemalt jutu peale sai, palus see teda oma haiget tütart waatama, teatas tõbe hakatust ja mis nad tema juures juba kõik teinud.

Tohter waatas ja katsus haige läbi ja leidis, et ka siin wastuoksa tööd oli tehtud. Ta segas õpetaja rohutagawarast tilkasid kokku ja andis neid haigele sisse ja juba mõne tunni pärast ilmus nende jõud, haige ütles ennast parema tundwat ja uinus magama.

„Jumalale tänu!“ õhkas õpetaja, „Jumal on wist oma isalikust heldusest minu palwet kuulnud ja selle nooremehe siia saatnud, meie laps saab jälle terweks ja meie rõõm on seda suurem.

„See on tõsi,“ wastas õpetaja abikaasa, „aga parem oleks, kui meie mõneks päewaks selle tohtri omale wõõrusele paluksime jääda, sina saaksid jälle mõne aja taga õpetatud mehega juttu puhuda, millest sinul tõesti puudus on.“

„See oleks ka minu soow, aga kes teab, kui palju temal aega on ja kuhu poole tema tõttab.“

Dr. Wisnapuu jalutas aias, kui õpetaja oma prouaga nõnda rääkis ja ta silmist wõis lugeda, et ta neitsi haiguse üle järele mõtles. Ma pean päewaks kaheks siia jääma, tahtku seda mu süda ehk mitte, aga siin on elu surmaga wõitlemas ja üks wäike wiga wõib suureks kurjaks saada. Mõne päewa pärast on hädaoht mööda ja ma wõin rahuga oma teed minna ning südames rõõmu kanda, et jälle ühe inimese elupäewi olen pikendanud. Aga mis on elu, kust on ta tõusnud ja kuhu ta läheb? Jah, kui ma seda teaksin, mis materiast ta kokku on segatud, siis wõiks ma uut elujõudu wana juure segada ja mõne nõrga weel nooreks lapseks moondada, kes oma elu jälle alustab. Nüüd oleme

aga alles weel käsikaudu kobajad, wõime mõnda wäikest wiga parandada, aga surma ees peame mütsi maha wõtma ja ka ennast tema walitsuse alla andma.

„Mis teie nõnda mures seisate?" küsis tasane hääl Dr. Wisnapuu selja taga ja pehme käsi puutus ta õlasse. Dr. Wisnapuu waatas ümber — üks lahke nägu paistis temale wastu.

„Mis ma muretsen, aus õpetaja, mõtlen järele, kuidas meie elu wõiksime oma tahtmise järele pikendada; lühendamise jõud on meie walitsuse all."

„See kunst jääb wist üksinda Taewaisa saladusekambri, kelle ukse taga wist iga tohtri herra ilma aegu koputab."

„See on tõsi, õpetaja herra, aga püüdma peame ka seda kätte saada, kui mitte enam, siis ometegi seda, et iga enneaegust surma suretada wõime. Nüüd on aga weel mõned haigused, mille wastu meil ühtegi abi ei ole, waid loomus aitab ise, ehk suretab elu ja meie arstimine seal juures on otse kahjulik."

„Teie arwate siis, et loomus kõik korda saadab ilma Jumala tegemata, tahtmata ja toimetamata."

„Seda ma just ei arwa, aga Looja on looduse sisse wäed seadnud, keda ta enam ei uuenda ega teisiti ei sea ja need wäed toimetawad oma töösid, ega hooli meie kisast, kärast, tahtmisest ja soowimisest ühtegi."

„Ei, aus tohtri herra, ilma Jumala tahtmata ei lange üht juukse karwagi meie pea pealt, weel wähem jääb mõni haigeks."

„Teie arwamise järele oleks siis iga arstimine ilma aegu ja üksi palwe peaks inimesi terweks tegema."

„Seda mitte, waid ma arwan, et Jumal teab, mispärast ta inimest haigeks teeb ja mispärast see ehk teine rohi teda jälle terweks peab tegema. Inimesed peawad uurima, kui targasti tema looduse on loonud ja et iga ahastuse wastu ka abi leida on."

„Just see on ka minu mõte, aga teie toetate oma uurimist usu põhja peale ja mina teaduse peale ja see lahutab meid. Ärge pange pahaks, et lahkun, aga teie tütre pärast pean tema juure tõttama, minu antud rohu wõimu aeg on mööda ja ma tahan näha, kuidas ta on mõjunud."

Wisnapuu tõttas haige juure, kes silmad lahti lõi ja naeratades tohtri otsa waatas.

„Kuidas magamine maitses?“ küsis tohter.

„Wäga hästi, andke mulle weel seda rohtu, ma saan siis wist homme terweks.“

„Kannatage, aus preili, selle rohu mõju tuleb alles hiljem ilmsiks.“

„Olgu teie tahtmine, aga jääge niikaua meie majasse, kuni mina terweks saan, minu mamma tarwitab mind wäga.“

„Teie saate warsti terweks, kui teie nüüd aga wagusi magada wõiksite ja oma keha söögi ja joogi läbi kinnitaksite.“

„Mis ma pidin paluma, olge nõnda hea ja saatke minule mamma läbi süüa; mu walu, mis mind mõnda päewa waewas, on otsas ja praegu waewab mind söögi-isu.“

Dr. Wisnapuu naeratas ja ütles:

„Kõik teie tahtmine sünnib, aga ma tahan mammale öelda, mida süüa wõite.“

Selsamal ajal käis õpetaja aias sinna ja tänna ja mõtles: „Maailm läheb ikka kurjemaks, walitsus kistakse wana-isa käest ära ja austatakse loodust enam kui Loojat. Looduse jõud ja nõud peawad olema, kes kõik korda saadawad. Jumal ei tegewat maailmaga enam miskit tegemist. Küll aga tulewad ajad, mil wiletsus, waesus, nälg, katk, sõda jne. inimesi karistawad, siis jooksewad nad Jumala juure, siis kisendawad nad ta poole. Kga Issand hüüab neile Wastu: „Minge mu looduse juure, see aitab teid! Kuradil aga on hea meel, et jälle nii palju hingesid oma osaks on saanud. Mida enam haritud rahwas Jumalast ära taganeb, seda enam tõmbab ta alamaid endaga ühes, ja wiimaks on Noa päewad käes, siis tuleb kõigele ots. Aga seal tuleb tohtri herra, kes teab, mis ta kuulutab.“

Wisnapuu astus õpetajale ligemale ja ütles:

„Olge rõõmus, auwäärt Jumala teener; teie tütar saab mõne päewa järele jälle teie keskel kõndima, terwe ja priske, aga söögiga peate esiti ettewaatlik olema ja mitte liig rammusaid raswaseid toitusid temale andma.“

„Tänan wäga selle sõnume eest, aga nüüd tulge ka oma keha kinnitama.“

Õpetaja abikaasa rõõmustas paranemise sõnumi üle südamest, kiitis Looja armu ja halastust ja tunnistas, et ta mõni tund enne Dr. Wisnapuu siia jõudmist wäga südamlikult Jumalat olla palunud, et ta ühe ingli tema armsa tütrele abiks saadaks."

Dr. Wisnapuu wabandas, et ta mitte ingel ei olewat, waid patune inimene ja jutt keeras pea rahwa peale.

Kõik aga, mis Dr. Wisnapuu siin Eesti rahwast pidi kuulma, täitis ta südant ahastusega. Saksa kaaskodanikka arwati inimesteks, aga saarerahwast pool metsalisteks, kes ristiinimese nime kandwat, kuid ometi paganaks jääwat, kes iga päew seda aega lootwat ja ootwat, kus nad oma pead ja jalgu jälle wõõra rahwa pakust wõiks peasta ja siis oma enese tahtmise järele elada. Riigiwalitsust austada nad kõwasti, aga Jumalast seatud mõisaülemaid kiruda nad tihti awalikult, sellepärast olewat wäga kitsas elada. Ka oma õpetajaid pidawat nemad mõisniku sulasteks ja usaldus nende wastu olla wäga wäike. „Sellepärast on üsna waene elada, pealegi on siin palju Greeka usulisi ja nende preestritest peab rahwas palju lugu."

Wisnapuu wastas nende kaebtuste peale, et enne peaks põhjuseid paremini läbi uuritama, kui üht rahwast laita tahetakse, kuid mõttes mõlkus tal wanasõna, mis ütleb: „Kuidas sa metsa hüüad, nõnda ta sulle wastu kõlab."

Wisnapuu jäi weel paariks päewaks õpetaja majasse, aga ta rõõm nähti kadunud olewat. Küll pärisid õpetaja ja tema proua mure põhjust järele, aga wastus oli niisugune, et sellest aru ei saadud.

Kirikumõisa rahwa rõõm oli wäga suur, kui tütar sängist üles tõusis — toas juba käia wõis, kuid Dr. Wisnapuu mõtles juba edasireisimise peale. Õpetaja läkitas teda oma kulu peal üle wäina, kuna tütre ja ema tänu talle saatjaks olid.

Saaremaal käis Dr. Wisnapuu ka linnawaremeid waatamas, kus eestlaste weri wanal ajal maad katnud. Kõik Saaremaa oli kord Eesti rahwa omandus, kuid wõõras rahwas kiskus walitsuse enese kätte, tõi küll Saare rahwale risti usu, kuid häwitas aegamööda ta pühadused ja tegi teda orjaks ja pealegi pärisorjaks, kelle kütkeid see waene rahwas

sadandeid aastaid werise südamega kandis ja kelle haawad weel tänagi paranenud ei ole. Rikkast rahwast on waene saanud, südist wäriseja orjahulk, raskelt litsus wõõras ike Eesti kaela ja rõhub weel, peastmist loodab aga Eesti rahwas Wene walitsuselt, kes juba suured ahela lülid on purustanud ja aega mööda ka haawad parandab. Seda ei looda mitte üksi Saare rahwas, waid terwe Eesti rahwas. Meie omalt poolt peaksime aga enam kokku hoidma, ühtmeelt pidama ja ühendatud jõuga sinna poole tõttama, kus meie tulewane tugewus seisab, ja see ei tule mitte Preisimaalt, waid Wenemaalt.

Dr. Wisnapuu marssis Saaremaa mitmest küljest läbi, uuris rahwa arstimise-wiisisid, aitas, kus aidata wõis, ja andis nõu, kus seda wastu wõeti; ta õppis sellel teel rahwast tundma ja leidis, et ta sugugi seda ei olnud, kelleks teda mõnes majas peeti, waid üks töötegija, õigust, tõsidust ja ligimest armastaja rahwas, kellel aga ahelad liikuwa rendi ja abiteo läbi jalas kõlisewad ja igaüks wõib arwata, mis ilmasüüta wangi süda mõtleb, ja mis sõnu ta räägib ja missuguse usaldusega ta oma waewajate otsa waatab.

Ühel päewal kõndis Dr. Wisnapuu jälle mereranda mööda. Sügisene päike paistis ilusasti, meri oli waikne ja ta selg kui peegel. Auru-laewade suits laotas ennast teki kombel mõnes kohas üle wee pinna ja purju laewad seisid täies purjudes ja ootasid tuule õhku. Meri, mis mõni päew tagasi oma lainetamisega üleliiga muret laewameestele tegi, magas täna wagusasti ja karastas liikmeid uuele jõule.

Dr. Wisnapuu silma ees kõikusid minewikujuhtumised, isakoda, koolipingid, suurekooli elu, nii lage seisis kõik ta elu ta ees. Ma olen walmis arst, kust pean aga kohta leidma? Paremad kohad isamaal on praegu täis ja parem rahwas saab ennemalt siin kohtasid, neil on eestseisjaid igalpool, mis on aga minul? Wähe olen ma oma jalgade peal weel kõndinud, isa on igalpool weel abiks seisnud, tema rahakott maksab sedagi wäikest reisi, aga asi peab teiseks saama. Ma olen töötamiseks wana juba küllalt ja kui mu wäike isamaa mind ei tarwita, siis on suurel isamaa põllul weel tööd küllalt. Wanasõna ütleb: Prohwet on autu oma kodu. See wõib ka minu juures tõeks saada.

Korporant ma ei ole, madal on mu suguwõsa, sellepärast kaugele kodumaalt. Tööd tahan ma oma eriwäljal teha ja waewa näha, ega siis Jumala õnnistus tulemata ei jää. Ma olen nüüd oma wäikest isamaad serwast serwani näinud, teda tundma õppinud, tema head ja wead kuulnud, nüüd tagasi weel kord isa katuse alla, sinna musta Eesti onni, kust kõik headus minule on tõusnud.

Dr. Wisnapuu pööras sammud maa poole, tee wiis teda ühest ilusast männametsast läbi. Kesk metsa sõitis temale ilus lahtine tõld wastu, mille sees kaks noort tütarlast ja üks wanapoolne herra istusid. Kui nad just Dr. Wisnapuu kohta jõudsid, murdus wäikse kiwi peal wankri tagumine telg pooleks. Kutsar pidas kinni, wanamees wandus mõne suutäie kurja, kargas wankrist wälja ja ütles:

„Nüüd wõime jala oma teereisilt tagasi minna."

Dr. Wisnapuu teretas hädalisi ja kurtis nende õnnetust.

„Kes teie olete?" küsis wana herra.

„Minu nimi on Dr. Wisnapuu."

„Ah Dr. Wisnapuu, teist olen juba palju kuulnud, peate siin ühest nurgast teise reisima ja ühtlasi rahwale abi andma."

„Ah papa, ta on meie sugulase surma suust peastnud. Kas on tõsi, tohtri herra?"

„Mis ma tegin, oleks iga ristiinimene ka teinud," wastas Wisnapuu.

Wana herra wõttis Dr. Wisnapuu oma käe alla ja ütles: „Oleme poolteist wersta mu mõisast kaugel, wõime seda teed jala tagasi minna, küll kutsar katkenud sõiduriista sinna talutab. Tahtsime ilusal päewal lusti sõita, aga nüüd pidi õnnetus tulema. Aga õnnetuse kannul käib õnn, kes teab, mis pärast see hea oli. Lapsed, astume nüüd kärmesti kodu poole, jalakäik on kehale kümme korda parem, kui wankrisõit. Eks ole õige, tohtri herra?"

„See on õige, mida enam inimene oma käsi ja jalgu wärskes õhus liigutab, seda enam lootust on temal pika eluea peale; istumine teeb were paksuks ja paks weri sünnitab palju haiguseid. Kui iga inimene ennast noorest põlwest saadik hästi liigutaks, parajat toitu sööks ja keskmises soojuses elaks, siis oleks meil wähe tööd," ütles Dr. Wisnapuu tõsiselt.

„See on ka minu õpetus," ütles wana herra, „ma olen seda kullasse kirjutanud, ligi 70 aastat on juba mööda ja weel ei ole ma tohtrit ega apteeki tarwitanud ja ma wean kihla, et ma weel kärmemast jooksta wõiksin, kui mu tütred. Need on ennast koolis täitsa kangeks istunud; ma ütlen, need koolid ei kõlba tänasel päewal kuhugile. Waimu walgustatakse küllalt, aga ihu närtsitatakse pool surnuks ja mitmed wiiakse koolist otseteel hauda. Inimesed oleks wist tuhat korda tugewamad, kui koolisid sugugi ei oleks."

„Teil on omalt kohalt sula õigus, aga inimesed on ise selle juures süüdlased; nad wõiksid niisama palju õppida, ehk weel enam, kui nad koolis keha eest rohkem hoolt kannaksid," ütles Dr. Wisnapuu.

„Mine pane sa kooliõpetajatele mõistus pähe; ihu järele ei küsi keegi, kui aga waim hästi waewatud ja poleeritud saab, sest koolikatsujad ei päri mitte selle järele, kui kange tubli terwis kellegil ihus, waid kui tugew mõistus peas on; ihu ja waimu peaks ühte wiisi kosutatama, siis oleks meil tugew inimese sugu."

Paruni kaks tütart käisid mõni samm meeste ees, pealt näha terwed inimesed, kuid parun ise tunnistas, et nemad koolis olewat kiduraks tehtud, kuna tema nüüd neid jälle pidawat kosutama. Teeharude peal tahtis Dr. Wisnapuu lahkuda, aga parun ütles:

„Teil on aega küllalt, astume minu mõisa ja peame lõunaoodet. Mul on teiega mõnda just toherdamise asjus weel rääkida, meie peame ju tihti ka teie ametit pidama."

Lahke lõbus olek wana herra poolt tõmbas teda wägise sinna minema.

„Kreeta ja Anna," hüüdis parun, „tehke, et ruttu koju saate, katke laud, nõnda kuidas ma seda himustan, meie tuleme tohtri herraga pea järele, kõht on minul kui hundil tühi. Edasi."

Tütred hüüdsid: „Tulge aga warsti, kõik on pea walmis!"

Parun muigas ja ütles: „Kuuest lapsest on ainult need weel järele jäänud, üle nelja aasta ei elanud ükski, pean nüüd oma mõisad wäimeestele jätma. Kreeta on juba pruut ja pulmad tulewad enne jõulu, aga Anna on nilpnina,

ei taha ühelegi meie maa mõisniku pojale minna, ehk küll juba mõnigi tema ümber on lipitsenud. Pean ta wist wäljamaale saatma. Kes teab, kus tal õnn paremini õitseb, kas Karlsbadis wõi Haapsalus, wõi koguni Italias, ah, ah, ahaa!

„Aga paruni herra, ega suplemisekohad siis ometi kosimisekohad ei ole," ütles Dr. Wisnapuu.

„Teie mõtlete, et kõik, kes merewett pruukima lähewad, seda haiguste pärast teewad, ei, palju enam lähewad nad haigusid weel otsima; mõnel on rahapung liialt pingul, tahab wähendada, teisel mõned tütred tanu alla saata, kolmandal poeg ilma naiseta. Suured suplemisekohad on inimeste kogumise paigad, kus kõik walmis küpsetatakse ja keedetakse, mis pärast miljonid hammustama peawad, aga nad on ka surma suretajad, ehk tema kutsari kohad. Mõnigi oleks weel 20 aastat enam elanud, kui ta wagusalt kodu oleks olnud, aga ta läks suure woo sees alla."

Parun wiis oma wõõra kohe söögituppa; kahe inimese jaoks oli laud kaetud. Külm ani praad, wõi, juust, kilu, kawiar, saia päts, pudel napsi ja pooltosinat õlut seisid laual.

„Astuge ligi ja kinnitame keha."

Mõne suu täie söögi ja joogi järele läks parun weel lahkemaks ja rõõmuga ütles ta: „Mul on täna otsekui pulma päew! Rõõmus ja rahul omaga olen ma juba 70 aastat elanud ja oma ligimesi aidanud, kus wõinud, aga täna, täna — mürin ja pragin! Nüüd kukub taewas ja maa kokku!" hüüdis parun ja jooksis ühele keskealisele herrale wastu, kes praegu jahiriides uksest sisse astus. Wennalik kaisutamine, suudlemine ja siis:

„Siin on Dr. Wisnapuu, minu tänane wõõras."

„Anna, weel üks taldrik nuga ja kahwel!" Sisseastuja pakkus Dr. Wisnapuule kätt ja ütles: „Rõõmustan ennast wäga, teid nägemast," ja istus lauale ning jutt jooksis jälle ladusasti edasi.

Korraga ütles wõõras: „Ma olen oma mereroti ka ühes toonud ja arwan, et tema suu ka sawist ei ole. Kas ta ei wõiks siin ka leiba wõtta?"

„Anna," hõikas wana parun, „kandke wõõra eest hoolt! Mürin ja pragin! ma pean teda ju teretama."

Korraga seisis preili Ada ukse peal, teretas wana parunit alandlikult, andis ta käele suud ja astus siis Dr. Wisnapuu juure, teretas teda kätt andes ja ütles:

„Papa, siin ta on, kes mind W. rannas weest wälja kiskus ja surma suust peastis."

„Kõik wäga kena, tütar, mine ja kosuta enne keha, küll siis edasi kõneleme, teile aga Dr. Wisnapuu oleme meie suurt tänu wõlgu."

„Tänage, aus paruni herra, ennem Jumalat kui mind," ütles Dr. Wisnapuu alandlikult.

„Kõik wäga hea, aga nüüd joome klaasi weini uue ja wana sõpruse peale."

Klaasid lööti kokku ja igaüks mõtles iseäralikku omas südames.

Teises toas lööti ka klaasid kokku, kuid noorepaari õnne peale, kelle pulmad pea olid tulemas. Mõlemad preilid nähti wäga rõõmsad olewat, üksinda Ada sõi ja jõi mõtetes. Tema südames liikus ise asi, mis kellelegi wist meele pärast ei olnud. Pärast sööma tahtis Dr. Wisnapuu jälle minekut teha, aga mõlemad parunid palusid teda päewaks ehk kaheks nende keskele jääda ja tulewase elukorra pärast mureta olla, sest igast kõnekäänust kõlas wiimaks wälja: „Meie käes on walitsus, ja keda meie ülendame, on ülendatud ja keda meie maha litsume, on maha tallatud."

Dr. Wisnapuu lubas selleks päewaks sinna wõõrusele jääda, aga järgmisel päewal juba edasi astuda.

Peale söögi mängisid mõlemad kodused preilid klawerit ja Ada kuulas Dr. Wisnapuuga pealt. Mõlemad wanad parunid läksid kirjutuse kambrisse, kus nad isekeskis mõnda oma juhtumistest jutustasid. Wiimaks küsis parun H.:

„Kes on see Dr. Wisnapuu? Minu tütar on kui ära tehtud, päewad ja ööd ei mõtle ta muud, kui tema peale. Just tema ahastust waigistama sõitsin mina sinu juure ja nüüd oli just tema siin ees."

„Ilus on ta näost, see on tõsi ja tark näitab ta ka olewat, aga oma wäimeheks ei tahaks ma teda ometi mitte, sest ta ei ole meie soost ega seisusest. Aga ta on oma unistusele weel hoogu juure saanud ja kes teab, mis otsa ta

leiab. Würst N. Peterburis wahib ta järele, on minule mõned ilusad kirjad kirjutanud ja temale annaksin ma Ada heameelega, aga mitte Dr. Wisnapuule."

„Oleks mu hing seda teadnud, et asjad nõnda seisawad, ma oleksin teda kohe oma teed minna lasknud, aga nüüd peame teda sel ööl enese katuse all hoidma. Niipalju kui rahwa käest kuulnud olen, peab Dr. Wisnapuu wäga tark arst olema ja siit maad ja rahwast tundma õppima," ütles wana parun. „Mina tahan temale hea summa raha kinkida ja seal juures paluda, et ta minu tütre rahule jätaks, kes ju würsti N. mõrsja on."

„See on mehine; kohe täna õhtu wõtame kaardid ette, joome punschi ja siis teeme kaubad walmis."

Sel ajal, kui parunid kirjutusekambris juttu ajasid, juhtusid Dr. Wisnapuu ja Ada saali, kus palju wana wanade rüütlite nägusid paberi ja riide peal neile wastu wahtisid. Ada seletas, see olla see ja see wana kuulus isaisa ja emaema, kes seda ja seda teinud."

„Teie suguwõsa on suur ja kuulus," lisas Dr. Wisnapuu juure, mul aga ei ole ühtegi niisugust isaisa ega emaema."

„Sest ei ole wiga," aus tohtriherra, isaisad ega emaemad ei tee meid pahemaks ega paremaks; sel põlwel waadatakse ka wähem nende peale. Ise peab inimene oma jalgul käima, ise oma wõitlemist wõitlema, siis tunneb ta omast elust rõõmu."

„Kõik wäga õige, aus preili, aga kõrgest soost peetakse suurt lugu ja neile on kõik wärawad lahti."

„Suur nimi ja seisus aitab küll ülemale ronimisel, aga langemisel ei tee ta takistust. Teil on ju teada, kui palju suurt sugu mehi ja prouasid juba Siberi mägedes õhkawad ja mitu tuhat neid weel sinna saadetakse, kus nad oma saatuse iga talupojaga wahetaksid, ja kui palju alamat sugu ei ole ausad inimesed, kellest keiser kui ka tema walitsus suurt lugu peab."

Juttu ajades ja wanu mälestusi waadates juhtusid nemad ühte wäikesesse kambrisse, kus wäike sohwalaud ja

mõned raamatud seisid. Ada istus sohwa peale ja palus Dr. Wisnapuud oma kõrwal aset wõtta.

Ada alustas juttu ja ütles:

„Kogemata juhtumise läbi oleme üksteist W. rannas esimest korda näinud; täna on meid seesama juhtumine jälle üksteise ligi juhtinud, ärge siis pahaks pange, kui julgen teile, aus tohtriherra, midagi oma südame pealt awaldada. Inimese elu juhatab, tema õnne ja õnnetust määrab Jumal, kes mõtteid ja tegusid juhib. Seesama Jumal, kes mind maru jõul merde wiskas, seesama Jumal saatis teid mind aitama ja seesama Jumal on nüüd teie nime tuliste tähtedega minu südamesse kirjutanud. Küll olen ma teid püüdnud unustada, küll oma paremaid mõtteid kokku wõtnud ja üht teist kuju teie kõrwale seadnud, aga päewad ja ööd seisab teie kuju puhtas kullas mu silmis. Dr. Wisnapuu, saage mu sõbraks; ehk küll waesuses olete sündinud, kuid oma õppimisega olete kõrgemale hariduseastmele jõudnud, ja doktori aunime ei saa iga laps kätte, olgu tema ka würsti hällis kiigutatud ja kullahuniku otsas kaswanud. Siin on mu puhas neitsikäsi, saage mu sõbraks ja jääge ka selleks ja ärge küsige seisuse ega tema waheseinte järele."

„Kõik, mis ma praegu teist kuulen, toetab mu julgust ja ma palun, aus preili, et ma teile weel enam oleks, kui sõber; ka teie nägu on mu südamesse kinni naelutatud, aga ma ei tohtinud seda mõtet mõtelda, et ühe paruni tütre kätt paluda. Siin on mu käsi ja üks puhas, lihtne süda."

Ada andis Wisnapuule kätt, kes seda armastuses rusus ja teda enam lahti ei lasknud. Noormees tõmbas paruni preili oma rinnale ja andis ta käele suud.

Üksteise kõrwal istusid nad ja ei küsinud enam paruni ega saunamehe seisuse järele. Armastus põles leekides ja Jumala inglid laulsid: „Rahu maa peal!"

Teises toas kuuldi jala astumist. Armastajad ärkasid otsekui unest. Ada ütles:

„Weel peame kannatama, weel wõitlema, weel naeru kuulma, aga armastus seisab igas marus kõikumata ja inimese tahtmine saadab teda üle kõigi müüride."

Dr. Wisnapuu tõmbas Ada weel kord oma rinnale ja ütles:

„Kas wõin kindlasti teie armastuse peale oma koda ehitada?"

„Jah, armas tohtriherra!" ja magus suudlemine kinnitas tõotust. „Aga nüüd papa juure, ka tema peab kohe teadma, et ma teid olen wõitnud."

Ada kargas üles, jooksis läbi tubade kirjutusekambri, tõmbas isa pea oma sülle ja ütles wärisewa häälega: „Armas papa, ma olen Dr. Wisnapuu mõrsjaks saanud, ära oma õnnistust sinna juure mitte keela!" —

Parun kargas üles, nagu oleks waapsik teda nõelanud.

„Kelle mõrsja? kelle?" kisendas ta.

„Dr. Wisnapuu mõrsja", wastas Ada.

„Minu ainukene tütar! ära teota oma esiwanemaid haua põhja. Puhas kui kuld seisab meie suguwõsa kõigest alamat sugu werest ja nüüd tahad sina seda roojastada! Häbene oma silmad peast ja nõndasama peaks ka Dr. Wisnapuu seda tegema! Kasi mu silmist!"

„Ma seisan siin, mu armas isa, kui kalju, ega astu enne üle selle läwe, kui sa minu esimest mõrsja-tundi õnnistad. Inimesed on pühakirja järele ühest kännust tõusnud, sellepärast jookseb sinu ja minu sees seesama weri, kui Dr. Wisnapuu sees ja ehk on tema weri weel puhtam, ja kõigi tulewaste tormide wastu tugewam, ja ta on ju doktor".

„Doktor ehk mitte doktor", kisendas parun H., „aga ta on ilma rüütli õigusteta, ilma rahata ja warata, üks null inimeste hulgas. Sina pead würsti prouaks saama, aga mitte talupoja naiseks." Lase räästas räästaga, kass kassiga paari hakata, kuid kotkas walib endale kotka. Mis meie temale wõlgu oleme, seda tahan täna õhtul tasuda ja siis näete teine teist elus wiimast korda. See on mu tahtmine ja mõrsja-õnnistus".

„Papa, ma olen Dr. Wisnapuule oma rüütliku käe, südame ja suu ja kõik oma hinge juba pandiks andnud, mind ei lahuta temast ei sinu parun ega von, ei su raha ega wara, ei su kotkad ega su räästad; tema ei ole mitte mind otsinud, waid mina olen teda endale walinud. Ta

armastab mind, see on ülem asi — ja seda enam mina teda. — Armas isa, ma tean, et sa iga uudise juures esiti wäga kõwa oled järele andma, aga kui sa asja korra oled järele mõtelnud, siis kiidad just seda heaks, mis enne sulle wastu meelt näitab olewat. Sa tahad mind würst N. mõrsjaks teha, aga kas ma temaga õnnelik ehk õnnetu olen, seda sa ei küsi. Mina ei armasta würst N. sugugi, ja temal on wist palju teisi, kelle kaelas ta oma esimese armastuse palawust jahutab. Minule näitas ta nagu poleritud külgedega jääpank ehk marmori kiwi olewat, mille peale kirjutatud: „Siin hingab armastus igaweste lumehanges"!

„Aga ta on rüütli-soost ja pealegi kuulsast soost, ta on meie sugulane. Ja see on minule kõige ülem asi: mina olen sind temale lubanud ja tulewal suwel on teie pulmad! Ma arwan, et sulle nüüd mõistus pähe tuleb".

„Pai papa, ma arwan, ma wõin selle peale julge olla, et sa oma ainukest last mitte ära ei ole kaubelnud?"

„Ei, ei, kulla tütar, kauplemisest ei ole siin juttugi, aga würst N. on sind enesele abikaasaks palunud ja mina olen temale nõusolemist awaldanud, teada muidugi, et teie isekeskis nüüd peate asjad joone ajama ja sellepärast sõidame tulewal talwel ehk suwel Peterburisse, kus mõne palli pidu peame ja kuhu ka würst N. kutsutakse. Dr. Wisnapuul on koolimamslid küllalt, kellele suureks õnneks on, kui soo pealt muru peale weerewad. Nüüd, armas laps, mine teise tuppa ja wiida oma aega mu sõbra tütardega, minul on wäga tähtsaid asju siin oma sõbraga läbi rääkida, aga see Dr. Wisnapuu peaks parem kohe siit kaduma. Oot, oot! ma teen temaga kindla ja lühikese protsessi".

Parun H. kargas üles, astus saali, kus Dr. Wisnapuu piltisid waatas, tõmbas käe pihku ja ütles: „Austatud tohtri herra, tulge mu järele, mul on teile nelja silma all midagi ütelda".

Ühes kõrwalises kambris küsis esiti parun, kuhu Dr. Wisnapuu reisitee teda wiiwat, ja kui ta kuulis, et ta homme Kuresaare linna jõuda tahtwat, ütles parun:

„See on tore, mina sõidan weel täna õhtu poole sinna, tahate oma jala waewa wähendada, siis astume tõlda ja sõidame; ma arwan, et mu sõbral ühtegi selle wastu ei ole. Kas olete minu pakkumisega rahul, tohtri herra?"

„Tänan wäga, ma käin parem jala oma teed, kui et ma tõllas sõidan. Tõllas on umbne õhk ja ei saa midagi näha, aga jalakõndijal on igalpool puhas õhk ja suur silmaring, mis teekonna huwitawaks teeb".

„Kõik wäga kena, aga ka tõllas on ilus sõit, ei wäsi jalad, ega ka waim!" lisas parun juure. „Aga ma pean teile oma suurt tänu awalikult tunnistama ja kingin siin teile midagi, mis iga maailma lapsele, nii kaua kui ta siin maakera peal ümber jookseb, wäga tarwis läheb. Aus tohtriherra, ärge mu wäikest kingitust ära põlake, maks ei ole see mitte, waid kingitus selle armu eest, mis Jumal minule teie läbi on saatnud".

Nende sõnadega litsus parun H. ühe paberipaki Dr. Wisnapuule pihku ja palus seda enne mitte lahti teha, kui ta oma uue koha peal oma jalgade peal seisab.

„Kuid weel üks palwe on minul", ütles parun ruttu. „Minu tütar on teid täna enesele otsekui peigmeheks palunud. Minul ei ole nüüd suuremat selle wastu ühtegi, aga asi on minule wäga äkitselt tulnud, ma palun minule, aus tohtriherra, pisut järelemõtlemiseks aega anda, mis sellest peab saama. Sedasama olen ma omalt tütrelt palunud ja siin wõõras majas ja wõõra katuse all, ehk wõõra wara ja kulu peal kihlusid pidada, see ei ole sugugi mu tahtmise järele. — Hoidke see juhtumine rahwa ees enese taga, omas südames wõite mu tütart ikka kanda, kui ta teile ka nii kallis on, kui teie temale, aga ärge weel asja awaldage. Andke see peale mulle kätt ja laske mind teie eest pisut muretseda, sest minul on terwe riik sugulasi ja sõpru täis ja minu soow maksab igas kohas. Esiti tuleb hea pesakene ja siis kodukanakene muretseda, aga mitte nõnda, kuidas seda suurem hulk teeb, et enne kanakene tuuakse ja siis weel kohta hakatakse waatama, kuhu pesakene sünnib ehitada. Seesugused satuwad räästa alla ja jääwad kullide nokkida ja nirkide närida. Ma arwan, noormees,

et minu sõnadest mõndagi õppida wõite, ja kui selle järele teete, siis ei kahetse teie pärast, kui ennast korra igawesti köidate".

Dr. Wisnapuu tänas kingituse kui ka õpetuse eest ja tõotas paruni tütrele truuks jääda, kuni aeg asju harutab.

Parun H. naeris südamest, et ta nõu wäga hästi korda läinud, andis kohe kutsarile käsu hobuseid rakendada, palus oma sõpra lõunasöögiga rutata, et see wõõras taim nende riigist ja õhust wõimalikult pea wõiks kaduda.

Sel ajal palus aga tütar oma isa sõpra, tema eest kõik teha, mis wõimalik, et nende armastust Dr. Wisnapuuga mitte wägiwaldselt ei lahutataks, mis ka wana parun jõudu mööda teha lubas.

Dr. Wisnapuu nägi küll pea, et wõõras õhus keerles ja et teda ainult üks pealiskaudne wiisakus siin sallis.

Lõunasöök kanti warsti lauale, süües aeti wäga lõbusat juttu jahipidamisest, maapidamisest ja ühest ja teisest juhtumisest. Ada silmad nähti nutust punased olewat ja ta olekust paistis kurwastus wälja.

Peale lõunasöögi joodi weel kohwi, siis jättis Dr. Wisnapuu kõiki Jumalaga ja astus parun H.-ga tõlda. Ka Adaga oli jumalagajätmine soe ja sõbralik, kus juures Ada sosistas: „Teile truu surmani, küll aeg asja harutab".

Enne päikese loojaminekut jõudsid meie reisijad Kuresaare linna, kus ka parun H. Wisnapuu Jumalaga jättis ja weel selsamal õhtul oma sõbra juure tagasi sõitis. Wagusas kambris lausus ta sõbrale. „Tänu Jumalale, et nüüd jälle temast lahti olen; ta waew mu tütre pärast on makstud, kuid wäga kahju, et neid täna enne lõunat üksinda jätsime. Nad on salaja kihlusid pidanud ja see on nüüd wäga hõel lahutada. Ma tunnen Adat; mis ta kord ette wõtab, seda ta ka teeb. Ta just kui ema suust maha kukkunud, aga Jumal hoidku teda ühe Wiljandimaa talupoja naiseks saamast!"

„Armas sõber," wastas wana parun, „ka minu nõu on see, aga kui sina silmad kinni paned, kes seisab siis nende ühendusele takistuseks ees ja eks uuemal ajal juba palju niisugust armastust ei ole ette tulnud ja selle armastuse

osalised elawad wäga õnnelikult. Minu arwamise järele ei peaks rahwad mitte enam seisuse peale nii wanaaegse silmadega waatama, waid enam selle järele küsima, kui kaugele keegi hariduses on jõudnud".

„Tasa, tasa, sõber," wastas parun H. „Teil on ka kaks tütart, ei tea missuguse näo teie teeksite, kui täna mõni doktor majasse astuks ja üht siit omale päriks".

„Tänu Jumalale, minu tütred on juba pea tanu all ja mure nende pärast otsas; tehku nende järeltulijad, mis nad tahawad, siis olen mina muld ja põrm".

Ada oli sel õhtul otsata kurb, ehk küll paruni tütred teda igalwiisil rõõmustada püüdsid. Isad aga ajasid oma äriasjad joone ja lahkusid suures sõpruses olles kolmandal päewal.

KUUES PEATÜKK.

ISA JA LAPSED.

Päike, sa elu õhutaja, wanad ja noored ootawad rõõmuga sinu kõrgemale kerkimist. Külm talw on meid küllalt nukrastanud ja toas ahju ääres hoidnud: tule, tule, sa taewalik ja soojenda meie õhku, saada kasukad warna otsa, keela puude rikkumist, sulata lumerünkad meie aasadelt ja mäekinkudelt, pane wesi jões woolama, et laewad jälle wõiksid wõidu jooksta ja kaupa kaugele maale kanda. Pane sa, päike, seeme idanema, et taim sinu poole ennast sirutab ja meie silmi oma rohelise wärwiga rõõmustab. Kergita elu puupungas, et puu lehti laotab, koort pingule kisub ja jälle tugewamalt tuulele ja tormile wastu paneb. Wana rahwas otsis sinus jumalust, kumardas su palge ees ja weel tänagi waatab mõnigi kartuses su silmi, ehk sa küll tundjale muud ei ole, kui keha ilma eluta ja ühe suurema tahtmise täitja!

Kewade tõi igale hingele rõõmu, üksnes Mariet, Tiit Wisnapuu tütart, nähti mõnikord kurwastuses seiswat. Talw otsa oli ta emale koduste tööde juures abiks, luges wahel häid raamatuid; kewade kutsus põllupidaja wälisele tööle, aga Marie käed ja keha oliwad koolipingis lõdwaks läinud. Ta igatses tihti waimu-tööd. Üksluine talu-elu rõhus waimu maha. Tihti seisis ta mure mõttes.

„Ma mõtlesin, et kodus üliwäga õnnelik olla wõin, aga nüüd näib nõnda olewat, et suur koolitamine mind weel pole õnnelikuks teinud. Ma olen oma wanemate

põlwest lahkunud ja pean endale tööwälja otsima. Emal on õigus, kui ta ütles: „Tütar, meie maja saab sulle ehk nüüd wõõraks jääma". Wõõraks ei pea ta eladeski jääma; ma tahan temale waimus truuks jääda, tema häda ja rõõmu omas südames kanda. Meil on koolitatud seisust hädasti tarwis, kes igalpool oma rahwa eest seisab. Mu wend on õpetatud meheks saanud ja ei keera enam talusse tagasi, aga eestlaseks jääb ta siiski. Kui igal rahwal oma herrad, prouad ja preilid on, miks ei peaks neid siis Eesti rahwal olema?

Kõige parem oleks, kui ma oma kodumaalt kaugele läheksin. Ma saaksin wõõraid rahwaid ja nende kombeid tundma. Iseäranis oma suurel isamaal, see on Wenemaal, tahan ma mõnda aastat elada ja siis laiema silmaringiga oma wäiksele isamaale tagasi tulla.

Sügawas mõttes istus Marie oma isa ilusas koplis, kus kased endid taewa poole sirutasid ja weeojad nende juurte ümber keerlesid, ja ei pannud looduse ilu sugugi tähele. Ta tundis ennast otsekui wõõras maailmas olewat. Seitsmendast aastast saadik kuni minewa jõuluni oli ta linnas koolis olnud ja tuli kooliwahe ajal wanemate juure otsekui wõõrsile, aga nüüd oli asi ümberpöördud: nüüd oli isamaja alaline elukoht, aga linn oma ilu ja inetusega talle wõõraks jäänud.

Kus pean ma endale leiba teenima? Kus on mu tulewane elukoht?

„Mu isamaja jääb mu nooremale wennale; mu wanem wend otsib praegu kohta ja saab seda warsti leidma, aga mis pean mina peale hakkama?" Neid sõnu rääkis Marie kõwaste ja põõsa tagast kostis hääl wastu:

„Sinust saab esiotsa mulle perenaine."

Dr. Wisnapuu astus muretseja õe ette ja see langes wenna kaenlasse.

„Oled sa juba koha saanud, et saa nõnda räägid, armas wend?"

„Koht on minul käes ja ma tulen oma wanemaid Jumalaga jätma ja neid nende suure waewa eest, mis nad minu pärast näinud, südamest tänama. Palun sind minuga

ühes tulla ja mu tulewases majas perenaise ametit palga eest enda peale wõtta."

„Kuhu sa tahad siis minna?" armas wend.

„Minu koht on Peterburi linnas, kus ma suguwendadele ihulikus hädas ja haiguses abi tahan anda. Mu palk on nii suur, et see mind ja sind täiesti toidab ja sellest ka mustade päewade jaoks järele jääb."

„Tänu Jumalale, siis tulen rõõmuga sinu juure, — ehk küll pealinna õhk terwisele nõnda kosutaw ei ole, kui meie isa koppel, aga seal oleme jälle haritud inimeste hulgas, kellest siin nii suur puudus on."

„Ma oleks, armas õde, küll parem siia oma rahwa hulka jäänud, aga siin ei ole midagi peale hakata, sellepärast wõtsin rõõmuga pakkumise pealinnast wastu ja olen wäga rõõmus, et ka sind enesega wõin wiia. Meie wanemad on minu nõuga poolest saadik rahul. Suweks tuleme mõneks päewaks jälle nende juure, et wabas looduses terwist kosutada."

„See on ütlemata kena!" hüüdis Marie, „aga mil ajal meie kodust lahkume?"

„Mõne päewa pärast, armas õde. Ma tahtsin juba ennemalt koju tõtata, aga elujuhtumised, millest pärast poole jutustan, hoidsid mind tagasi. Sinul näib isamaja mõruks läinud olewat, et sa nii südamest siit ära igatsed."

„Õigust ütelda." wastas Marie, „on elu siin wäga wagane ja ühetooniline. Ihu eest saab muret küllalt kantud, aga waimul ei ole äratust ja see teeb elu siin mõruks. Wõi arwad, et ma oma wanemaid ei armasta! Siis mõtled wõõriti; nad on mulle üle kõige, aga mu süda sunnib mind suuremale wäljale tööle ja sellepärast rõõmustan otsata, et sa mind siit wälja wiid."

„Aga armas õde," ütles wend, „ka Peterburis on sinu elu üksluine, nõnda kui ta igal naisterahwal on. Tema loob maja seestpidist elu ja ilu."

„See on tõsi," wastas Marie, aga seal puutume haritud inimestega kokku, mõttering laieneb, elujuhtumised annawad igapäew uudist, teatrid muretsewad oma jagu, seal leiame

omataolisi sõpru ja naabrid ja nende keskel veereb eluratas rõõmsamalt edasi."

„Wõib aga ka kurwemalt ja pikemalt weereda. Juba mitmed on suures linnas oma waiksesse sündimise kohta taga igatsenud. Suures linnas on enam ettewaatamist, enam tähelepanemist, enam muret, enam kartust ja ka enam rõõmu leida ja õnnelik on seal see, kes elada oskab. Keele osawus teeb seal enam kui käte wirkus, seepärast peab iga sõna kaalutud saama, mis suust wälja tuleb. Siin wõime rääkida, mis süda igatseb. Nüüd tule wanemate juure, meie tahame sinu pärast nendega rääkida; ma arwan, ema ei ole sugugi selles nõus, et sa minuga ühes tuled. Tema arwas juba ette, et sa leeris peaksid käima, enne kui isamajast lahkud ja laia maailma astud, aga ma tahan kõik teha, et sa minuga saaksid ühes tulla. Sa wõid ka uues kohas leeris käia ja eks see ükskõik ei ole, kes sind täie inimese arusse tõstab. Koolipingil oleme usuõpetusega täiesti tuttawaks saanud. Koolitamata inimesele on leeriaeg üks ettewalmistamine, kus ta usuasjus täiemalt teadusi saab; õpetatud inimesele on ta aga kordamine. Mina omal leeriajal ei kuulnud ühtegi uudist ega ususaladust, kõik oli ju kord kuuldud ja nõnda on ka lugu sinuga, aga meie wanemad arwawad hoopis teist wiisi ja neid ei tohi meie nende arwamises kõigutada. Kui nemad aga oma tahtmise juure jääwad, et sa enne leeritud pead saama, kui sa minuga ühes tuled, siis täidame nende tahtmist."

„Leeriaja peale ei ole ma weel mõtelnudki; kõige ennem läheksin ma kodukohas oma õpetaja juures leeri," wastas Marie, aga see ei pea saksakeeli leeri ja omas emakeeles, — pean ma häbiga tunnistama, — ei ole ma midagi õppinud."

„See on meile, eestlastele küll suureks häbiks, et oma Jumalatki wõõras keeles orjame, aga süda jääb ikka Eesti südameks, kui ka haridus wõõral põllul on kogutud ja seda peame meie tegema, sest omas keeles ei ole weel ühtegi ülemat hariduse kohta. Meie kihelkonnakool ei jõua meid ülikooli peale ette walmistada; meile ei jäänud

muud üle, kui wõõralt põllult tarkust otsida, ja sealt oleme meie seda leidnud, ja ma arwan, õde, kui täna meie wanemad meile seda raha pakuks, mis nad meie eest koolidele on maksnud, selle tingimisega, et oma tarkuse peaksime ära andma, ma arwan, meie mõlemad lükaksime mammona tagasi ja jääksime koolis kogutud waranduse juure."

„See on tõsi, wend, ühegi hinna eest ei müüks mina teda ära; tarkusega wõib raha teenida, aga mitte rumalusega, ja raha teenistus ei ole weel kõige ülem asi maailmas," wastas Marie.

„Ja ometi on raha, kui seda mõistusega tarwitatakse, siin elus wäga tarwilik. Poleks meie wanematel raha olnud, siis seisaksid meie pead kõigest tarkusest tühjad, meie oleks wõõra maa peale orjaohelikusse pidanud jääma. Raha on meid ihu kui ka waimu poolest wangist peastnud. Üht asja pean ma oma armsa Eesti rahwa ja iseäranis noorerahwa juures laitma, et nad rahast wäga wähe lugu peawad, see tähendab, et nad seda õieti ei tarwita. Kõrtsides, linna trahterites antakse tuhandeid ilmaaegu wälja ja kui tarwilikule asutusele raha küsitakse, on käed lukus ja suu kisendab ränkade maksude üle. Ma mõtlen siin Eesti oma asutuste peale. Wõõrastesse maadesse saadetakse aastas siit suured summad wälja, millest mõnikord ükski kasu ei saa. Iseäranis Eesti noor-rahwas peaks oma maa ja rahwa kasu kõige ülemaks arwama, seda esmalt taga nõudma ja alles siis wõõra peale mõtlema. Aga nüüd arwab mõnigi noormees enesele ülemaks auks, kui hästi wiina ja õlut jõuab juua, kui pea täis, pori sees püherdada. Meie wanemad on küll peasegajaid jookisid armastanud, aga nad on nendega targu ümber käinud ja kui nad magusaks tahtsid minna, ei ole nad neid enam suhu wõtnud," seletas Dr. Wisnapuu.

„Läheme nüüd wanemate juure, et otsust sinu üle saada!"

„Oh peaks nad mind sinuga laskma minna, oleks wäga minu meele järele."

„Saame kuulda, aga wanematel inimestel on tihti terasemad waimusilmad, kui noortel, sellepärast tahame

nende sõna iga pidi kuulda, sest sõnakuulmine on ka würstile auks ja wana nõu on mõni kord tuhat kord ülem, kui noore jõud."

Wend ja õde kõndisid maja poole, kust isa ja ema neile wastu tulid.

„Noh, armas ema," ütles Wisnapuu, „kas annad nüüd tütre minule perenaiseks?"

„Ega ma teda ei keela, aga enne peaks ta leeris ära käima," wastas ema.

„Ta wõib Peterburis leeris käia."

„Peterburi on suur linn, rahwas ja elukombed wõõrad, meie soowiksime, et ta parem Wiljandisse leeri läheks ja siis wõiks ta sinu juure tulla. Meie isaga tuleksime teda saatma ja ka sind waatama. Isa, mis sa arwad?"

„See oleks ka minu nõu, ja selle aja sees wõiksid sina kui poissmees ise oma maja talitada, oled ju Tartus seda ka õppinud ja kui üliõpilane enda lõunat ise keetnud."

„Eks ta olnud waene küllalt, aga pidin läbi ajama, kuidas odawam wälja tuli. Siis on ikka wist parem, et Marie koju jääb. Ma arwan enne jaanipäewa on Wiljandis leeriaeg ja siis sõidate minu juure. Mariel on Wiljandis palju kooli sõpru, kes ehk ka leeri lähewad ja see on temale lõbusam. Mis arwad sest, õde?"

„Koolisõpru on minul küllalt, aga ei ühtegi õiget sõpra. Nad waatawad mu peale ikka üle õla ja mõned häbenewad minuga juttu ajada. Ma olen ju Eesti laps, kelle eest sakslane kõrwale hoiab. Kes teab, mis neil südame peal mõrudust meie sugu wastu on. Bürgerid teewad meiega weel tegemist, aga mõisnikkudele oleme ninatubakaks, ehk jälle nad loewad meie rahwast mängu asjade hulka, iseäranis koolitatud Eesti tütreid. Neist ei pea nad ühtegi lugu."

„Ära nüüd, armas õde, nii waljult kohut mõista; inimesest lugupidamine tuleb sellest, kuidas inimene ennast ise ülewal peab. On ta üleliiga pehme, siis sulab ta teiste wahele ära, kes aga igal pool mehist waimu awaldab, saab ka igast ühest austatud. Meie maal on seisuste wahel suured mäed ja sügawad jõed, neid on ajaratas sinna wahele

weeretanud. Ajaratas saab nad kord purustama, ehk weel kõrgemaks ja sügawamaks ehitama. Meie Eesti rahwas on taluseisusest wälja kaswanud, ta peaks enam kokku hoidma ja ühel meelel isamaa põllul tööd tegema, aga mitte üks teise kiskujaks saama. Ühendus kosutab, aga lahutus laastab rahwa ja maa."

„Tõsi poeg," ütles Tiit, „sa näitad pead õige koha peal kandwat; annaks Jumal, et ka sina oma jagu tööd isamaa põllul ära teeks!"

„Armas isa, meil läheb weel palju õpetatud rahwast isamaa tööle tarwis ja need peaks katsuma igal pool waewaga ja äratüdimata waprusega igasse ametisse tungida ja oma isamaad igal põllul teenima, siis läheksid asjad hoopis rutem edasi, kuid eestlased peaksid endid kokku hoidma. Kui Eesti rahwas tahab kulturarahwaks saada, siis peab ta waimu- ja ihu põllul enam tööd tegema, siis ei saa teda ükski waenlane ära wõita. Ja teiseks peaks Eesti rahwas oma õpetatud meestest lugu pidama, kuid neist ei peeta tihti midagi. Ma olen koduma läbi rännanud ja sel teekonnal mõndagi kuulnud ja tähele pannud ning pean kurbtusega tunnistama: Meie maal seisab weel mõni koht kesköö pimeduses ja igat walgusekiirte saatjat peletatakse hundi hurjutusel eemale. Pimedale on aga wäga raske teed näidata ja kurdile ära seletada, mis ta elus kergituseks tarwis läheb, ja mõnigi mees rõõmustab kõige enam selle üle, et ta jalad kammitsas hoitakse."

„Tänu Jumalale," ütles Tiit, „minul ei ole ühtegi kammitsat jalus.

Seisaks meie rahwas kõik juba sinu järjel elaks ta oma päriskohtade peal, ehk linnades oma majades, siis oleks juba esimene suur samm astutud. Aga suurem osa on alles rentnikud ja läheb weel mittu põlwe mööda, enne kui kõik pärisperemeesteks saawad. Mil ajal teised sulle järele jõuawad, seda peab tulewik näitama. Sellepärast oleks wäga tarwis enam rahajõudu tähele panna ja warandust mitte wihata ning pillata nagu wäga mitmed meie rahwa hulgast seda teewad, iseäranis poolharitud inimesed rahwa seas. Meie kadakasaksad, see on inimesed, kes mõni sõna

wõõrast keelt porsiwad, aga kelle pead iga õpetuse poolest tühjad on, kellel ei isamaad ega rahwa sugu, ei au ega häbi, ei minewikku ega tulewikku ei ole, need on mehed, kes ise mokas on ja palju weel oma wõrku weawad, see on hästi jooma, hästi sööma, trilli-tralli lööma õpetawad, palju wõlgasid teewad ja ei ühelegi enam maksa. Waata isa, niisugust rahwast olen ma oma koduma-teekonnal palju tundma õppinud ja need on meie Eesti rahwa õnnetus."

„Kuidas wõiks selle wastu abi leida?"

„Abi peaks kodusest elust, koolist ja kihelkonna- ehk kogukonna walitsusest tulema. Kodus ei peaks noori inimesi mitte üle liiga hellitatama, waid neid tööle harjutatama. Koolis peaks, aga linnas ja maal selles keeles õpetatama, mida lapsed täiesti oskawad, aga mitte nõnda kui nüüd, kus Eesti ja Läti lastele linnades hästi Saksakeelt pähe tuubitakse."

„*Ära nüüd nõnda ägedaks mine!*"

„Isa", wastas poeg, „wõiks ma nõnda rääkida, kuidas mu süda mõtleb, siis kuuleksid weel pahemat, aga küllalt sellest. Mina pööran kõigile kolonistidele selga ja arwan, et ma inimesi omas uues kohas leian, kes õpetatud inimesi ka inimesteks peawad, nendega inimeste wiisil ümber käiwad."

„Armas poeg, ma ei mõista sinu jutust mitte sõnagi. Kes on siin kolonistid, kellest sa räägid?

„Kolonistid on inimesed, kes wõõra rahwa hulgas aset wõtawad ja oma wanadest eluwiisidest kinni peawad, ega selle rahwaga, kelle hulgas nad elawad, ennast ei sega."

„Nüüd saan ma aru, aga mis on minul nendega tegemist. Meie oleme ju nendest täiesti lahti; wiis tuhat rubla läks küll nende kaukasse, aga ma olen nüüd weel rikkam, kui enne, kuna neil tihtigi raha puudus on."

„Armas isa, sa mõtled üksinda ise enese peale, aga meie kohus on ju ka oma wendade peale mõtelda. Kui Mooses seda mitte ei oleks teinud, siis seisaks Israeli rahwas weel Egiptuses! Kuid üks wägew tahtmine kiskus neid orjaikkest lahti ja tegi neid Jumala rahwaks. Meil ei ole mitte Moosese wõimust waja, küll aga tarkust ja raha ja

sellega wõime meie oma maa jälle tagasi osta. Mõtle isa, kui palju meie wendasid weel lööga weawad."

„Ma tean küllalt, mis sa, poeg, mõtled, aga seda kurnamist peaks kõige pealt riigi-walitsus ära keelma, siis tunneks rahwas, et üks isa nende eest muret kannab."

Nekrutitewõtmise juures oli suur nurin. Miks peame soldatiks minema, kui meil käe-laiust lappi ega urtsikut ei ole, kuhu meie wanemad oma pead wõiksid pista ja see samasugune lugu oli ka Wenemaal. Minu arwamise järele oleks see kõige õigem, kui igas kuningriigis taluseisus mitte ühegi mõisniku all ei oleks, ega tema maa peal ei oleks, waid iga wald täitsa kroonu päralt oleks. Suure maa pidaja peaks oma töö nõndasama sulastega tegema, kui wäikse maa pidaja, siis oleks kõik piinamine otsas ja siis tõuseks wõitlus, kes paremini maapinda harida jõuaks, kas suure ehk wäikse maa pidaja, ja mis weel õigem, maksu peaks suure kui ka wäikse maa pidaja ühte-wiisi riigi-walitsusele maksma. Mina arwan, siis ei oleks meil ühtegi nurinat üks teise wastu, kui kõik maksud ja kohustused ühte-wiisi maa pinna peal lasuksid. Mis sa arwad niisugusest korraldusest? Ära sa aga mõtle, et ma ka igaühele, laisale kui ka wirgale ühe wõrra omandust, see on raha ja wara soowiksin; ei sugugi nõnda, aga maapinnale ühetasa maksu ära jaotada, seda soowiks ma küll."

„See ei ole sugugi laita mõte, aga siis peaks kroonu kõik pärismõisad ära ostma ja need siis rendi peale andma, nimelt sellele, kes enam pakub, arwad sina."

„Mitte sellele, kes enam pakub, waid hind peaks kindel olema ja seda peaks sissetuleku järele arwatama, ja iga kontraht elu aeg kestma. Waata kuidas siis rahwas ja riik õitseks."

„Seda ma ei usu, et rentnikkude käsi wõib hästi käia, rahwas wõiks aga paremini alles siis kosuda kui igal ühel pärisomandust on. Seda näeme pärisperemeestest kõige paremini. Nad elawad igapidi hästi, seepärast kandkem hoolt, et igal eestlasel oma pärismaa jalgade alla saaks ja nad linnades omale majad omandaks.

„See on õigus, poeg, kui meie rahwas nii kaugel oleks, küll siis ka kolonistid neid inimesteks peaks. Aga sa oled ühe kolonistineiu minewal sügisel weest wälja tõmmanud; kas ta sind ka tänas?“

„Ta tänas mind ja tänab weel tänagi, ja ta isa tänas mind ühe kingitusega, mida ma esiti uue koha peal pean järele waatama. Kuid armastust minu wastu ei leidnud ma selle kolonisti südamest mitte, küll aga lahkeid sõnu, libedat keelt ja kawalat meelt, kes selle peale pahase silmaga waatab, et meie hulgast keegi kõrgema hariduse osaliseks saab.“

„Wõib olla, aga mis nende pahandus kõik aitab: Meie armuline Keiser on igaleühele hariduse tee lahti teinud ja tema juures maksab see kõige enam, kes maale ja riigile kasu toob, sellepärast oleks ka minu soow, et sa oma tulewases ametis kõik kõrwalised asjad selja taha wiskad ja riigikasuks omas ametis elad. Meie maa ja rahwa asjad tahawad weel küllalt selgitust, aga küll need aega mööda ka selguwad. Läbi seinte ja üle müüride ei jõua meie weel karata, ka sinna on ajahammast waja.“

Mõned päewad elas Dr. Wisnapuu weel omas isa majas ja siis tuli lahkumine. Õhtul kogusid mitmed lähemad sugulased ja head sõbrad Tiidu majasse. Peeti kõnesid, löödi noore mehe õnne peale kannud kokku, soowiti head elu ja tugewat waimujõudu isamaa kasuks tööd teha ja maharõhutud rahwast mulla põrmust jälle üles toibutada. Isamaa-laulud kõlasid ja saatsid doktori wiimse mäekünkale, kust isamaja talle weel silma paistis.

Wisnapuu waatas oma isamaja peale tagasi ja pühkis pisaraid silmist. Ta süda tundis rohkem kui sulg seda suudaks üles tähendada. Weel kaelustas ta korra oma wanemaid ja õde, ja siis lahutas reisiwanker teda omastest. Nüüd seisis ta tõesti oma jalgade peal ja pidi näitama, et ta nagu mees jõuab eluraskustega mõistab wõidelda.

SEITSMES PEATÜKK.

MARIE LEERI-AEG.

Neli nädalat enne suwiste-pühi algas Wiljandi linnas linnakodanikkude tütarte leeri-aeg. Ka meie Marie oli nende hulgas. Õpetaja wõttis ta wäga lahkesti wastu ja armastus paistis iga tund niisama tema, kui ka teiste laste wastu ta meelest.

Siin ei tehtud seisuste wahel ühtegi wahet ja see oli enam kui õige. Marie õppis mõnda oma leeri-õde tundma ja nende wahele sigines sõbralik armastus. Ühel õhtul oli ta leerisõsara Liina Leppiku juures wõõrusel. Seal astus tugew noormees uksest sisse, teretas lahkesti Liinat ja oli Marie wastu wäga aupaklik. Jutt jooksis noorerahwa keskel lõbusalt ja warsti sai Marie teada, et see noormees tema wennaga Tartus suure kooli peal õppinud ja nüüd oma isa juures T. mõisas walitsejaks olewat, mis isa kahe aasta eest ära ostnud ja mille pärijaks tema aegamööda saawat. Noormees lahkus küll warsti, aga tema nägu ei ununud Marie silmist. Küll püüdis ta teda leeritunnil enesest eemale peletada, aga ikka waatas ta oma ilusate silmadega ta otsa, ta kõne kõlas ta kõrwus, ja mõnigi kord ärkas Marie kui unest, kui õpetaja mingi küsimise ta ette pani.

Kaarel Leppiku juures seisis asi just nõndasama. Ta oli küllalt nägusaid neiusid omas elus näinud, kuid mitte seesugust nagu Marie oli. Ka tema silmis seisis Marie kuju, Marie hääl helises ta kõrwus. Kahju, ütles ta tihti, et ma järele ei nõudnud, kes ta oli, aga küll mu

sõsar seda mulle seletab. Peaks ta Eesti neiu olema, ma katsuks kord oma õnnenoota ta järele wälja wisata, aga kes teab, kes juba selle neiu südames aset on wõtnud. Enamisti on niisugused õied juba enne leerimist mõrsjad ja wiimsed nende järele wahtijad pühkigu suu puhtaks. On ta kõrgemast seisusest kui mina, siis ei tohi ma ta ette astuda, sest ma olen omas südames tõotanud, eht Eesti neiut kosida ja minu tulewane elu peab isamaale pühendatud olema. Leeri-ajal üht noort hinge armastusewõrguga püüdma hakata, ei oleks mitte sünnis.

Kaarel Leppik püüdis igapäew seda nähtud nägu jälle unustada, aga ikka wilkus ta tema silmis. „Wisnapuu oli ju oma meele ja mõtte poolest Eesti mees," ütles ta wiimaks, siis on ka tema sõsar seda ja tema peale mõtelda ei ole ju patt."

Leerilaste õnnistamise-päewal oli noormees Kaarel ka kirikus ja ta silmad ei wiibinud kellegi muu kui Marie peal. Kui Marie armulaualt tuli, soowis wend oma sõsarale head õnne. Kaarel tegi sedasama. Peale selle astus üks paar Eesti taluinimesi Marie juure ja tegid sedasama.

„Kes on need?" küsis Kaarel.

Marie wastas: „Need on mu armsad wanemad, kelle katuse alla ma täna jälle pööran."

Kaarel teretas ka neid aupaklikult ja ajas mõne sõna juttu. Nüüd teadis ta, kes Marie oli ja uuris enam tema järele, ja kõik, mis ta kuulis, andis temale julgust ja kindlust.

„Kui Jumalal, Mariel ja tema wanematel ühtegi minu wastu südames ei ole, siis saab tast tulewane T. mõisa perenaine. Ma arwan, et mu wanemad niisuguse walimisega rahul on."

Ka Mariel ei olnud jällenägemine kerge kanda, sest armastuse tuluke põles tema südames.

„Kas teie, preili Marie, nüüd oma isamajasse jääte?" küsis Kaarel.

„Jah, mõneks nädalaks ehk weel ja siis sõidan oma wenna juure Peterburi linna ja jään temale perenaiseks. Mu wend on, nagu ehk teate, seal tohtriametis."

„Ma tean, et ta tohtriks õppis, aga et temal nüüd koht Peterburis on, see oli minule teadmata."

Lahkumine tuli äkitselt; weel üks suuandmine leeriõdede wahel, weel üks käeandmine armastajate wahel ja igaüks tõttas oma kodu poole.

Tee peal küsis isa: „Marie, kes oli see noor saks, kes sinuga imelahkelt rääkis?"

„See oli T. mõisa omanik."

„Olen juba ennemalt temast palju kuulnud, aga teda alles nüüd näinud, ta näitab imelahke inimene olewat."

Marie wastas: „Ta on minule pea tundmata; kaks korda olen teda näinud ja kes teab, kas weel elurajad meid üksteise lähedale wiiwad."

„Temal oli wist külm," ütles ema wahele, „kui ta minule jumalagajätmiseks kätt andis, wärises ta käsi ja hääl."

„Wõib olla, ilm on pisut wilu ja ta oli wäikse kuue wäel. Aga kena mees nähti ta olewat; anna Jumal meie rahwale terwist, ja hästi koolitatud peab ta olema. Ta on meie Juhaniga seltsis Tartus studeerinud."

„Wõi õige studeerinud," imetles ema, „siis on ta wäga peenikesti koolitatud, aga ma arwan doktori-eksami ei ole ta mitte teinud, siis on meie Juhan ikka enam."

„Wõib olla, et ta doktori-eksami ei ole teinud, aga oma lõpu-eksami on ta teinud ja on nüüd kandidat juris."

„Ei mina, armas tütar, tea, mis need nimed tähendawad ja minul on ükspuhas, mis nad on; peaks nad aga kõik head inimesed olema ja selleks jääma, siis oleks wanematel omast waewast suur rõõm."

„Kas Juhan on Peterburist sinule ka kirjutanud?"

„Jah muidugi, armas ema, küll kodus tema kirja teile ette loen. Ta kirjutab Eesti keeles, mis mulle ja teile wäga armas kuulda on ja minule saatis ta postiga wäga ilusa sõrmuse, temandi kiwiga. Oot, oot ma näitan seda teile. Täna hommiku sain tema kätte, on ime ilus. Kirikusse minnes ei wõinud ma teda sõrme panna, waid pistsin tasku. Aga Juhan on minu pärast palju raha kulutanud!"

„Ega ta su pärast enam ei kuluta. Parem kallis ja kaunis, kui odaw ja mõne päewa pärast mustaks läinud,“ ütles isa.

„Ma olen enesele küll mõnda korda sõrmust soowinud, aga eladeski ei oleks ma esimest temandi kiwiga lootnud. Ta kirjutab, et meie armastus surmani pidawat nii selgeks jääma, kui see kiwi on, ja sõrmust kandes pean ma tema peale mõtlema.“

„See on wäga kena, kui lapsed ühtteist armastawad,“ ütles ema, „ka kodune wend on sinu peale suure armastusega mõtelnud, aga mis ma seda siin lobisen, küll sa kodust leiad. Ta ei wõinud meiega ühes sõita. Üks pidi koduhoidjaks jääma.“

„Kodune wend on mulle niisama armas,“ ütles Marie, „ehk ta küll ainult kihelkonnakoolis on õppinud, aga ehk saab tema sellegi pärast meist kõige õnnelikum olema. Ta on ihu ja hingega põllumees ja õnn temale!“

Üks teist pidi ikka koju jääma ja meid wanas eas toitma, ja tema saab seda rõõmuga tegema, ta on meie wastu igapidi hea ja lahke, ja Jumala õnnistus ei jää temale tulemata,“ ütles ema. „Sinu pärast, tütar, on minul aga tihti mure. Sa tahad suure linna minna. Seal on suured kiusatused ja wäga libedad teed. Saadan käib igal pool kui möiraja lõukoer ümber ja püüab õigeid oma wõrku eksitada, sadanded langewad igapäew seal tema wõrku. Meil ei ole küll ühtegi selle wastu, et sa oma wennale niikaua perenaiseks lähed, kui ta enesele ise perenaise majasse toob, aga walwa ja palu, et sa enese ja meie häbiks ei lange. Sa ei ole lapsest saadik edew olnud, siis on meil lootus, et sa omas uues kohas ka nõnda jäed, kuidas sa praegu oled. Mõtle meie ja oma Õnnistegija peale ja ta saab sind igal pool aitama.“

„See on ka minu südamlik soowimine,“ ütles isa. „Kui sa sinna saad, siis kirjuta meile tihti, anna meile kõigest heast ja kurjast, mis tähtis näitab olewat, teatust. Ja kui su elu kuidagi peaks libeda jää peale juhtuma, siis seisab su isamaja uks weel sinule lahti ja kui meie kalmu künkasse peaksime pugema, küllap siis su wend sind kodus

wastu wõtab. Sa tead, meie talu seisab kindlal, wagusal põhjal, ta on wõlgadest prii ja tema peale wõid ka sina tugewasti oma jalga toetada."

Marie wastas: „Annaks Jumal, et teil minu pärast ühtegi kurbtust südamesse ei tuleks."

Koju jõudes wõttis wend Mihkel õde armastuses wastu, soowis temale täieealiseks saamiseks head-õnne, wiis tema siis kambrisse ja riputas temale ilusa kuldkee kaela, mille otsas weel ilusam kulduur rippus. Ise ütles ta: „Mullast olen ma kulda kaewanud. Jäägu meie armastus ikka nõnda seest ja wäljast poolt läikima, kui see kuldkee su kaelas. Kui sa ajaratta jooksumõõtu waatad, siis mõtle ka oma mullase wenna peale, kes ikka mullast saab kulda kaewama. Et sa aga oma emakeelt ära ei unustaks, olen sulle siin mõned kaunimad raamatud ostnud ja neid ilusalt köita lasknud. Saagu nende sisu sulle ka nõnda armsaks, kui nende nägu sind wist oma külge tõmbab."

Pisarad tulid Mariele silmi; ta surus oma wenna wastu tuksuwat rinda ja ütles: „Su soowimist tahan ma kuldse tähtedega oma südamesse kirjutada ja sinule igas seisuses su tänulikuks õeks jääda. Teie, mu wennad, ehite mind täna kullaga, üks kingib kalli sõrmusse, teine uuri, mis harwa rikaste lastel on, aga need kulla tükid, nii kui ma neid ehtimiseks tarwitan, ei pea mu südant enese külge siduma. Tuhat tänu teile mõlemile!"

Isa Tiit kinkis tütrele ühe rätinõela, jälle kullast ja ema Piibli raamatu, kuna ta tütart seda oma jalale lambiks palus pidada.

Marie rõõm oli otsata; ta ei oleks omas hinges selle peale wõinud mõtelda, et ta oma isa, ema ja koduse wenna käest nõnda rikkalikult nägusaid kingitusi saab. Koolitatud wenna käest oli ta küll lootnud, aga mitte jälle nii suurepäralist. Kõige kenam oli aga see, et ta täna õhtul weel enne magama-minekut oma Taewataati südamest kõige armu eest tänas, mis ta lapsepõlwest tänapäewani armulikult tema wastu ülesse näidanud ja palus, et ta oma inglid iga tund tema ümber walwama paneks, teda mitte kiusatuse orgu ei saadaks, waid elutormide eest hoiaks. Rahu tuli nüüd ta

südamesse, sest ta teadis, et üks wägew käsi tema elulaewa juhib. Wiimaks wilkus weel Kaarli nägu ta silmis ja ta palus: „Issand, sündku sinu tahtmine, aga armsaks on ta mulle läinud!“

* * *

Selsamal ajal istus Kaarel Leppik emaga omas rohuaias. Õhk oli soe ja päikese wiimsed kiired wärwisid pilwerünkad punaseks.

„Armas ema,“ ütles Kaarel, „ma ei wõi üht asja omas südames kaua üksi kanda. Isale ei wõi ma seda weel rääkida, temal on ehk teised mõtted, aga sina oled mind ikka käte peal kandnud ja sinu ees ei ole minul ühtegi saladust. Ema, ma olen täna üht inglit näinud ja see nägu ei kustu mu silmist ega südamest.“

„Ära jampsi, poeg,“ ütles ema, „inglid ei jookse nähtawalt ümber, sa oled wist mõnda kena neidu näinud ja see mõlgub sul meeles.“

„Tõsi, ema, ma olen wäga kaunist neidu näinud ja tema nägu seisab ikka mu ees.“

„Kas mina su inglit siis ka tunnen?“ küsis ema naerdes.

„Ei, sa ei tunne teda mitte, aga kui sa teda tunneks, sa kordaks ka minu sõnu.“

„Oli ta mõni mõisniku wõi linna kodaniku laps, keda su silm nii wahtis, et nägu enam ei kustu?“

„Ei kumbki. Eesti pärisperemehe tütar, wäga hästi koolitatud ja wäga wiisakas.“

„Ja sina tahaks teda heameelega omale kodukanaks tuua, eks ole tõsi?“

„Jah, kui teie aga luba annaksite.“

„Poeg, see on sugu warane mõte; meie soowiksime, et sa weel mõned aastad poissmehepõlwe peaks ja siis ühe rikka mõisniku tütre kosiks. Sa oled suuresti koolitatud, su tulewane elurada saab enam mõisnikkude, kui pärisperemeeste hulgas liikuma. Eks oleks kena, kui sind igalpool abikaasa pärast auga wastu wõetaks. Isal on need mõtted juba enne mõisa ostmist peas olnud ja selle pärast saatis ta sind ka Tartusse ülikooli.“

„Armas ema, sa mõtled wõõriti: Mõisa ostmisega ei ole meie weel sugugi mõisnikuks saanud, ehk sind küll nüüd prouaks ja mu isa herraks ja mind nooreks-herraks kutsutakse, waid meie oleme, ehk meil küll suurem maatükk käes on, kui mõnel mõisnikul, ikka Eesti talupojad. Meil ei ole ühtegi sõna üheski maa-asjas kaasa rääkida, waid peame sellega rahul olema, mis meile maapäewa peal ette kirjutatakse, ja kui meie peaks poole sõnaga selle wastu rääkima, siis oleksime kohe wastuhakkajad ja meie mõisa põhi kõikumas."

„See ei ole tõsi, poeg; isa ütles, et ta niisama nüüd mõisnik olla, kui parun F. ja von G."

„Ei, armas ema, isa tahaks kõrgemale lennata, kui ta tiiwad ulatawad. Annaks Jumal, et kord ka Eesti mõisnikka oleks, aga nüüd oleme muidu suuremad talupojad ja ükski mõisnik ei waata meie peale parema silmaga, kui pärisperemehe peale, ja kui mõni mõisniku tütar mind häda pärast ja ehk pool teadmata omale meheks wastu wõtaks, siis tooks ta suurt ohwrit, ta ohwerdaks oma seisuse au ja teda lükataks seisusest koguni wälja."

„On siis meie mõisnikud taewast meie hulka maha kukknud?" ütles ema naerdes.

„Taewast küll mitte, aga nad on oma esiwanemate käest need õigused pärinud ja kroonu on nad kinnitanud, ja nüüd on nemad riik riigi sees, ja häda sellele, kes julgeb nende raudse riigi sisse tungida. Aga kui ma ühe õpetatud Eesti neiu omale abikaasaks saan, keda ma südamest armastan ja austan ja tema mind nõndasamuti, siis on asi koguni teine. Meie armastame ja austame Teid ja meie seisus astub aegamööda ülema pulga peale, ei mitte santimise ega kerjamise läbi, waid oma seestpidise jõu läbi ja kui meid juba tosinate kaupa on, siis wõime ka wiimati maawalitsuses mõne sõna ühes rääkida ja kroonu seaks meid siis ühesugusele auastmele nendega, kellest meie nüüd alamad oleme. Ma loodan, ema, et sa seda asja sugu sügawamalt läbi mõtled ja siis wist minule mu abikaasa walimises õiguse annad, ja siis soowid sa wist ennem pärisperemehe tütart, kui mõnda mõisniku oma."

„Sa oled kohtuameti peale studeerinud, sa tead seadust paremini, kui mina. Ma tahan isaga asju läbi rääkida. Aga kes on siis sinu ingel?“

„Seda ei tea mina weel isegi, aga ta on ilus ingel!“

„Kaarel, sa oled peast jamps, ilus ingel, kena ingel, ikka ingel ja ingel ja kui ma tema nime järele küsin, siis ei tea sa ühtegi, ega sa ometi oma warju ingliks ei pea?“

„Armas ema, minu inglist ei tea mina muud ühtegi, kui et ta kaua koolis käinud ja nüüd minu õega ühes leeris käis ja tema wend minuga Tartus ühes studeeris ja nüüd tohter Peterburis on, kuhu ka minu ingel temale perenaiseks läheb; aga ma tooks ta enne ära siia mõisa, kui et ta suure linna läheb.“

„Kus wallas ja kihelkonnas ta siis elab?“

„Ta elab P. kihelkonnas ja W. wallas ja tema isa nimi on Tiit Wisnapuu ja mu ingli nimi on Marie. Nüüd tead, ema, kõik, aga kena on ta ja temast räägib igaüks head.“

„Poeg, sa oled täna peast sugu segane. Armastus on seda teinud, sa oled teda wist täna kirikus näinud ja ehk sõna temaga rääkinud ja nüüd on tuluke takus. No las' põleda, ma ei taha põlle sugugi peale wisata, ega wee ämbri järele jooksta, aga ma tahan su isaga Tiit Wisnapuu üle rääkida. Ta tunneb palju rahwast, ehk tunneb ka sinu inglit ja kui tuluke muidu kustuda ei taha, sõidan ma sinna poole ja tahan ääri weeri mööda su ingli järele kuulata ja siis oma mõtteid awaldada.“

„Tänan, ema, aga tee seda pea, mu ingel lendab pea muidu ära Peterburisse ja temaga ühes mu rahu ja rõõm.“

„Ära nüüd nõnda narr ole. Tänini ei teadnud sa ühestki neitsist head rääkida ja nüüd pistaks teda põue!“

„See tuleb sellest, et ma tänini ühtegi niisugust ei näinud, ehk keda ma nägin, minus armastuse tuld ei sünnitanud.“

„Ma tahan weel täna õhtul isaga ääri weeri mööda sinu pärast rääkida ja siis sinule teada anda, mis ta sellest arwab.“

Ema ja poeg lahkusid.

Ema astus tuppa isa juure, kes oma arweid läbi waatas, ja ütles:

„Jäta kord oma arwe-sorimist, iga õhtu istud sa poole ööni nende juures otsekui mõni juut, ja kuula parem uudist."

„Mis uudist, ega ometi Tõmmu ära ei ole kärwanud?"

„Sa oled ikka Tõmmu ja Päitsu, hobuse ja warsa juures oma mõtetega!"

„Need on põllumehe kõige ülemad mõtted ja ta loomad tema ülem wara ja rikkus. Mis uudist sa siis kuulutad?"

„Meie mõisas saawad pea pulmad, aa, ah, ah, haa!"

„Pulmad, wist Priidu ja Truuta wahel? Anna, Jumal. neile head õnne!"

„Mis meil Priidu ja Truutaga tegemist, neil ei ole pesa ega paika, ehk küll tihti sobitsewad."

„Kelle pulmad siis?"

„Arwa ära!"

„Ega ometi Kaarel rumalast peast kihluseid ei ole pidanud?"

„Tõsi, meie Kaarel on peigmees ja pulmad saawad pea, aga wanamees, siis keerutame weel Wiljandi waltsi."

„Ja kes ta pruut on?"

„Tema pruut on ilus kui ingel, kuidas ta ise ütleb, tark kui taewaneitsi, aga waene kui kirikurott."

„Siis on weel pulmadeni aega; wist mõni linna lipakas?"

„Ei, täis pärisperemehe tütar P. kihelkonnast W. wallast, Tiit Wisnapuu tütar!"

„Tiit Wisnapuu! Tiit Wisnapuu! Oh, nüüd tean. Tiit on aus mees, kuulus omas kihelkonnas, ja ta tütar wõib ilus olla ja aus, sest tema naine oli seda, aga minu pojale ometi liig madalast soost. Minu poeg peab mõisniku tütre pähe kinni hakkama ja ma olen temale ju ühe walmis walinud."

„Need ajad, armas mees, on mööda, kus wanemad lastele mõrsjaid walisid, ja pealegi weel õpetatud rahwa juures. Soowi weel õnne, aga muud midagi!"

„Ohjad on alles minu käes ja mina olen weel peremees mõisas. Ei taha ta minu walitsusega mitte rahul olla, siis

mingu minu pärast kas Ameerikamaale ja wõtku omale naine; minu warandusest ei pea ta siis poolt kopikat saama."

„Ära tee nalja! Sina tahad Kaarlile mõisniku tütart. See wiskab sinu ja minu toast wälja ja toob omawäärilise karja sisse. Kerge on kimbatusesse langeda, aga wäga wisa sealt wälja ronida, ja kas tead, mis Kaarel täna weel ütles?"

„Mis siis?"

„Ta ütles, et sina ja mina ja ka tema muud ei olewat, kui suuremad talupojad, kellel teiste mõisnikkude kõrwas ühtegi õigust ei ole ja meie peame niisama nende sõna kuulma, kui muudki talupojad. Wõi oled sina juba mõnikord maapäewal ka sõna tohtinud ligi rääkida? Ei, Mats, sa oled peast nõder, kui sa oma pojale kuldkeed kaela kõidad, millega ta kuuse otsa tõmmatakse; jää oma soo juure, see toob õnne, aga sellest lahkumine õnnetust."

„Sa näitad otse studeeritud sõnadega mind wõita tahtwat, aga eks sa tea, et ma oma pojale seda soowin, mille osaliseks ma ise ei jõua enam saada. Mu poeg on kandidat juris ja selle läbi juba poolkaudu mõisniku au sees; oma teisepoolega toob ta poole mõisniku au juure ja rüütel on walmis ja meie saame au weel haua põhja."

„Wõib sul ka omast kohast õigus olla, aga mulle oleks see ütlemata lõbus, kui ma oma tulewase poja abikaasaga, kui oma tütrega wõiksin elada ja ennast tema ees häbeneda ei pruugiks. Ühe mõisniku tütre ees wäriseks ma ikka, sest ma tunnen neid sellest küljest, et nad ikka kui koor piima peal ujuda tahawad ja ma arwan, et meie poeg sellessamas mõttes on."

„Siis oled sina ta ära rikkunud."

„Sellepoolest ole mureta, kuid need on poja mõtted, mis ma praegu sinule ette harutasin ja ma arwan, et ta praegu weel tuksuwa südamega oma armsa Marie peale mõtleb ja wäga kahju oleks, kui meie tema armastuse, esimise armastuse surmajaks saaksime. Sa oled ka mulle ikka ütelnud, et esimene armastus kõige kõwem on; sa ise lükkasid ka kõik teiste soowitused kõrwale ja jooksid oma Epu järele kas tulest ehk weest läbi, ja kui sinu isa sind

ka see kord raud-kammitsasse oleks sidunud, ma arwan, sa oleks selles üle wõsade ja aasa minu juure karanud. Iga kord, kui ma oma mõrsja-aja peale mõtlen, saan ma uuesti nooreks. Mats, see aeg oli kena ja ilus ja püha, seda ei unusta ma surma tunnilgi ära."

„Epp, sa teed mu südame üsna pehmeks, aga anna minule mõtlemiseks sugu aega. Minu ja mu poja wahel on waks wahet. Mina nõudsin omale tugewat abikaasat ja rahakorjajat ja seda sa oled tänapäewani olnud, muidu ehk wiriseksime praegugi weel wäikeses talu-onnis, kuna meil nüüd mõis on ja pealegi weel ilma wõlgadeta."

„Seda enam peaksid sa nüüd oma pojale õnne soowima ja selle eest muretsema, et see, mis meie kogunud oleme, wõõraste käte läbi tuule ei lendaks ja meie omas wanas põlwes sandikeppi ei kannaks. Mõisniku tütre tahtmised on ikka suured ja meie mõisa maa ei kanna neid ülewal."

„Wõib sull õigus olla, aga anna mulle aega mõtlemiseks. Ma ei wõi omast plaanist nii ruttu kriipsu läbi tõmmata."

„Mõtle siis peale, aga warsti tulen ma oma nõudmisega jälle su ette ja siis anna oma tõsine otsus ja näita oma plaani põhja. On ta meie plaanist parem, no siis Jumala nimel edasi, aga ma arwan juba ette, et sa temale kriipsu peale tõmbad."

Epp jättis Matsi üksinda.

Mats mõtles ja nurises: „Uus kaew ei ole weel walmis ja juba sunniwad mind wana täis ajama. Ma olen alles mõisa peremees ja minu nina järele peab pulmatants keerlema, ehk muidu — tule Jumal appi, mis see tähendas, püssi pauk, ega ometi mu poeg armastuses peast nõdraks pole läinud ja omale tuleriistaga kurja teinud! Aga pauk kõlas meie ülemises toas ja tema elab seal. Temal on mitu tuleriista seina peal rippumas. Jahti armastab ta enam, kui oma elu."

Mats wiskas arwed laua laekasse ja tõttas ülemise korra peale otse poja kambrisse.

Poeg magas kahwatanud näoga sängis ja Mats mõtles, teda surnud olewat. „Kaarel, Kaarel!" kisendas ta wärisedes.

Kaarel kargas sängist üles, kiskus unisest peast püssi seina pealt ja ütles wärisewa häälega: „Kus on kurjategija? Mis sul wiga, isa?"

„Tänu Jumalale, et sa terwe oled; pane püss jälle warna! Mina kuulsin püssipauku ja tulin sind aga waatama. Ma mõtlesin, et sa temaga mängisid ja ta kogemata lahti läks ja sind wigastas."

„Ega ma laps ei ole," wastas poeg, „kuid ehmatanud weri jookseb mu soontes." —

Oih! — kisendasid mõlemad. Jälle paukus püss ja akna klaasi tükid lendasid põrandale, kuna õue peal suur kisa tõusis.

„Appi, appi! mõrtsukad, rööwlid!"

Kui wälk tõmbas Kaarel rewolwri seina pealt ja kargas pool alasti hoowi peale. Siin nägi ta kahte meest maadlewat.

„Pidage rahu!" kisendas Kaarel, „ehk ma tulen püssiga wahele."

„Tulge appi, noorherra ja aidake seda warast siduda! Ta tahtis praegu meie kõige parema hobuse tallist ära wiia."

Kaarel tundis sulase Jüri häält, kargas temale appi. Weel paukus püss, aga siis seisis tuleriist Kaarli peos ja waras seoti kinni.

„Kus hobune on?" küsis Kaarel.

„Hobune on wist weel õue peal, aga see warganägu wedas teda juba ohelikku pidi, ja kui ma teda taga ajasin, laskis ta püstoliga. Tänu Jumalale, kuul läks mu peast mööda, ma haarasin wargast kinni ja nüüd maadlesime esiti ilma kärata, kuni ta weel teise paugu laskis. See ei trehwanud, kolmas ka mitte ja nüüd oleme ta ometi kätte saanud."

„Oh sina peakelm, on wist mõni Põltsamaa hobusekoi. Waadake, kuidas ta silmi pööritab. Pöörita aga peale, küll sa oma ameti nüüd warna paned!'

„Laske mind lahti," kisendas waras, „ma olen õige inimene. Ma läksin siit mõisast läbi, leidsin lahtise hobuse wäljalt, tõin tema ohelikku pidi talli juure ja nüüd wõtab see minu kui warga kinni. Tema ehmatuseks lasksin paar pauku tühjalt, aga nüüd istun kinni."

„Kuule, kuidas kelm ennast puhtaks peseb! Mina panin tunni aja eest täku talli kõwasti kinni, wiskasin õle koo peale maha ja nägin, kuidas see pea-wõrukael hobuse rihmad lahti lõikas ja siis tema tallist wälja wiis. Tänu Jumalale, et ta käes on! Kuule, kuidas täkk talli poole jookseb!"

Sel silmapilgul jooksis hobune talli ja Kaarel leidis sulase seletuse tõe olewat.

Mats aga lõi käsi kokku ja näitas kui peast jamps olewat. Alles mõne aja pärast leidis ta sõnu: „Tänu Jumalale, et mu poeg terwe on!" ütles ta. „Kuul purustas ta magamise-kambri akna, aga ta ise jäi terweks. Aituma Taewataadile. Wiige see kurjategija pimedasse keldrisse ja siduge ta kõwade köitega kinni, et ta oma oimigi liigutada ei suuda. Homme wiime ta Wiljandisse. Tule mu poeg, ma waatan, kas sa tõesti terwe oled?"

„Ma olen tõesti terwe, armas isa, ole minu pärast mureta! Armas Jumal on mind hoidnud ja ta hoiab ja kaitseb mind weelgi kõige kurja eest."

„Sa oled ikka mu armas laps."

Rahwas jooksis kokku. Igaüks tarwitas oma suud, kisa ja kära täitis õuet, aga Mats mõtles: „Kui poeg tõesti Wisnapuu tütart omale tahab, ega ma temale seda keela, ta on südakas kui lõwi ja wagane kui tuwikene. See juhtumine on mind otse pehmeks teinud. Mis kasu saadaks mu kius, ma rõõmustan, et ta weel terwe on."

Teisel päewal wiidi waras Wiljandisse. Ta leiti ärapõgenenud wang olewat, kelle lõõg nüüd täis sai. Mats oli nüüd kui ümber muudetud ja tihti nimetas ta oma poega armsaks pojaks, mis emale ja pojale suurt julgust andis oma ettewõetud plaani täide saata.

Tiit Wisnapuu majas aga walmistati reisi wastu. Isa ise tahtis tütart saatma minna, et sugu pealinna elu tundma õppida, sest igatsemine seda linna kord pealt kaudu näha, täitis juba mõnda aastat ta südant ja nüüd arwas ta õige aja tulnud olewat seda igatsemist täita.

Ema ja tütar õmblesid ja triikisid igapäew, sest kõik pidi ju korralik olema, ja doktorist poja peale mõteldi ka mitmes tükis.

KAHEKSAS PEATÜKK.

WISNAPUU ELU PETERBURIS.

Kus kahesaja aasta eest Neewajõe ääres paju puhmad pakatasid, kaugemal kuuse jäserikud sambla seest taewa poole wahtisid, kase wõsud lapsepõlwes põdesid, kus hunt hulus, karu käperdas ja mõni kord põhjapõder sammalt sasis, kalamees waeses onnikeses ohkas ja üle soo ja raba ei julgenud astuda, sest et kartis igawesti laugandisse jääwat: seal seisab nüüd ilus ja uhke pealinn.

„Siin peab mu pesapaik seisma", ütles wägew tsaar Peeter. Tuhanded käed liikusid ja müürid kaswasid maast, mitmekordsed majad tekkisid rabastikku, tornid sirutasid ennast taewa poole ja inimeste hulk liikus julgesti uulitsal.

Rahwas rändas igalt poolt kokku raha saama. Töömees teenis tuhandeid, kaupmees miljonid. Maa aga auras oma mädanenud õhku majadesse, ja tõbi ja surm tegid mehe wiisil tööd ja teewad weel seda tänagi, nõnda et weel nüüdki pealinnas enam inimesi sureb, kui sünnib, aga sellegi pärast kaswab ta aasta aastalt perekamaks ja need tulewad ümberringi linnadest ja maalt sinna kokku. Kus palju tõbe seal on tohtrite kulla-auk, kus wähe haigust, nende näljapaik. Peterburis on aga inimeste toherdajatel küllalt tööd ja kes oma ametit hästi oskab, see saab ruttu haljale oksale, sest suurtsugu rahwas annab oma terwise eest suured summad wälja.

Dr. Wisnapuul oli esiti enamasti alama rahwaga tegemist, aga ta oli omas ametis ka nende kõige suurem sõber. Lahke sõna, hea nõu, keskmise hinnaga rohusedelid tõmbasid rahwast hulgana Dr. Wisnapuu tuppa.

Orjad teadsid temast imet oma peremeestele jutustada ja warsti weeresid tõllad tema ukse ette ja lühikese ajaga ei teadnud Dr. Wisnapuu enam isegi, kuidas oma aega sisse seada, sest töö kippus ta oma terwist lõpetama.

„Oleks mu armas õde siin, temaga wõiksin kord päewas mõne minuti kodumaa asjust kõnelda; lubas küll peale leeri kohe minu juure tõtata, aga tänini ootan teda asjata", ohkas ühel päewal Dr. Wisnapuu ja wiskas ennast leentooli peale. „Ei ühtegi teatust ega kirja ei tule juba mõnda nädalat kodumaalt. Ehk on Marie haige, wõi on nad minu ära unustanud, ehk jälle on mõni noormees mu õe ümber lipitsemas. Oh peaks ta omawäärilise õpetatud inimese hõlma kukkuma ja oma maa iluks ja kasuks parem koju jääma! Emal oli õigus, kui ta mulle ütles: „Kes suures linnas tahab elada, peab raudse tahtmisega enese üle walitsema. Jah, juba selle lühikese aja sees näen ma selgesti, et siin kõige kõrgemale aule niisama wärawad lahti seisawad, kui kõige madalamale poriaugule. Tee jääb aga iga ühe enda walida".

Dr. Wisnapuu toapoiss astus tuppa, kumardas aupaklikult ja ütles: Üks noor naisterahwas ja üks wanapoolne eestlane paluwad teie jutule. Mina ei tahtnud neid koguni teid tülitama lasta, aga nad ei pannud mu keelust suurt tähelegi, waid tahtsid otse teie juure tormata. Kas pean neid sisse laskma, wõi ära saatma?"

„Mine too nad kohe sisse", wastas Dr. Wisnapuu.

Toapoiss pööris ümber ja ümises: „Tohtri herra on imelik mees. Igaüks wõib ta tuppa astuda, olgu see ka kes teab kus maalt ehk linnast". Ta saatis ootajad sisse, aga kuidas läksid ta silmad pärani, kui ta tohtri herra wanamehe kaenla nägi langewat ja temale suud andwat, nõndasama ka noorele ilusale neitsile. Toapoiss pööris ümber ja ümises: „See on wist tema mõrsja ja see wana-

mees mõni kullahunik; sest kes waese ümber kinni hakkab? Wõi on need mõned herra sugulased?"

Warsti sai ta käsu, teemasinat tuppa tuua ja ka ühtlasi teada, et see wanamees herra isa ja noor neitsi herra õde olewat.

„See tund on taewalik", hõiskas Dr. Wisnapuu ja see weel ülem, et sa, armas isa, ise tulid! Oleks ema ometi ka siin! Teie sõidukulu oleksin ma heameelega tasunud, sest siin jookseb raha ise kukrusse. Weel täna hommikul saatis üks noor krahw, keda ma ühest wäga pahast haigusest peastsin, minule 200 rubla, ja wäiksemaid summasid olen ma tihti juba saanud. Isa, kui minu käsi nõnda edasi käib, siis kannab Tartus tarkuse õppimine tuhanded intressid".

„Anna, Jumal, sulle head õnnistust, aga mina ei tahaks siin mitte ühte päewa elada ja ma kahetsen juba ette, et oma armsa tütre siia tõin. Õhk on siin paks ja kahjulik ja neile, kes ikka puhta Jumala õhu sees on elanud, üsna wastik. Su elukorter on küll korralik, aga ma arwan, oma toaga ei wahetaks ma seda iialgi. Küllap igatsete warsti wana elukoha järele, iseäranis Marie, ja ma ütlen juba ette, et sa, Marie, pea jälle siit ära tuled. Waata see linn õieti läbi, õpi tema elu tundma ja siis pööra temale selg!"

„Armas isa, üheks nädalaks jäed nüüd ikka minu wõõraks", ütles Juhan Wisnapuu, „käime igal õhtul teatris ja kui mul päewa ajal waheaega on, waatame selle linna suuremad ja kuulsamad paigad läbi, siis wõid kodu ka midagi jutustada".

„Ma arwan", ütles isa, „kolmest päewast saab küllalt ja siis läheb mu tee jälle kodu poole, ehk ma jään muidu siia kliinikusse. Minu rind seda õhku siin ei kannata".

„Aga armas isa", ütles Marie, „mina ei tunne ühtegi wahet meie koduse ja siinse õhu wahel. Mulle on elu siin weel lõbusam".

„Noo, noo, küllap sa warsti teist laulu laulad. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab ja kõik muld, mis mustab".

„Jätame niisugused harutused", ütles Dr. Wisnapuu, „joome teewett, karastame keha ja siis sõidame weel täna teatrisse. Ma arwan, ega teie reisist nii wäsinud ei ole.

Eestlane ei wäsi nii ruttu, kui mõni teine rahwas, kelle juures wäsimus ja haigus igapäewased nähtused on".

„Wäsinud ei ole meie suurt mitte, aga kui weel palju aega on, siis sõidame enne raudtee peale ja toome omad pakid ära. Piletid on meie käes". —

„Kas teil palju asju ühes on?"

„Oma jagu ka", wastas Marie, „kaks head sumadani".

„Ma saadan oma teenri kohe nende järele, teil ei pruugi sinna minna".

„Parem lähen mina ühes", ütles isa.

„Kõige parem on, kui meie Mariegá kahekesi läheme, ja sina isa wõid seniks siia minu woodisse heita".

„Minge siis, lapsed, peale, aga tulge ruttu tagasi, mu aeg läheb muidu igawaks, sest magada ma nii ruttu wõõras kohas ei saa".

Wisnapuu andis oma teenrile käsu, et ta ühtegi wõõrast tema äraoleku ajal tema tuppa ei lase ja käskis käepärast olla, kui tema isal midagi peaks tarwis minema.

Tiit Wisnapuu heitis sängi, aga uni ei tulnud silmi. Ta nägi, kuidas teener tohtri kirjutusetoas käis, mitmeid kirju wahtis, raamatuid soris ja siis jälle oma teed läks. Ta kuulis, et mitu korda helistati ja küsijaid tohtri herra käsu järele jälle koju saadeti. Ta kõrwus huugas wankrimürin ja inimeste sammude kõmin uulitsal. Iseeneses aga mõtles ta: „Olgu siin sissetulek küll suur, ilu ja rikkust niipalju — rahuline, waikne elu puudub siin ometi ja ilma selleta olen mina kui kala liiwa-kingul".

Arwata tunni aja pärast jõudis poeg tagasi. Teener ja woorimees kandsid asjad majasse. Marie pani ennast korralikult riidesse. Tiit puhastas oma musta, punase nööridega kuue ilusti ära ja nüüd sõitsid kõik teatrisse. Tükk oli ilus. Tiit ei saanud küll wõõra keele pärast suurt temast aru, aga tütar ja poeg seletasid talle ta sisu. Teatris nähti mitmesuguste riietega rahwast, millest juba tunda wõis, et nad iga nelja tuule poolt siia kokku olid tulnud. Rahwas aga näitas etendusega wäga rahul olewat. Muidugi teada, suures linnas on ikka kuulsad mängijad, ja kes õpilasi seal sallib!

Koju tulles lõi torni kell juba kesköö, aga rahwast woolas oma soodu uulitsal otsekui mõnes wäikses linnas laada ajal.

Dr. Wisnapuu mõtles täna oma isa ja õega weel õige magusat juttu wõiwat westa, aga wale, ta pidi kohe haige juure sõitma. Koju tulles leidis ta isa ja õe mõlemad juba unewoodis.

Teisel päewal sõideti seltsis kuulsamaid Peterburi kohtasid waatama, ja mis Tiidu ja Marie silmad tähele panid, oli kõik suurepäraline, aus ja ilus. Wäsinud waimu ja ihuga keerasid nad lõuna ajal koju tagasi ja istusid leiba wõtma. Seal tuli teener ja andis Wisnapuule wäikese sedeli, mida lugedes see näost walgeks läks ja wärises.

„Üks suurtsugu naisterahwas tahab minu jutule tulla. Sööge teie edasi, ma wõtan tema omas kirjutusekambris wastu ja ehk toon ta weel teie keskele lõunale".

Ta kargas üles ja läks wõõrast wastu wõtma. Marie käed aga wärisesid ja ta mõtles: „Kes teab, mis würsti wõi krahwi proua nüüd lauda astub ja kuidas ma tema wastu ennast üles pean pidama. Ka Tiidul ei olnud sõnum meele pärast ja ta mõtles: „Peaks poeg temaga asja omas kambris ära õiendama ja meid waewamata jätma."

Söögi laual aga kuuldi selgesti sõnu: „Tänu Jumalale, olen teid ükskord ometi leidnud, mu kõige suurem heategija, mu rikkus, mu südame kroon! Mu isa seisab küll waheseinaks meie wahel, aga siiski pidin ma sammud teie maja poole seadma, mu süda ei andnud mulle rahu. Ma waewasin oma isa, kuni ta mind mu ema ja wennaga siia sõita lubas; ma andsin märku, et ma würst N. tahan näha ja ta andis järele. Teie olite magneet, mis mind siia tõmbas. Wend, waata kus mu peastja, mu peigmees seisab ja ära wannu ega nea oma sõsart, et ta oma südame igatsemise järele jookseb".

„Mis see tähendab?" mõtles Marie. „Mu wend on peigmees, ta mõrsja otsib ta üles, isa seisab nende armastuse wahel. See on kõik wäga imelik. Wend ei ole sellest mulle midagi pajatanud. Siis olen mina pea ainult tülinaks

majas ees ja parem, kui juba oma armsa isaga jälle kodu poole pööran."

Dr. Wisnapuu kuulatas pool külmalt neid armastuse juttusid pealt ja' ütles wiimaks:

„Meie wahel, armas Ada, seisab weel üks wäga kõwa wahesein, weel kõwem kui teie isa tahtmine. Kui teie seda wõiksiste kaotada, siis wõiksime üksteist omaks nimetada".

„Meie wahesein!" karjatas Ada. „Eks teie ole suure linna kuulus tohter, aumärgid saawad teie rinda ja aunimed teie nime kuulsaks ja kõrgeks üle teiste tõstma. Ma olen juba igas ülemas ringkonnas teie nime auga kuulnud nimetatawat ja weel räägite teie waheseintest! Nimetage mulle seda waheseina ja ma kisun ta weel täna maha!"

„Ma rõõmustaksin ennast, kui teie seda jõuaksite teha, aga ma arwan, see on teile ja minule üle jõu töö, sest see wahesein on Eesti rahwa must kuub".

„Ah—ah, ah—ah haa, Eesti rahwa must kuub on meile waheseinaks! Doktori-herra, ärge naljatage, kuidas wõib must kuub meie wahele ennast laotada?"

„Kui teie, armas Ada, seda mitte ei usu, siis palun teid teie wennaga nõnda head olla ja minu kõige ligemaid sugulasi, mu omakseid. mu armast isa ja kallist õde teretama tulla ja nende keskel lõuna leiba maitsta, mis ühel poissmehel just lõunaks juhtub olema".

„Tänan teid, teie omaksed saawad ka meile igapidi armsad inimesed olema."

Dr. Wisnapuu wiis oma wõõrad söögituppa. Tiit Wisnapuu ja Marie tõusid laualt püsti ja Dr. Wisnapuu ütles: „Siin armas Ada, on mu armas isa ja siin mu kallis õde."

Üks teraw waatamine mõlemilt poolt ja kaks naisterahwast langesid minestanult leentoolide peale. —

Tiit küsis:

„Mis temp see on?"

„Isa, hoia Mariet kinni," ütles Wisnapuu, tõstis noore paruni abiga Ada käte peale üles, kandis tema suure tuppa sohwa peale ja palus wenda oma õe pead külma weega niisutada ning tõttas siis õe juure ja tegi seal sedasama.

Tiit aga hüüdis: „Marie, mis tempusid sina teed? Ega ma sind siia surema ei wedanud!“

Marie toibus warsti, wahtis kartes igale poole ümber ja ütles: „Wend, ma olen wist rasket und näinud, üks põlastuse väärt kuju seisis mu silmade ees ja tahtis mu hinge kinni suruda. Tänu Taarale, et see nägemine möödas on!“

„Pidage siin lõunat edasi, mul on weel ühe haigega siin tegemist ja siis kaowad kõik hirmutajad kujud meie silmade eest igawesti, sest haigetega peab õrnemalt ümber käima, kui mähkmes lapsega ja iga õlekoo tuli ei aja weel armastuse puuriita põlema.

Suures saalis aga ajas ka Ada omad silmad lahti ja kisendas: „Eesti must kuub! Eesti must kuub! Wend, aita mind siit hirmsast majast minema... Eesti must kuub!“ ja ta langes jälle minestusesse. —

„Aga ütelge, aus tohtriherra, mis tähendab kõik see tänane lugu?“ küsis Ada wend tõsiselt.

„Mis see minestus siin tähendab, on minul teada, aga mispärast minu armas õde niisamasugusesse olekusse langes, on minule tundmata. Olete ehk teie minu õde kuskil enne näinud ja temaga kõnelnud?“

„Seda ma olen,“ wastas noor parun. „Wiljandi linnas juhtusid meie teed kord kokku, armastusejumal tegi tööd meie wahel, õigemini minu juures. Ma olin nii julge, et ma nooruse tuhinas oma tundmusi teie õele awaldasin, aga ta oli kiwine minu wastu. Ma olen tema nägu weel kaua omas südames kandnud, aga kui ma järele arwasin, seisis suur wahesein meie wahel ja ma unustasin aegamööda selle näo jälle ära, ning palun nüüd teid, ja kui lubate ka heameelega teie õe käest andeks, et teda kord julgesin wõõrastele radadele awateleda. Siin on mu käsi, paluge oma õde, et ta tuleks ja mulle ka andeks annaks. Ma arwan, et teil, tohtriherra, ka enam esimene armastuselõke minu õe wastu südames ei põle, aga temal ehk küll esimene teie wastu. Ta on minule ikka ja ikka teie üle rääkinud, ta tahaks teile seda tegudega ära tasuda, mis teie temale W. rannas tegite. Ilma teieta puhkaks ta juba mulla põr-

mus. Ehk küll Jumal seda nõnda saatis, ometi tegite teie Jumala abiga, mis teie püha kohus teha oli ja see köidab minu õde teie külge, ja ma arwan, et ta mõne muu mehega ennast tunneks wäga õnnetu olewat."

Ada tegi silmad lahti ja ütles: „Jah, wend, sa oled praegu tõtt rääkinud, mu isa tahab mind würst N-le abikaasaks anda. Mu süda ei kanna seda mõtelda, aga nüüd, kus ma arwasin ennast juba oma etteseatud märgile lähenewat, laotab ennast Eesti must kuub sinna wahele. Ütelge mulle, armas doktor, kas teie isa südamest meie armastuse wastu seisab? On minu sugu temale ta elu ajal ehk ülekohut teinud, teda ja ta omakseid piinanud ja waewanud, et ta nüüd sellest rõõmu tunneb, kui ta meie soole kätte wõiks maksta?"

„Armas Ada, minu esiwanemad on sakslaste poolt küllaltki waewamist ja piinamist kannatanud, minu wanaisa on ühe hobuse wastu wahetatud ja omakstest lahutatud, nõnda kuidas terwe meie suguselts seda wäga hästi mäletab. Teoorjuse ajal on kepid meie liha lõhkunud ja kodumaad oleme oma werega rammutanud, aga need asjad on unustuse kaissu libisenud ja minu isale ei ole wist midagi teie soo wastu südames, aga teie sool näitab wana waim alles jäänud olewat. . . Teie sugu ei tahaks üheski tükis meie rahwaga käsi käes käia, waid ikka kui koor piima peal ujuda; sellepärast oleks, mu aus Ada, wist kümme korda parem, kui teie würsti N-le abikaasaks läheksite ja mind kui üht kadunud warandust ära unustaksite."

„Aga doktor, teie olete mulle selle peale kätt ja südant tõotanud, et minuga tahate elada ja surra ja nüüd lükkate mind enesest ära."

„Mina ei lükka teid sugugi enesest ära, waid seda teeb meie seisus, meie sündimise wahe, meie iseolek. Mina olen Eesti mustas kuues ülesse kaswanud, mu sugulased rändawad weel täna päew selles kuues, neid ma armastan, nende juures leian ma rõõmu ja südamelikku armastust. Kui ma nüüd nende juures õnnelik olen ja teil nende hulgas piinlik on, eks siis meie abielu wiimaks piinapõlweks ei saaks. Siis ei oleks mina ega

teie õnnelik; parem siis, et meie selle unenäo, mis meid kord ühendada tõotas, ärgates aegsasti silmist ära õõrume. Kui meie aga praegustele oludele ja seisuste waheseintele selga jõuaksime pöörda, siis saaks teie wanemad teid kui kadunud tallekest taga nutma ja iga päew ootama, millal teie jälle maharõhutud isa hõlma tagasi pöörate."

„Teil näitab kalg süda olewat."

„Ei sugugi kalg! Minul oli Tartus hea sõber, ka eestlane; ta salgas oma rahwust, käis iga päew sakslaste hulgas, kosis wiimaks saksa perekonnast kodukana ja elas esimesed aastad nähtawalt õnnelikku elu. Ehk küll isa ja ema tema õnne üle awalikult rõõmustasid, olid nad südames kurwad, sest et nad poja olid kaotanud, kelle eest nad kõik oma raha wälja andnud. Kuid täna sain kirja sõbra käest, milles ta oma elu silmaweega kahjatseb. Ta abikaasa pööras temale äkitselt selga, nad lasksid endid lahutada, ja kolm last on nüüd ilma emata, sest ka lapsed on ta isale jätnud. Mu süda lõhkes seda kuuldes ja nüüd tuli mulle ka mu enda tulewik meele".

Ada kattis oma silmad rätiga kinni, nuttis kibedasti ja ütles:

„Teie wiskate mind põrmu, mõned talutüdrukut peate teie wist minust paremaks ja kallimaks. See on raske kanda!"

„Teie arwate, et ma talutüdruku enesele abikaasaks walin. Siis eksite wäga. Teie silmis oleme meie, kui meie ka kõige kõrgema õpetuse ja hariduse pulga peal seisame, ka weel talupojad, sest teie ei tee weel wahet eestlase ja talupoja wahel. Teie mõtete järele peaks ka Saksa rahwas wist kõik mõisnikud olema, aga kui meie üle piiri jalad Saksamaale, see on teie isamaale tõstame, siis leiame, et ka seal suurem jagu rahwast talu-rahwas on. Ja ometi on nad ka sakslased. Et teie kõiki sakslasi mõisnikkudeks peate, seda ei wõi mina teile pahaks panna, sest teie pole palju ülemaseisuse eestlasi weel näinud, aga oleks wäga soowida, et teie, kui ka teie wanemad, meie rahwast enam austama hakkaksite ja teda mitte üksinda oma mängu kanniks ei peaks, sest teie olete meile oma rikkuse ja hea elu-põlwe eest tänu wõlgu.

Teie käed ei ole kulda mullast ette toonud, ega teie jõud ja rammu teie lossid tugewaks teinud, waid seda on Eesti higi ja käed korda saatnud. Meie aga loodame, et Eesti rahwas teiega ühele pulgale jõuab ja siis Wene riigi küljes kui elaw liige rahus ja rõõmus edasi elab".

„Ärge wisake nii suurt kiwi meie peale", ütles Oskar, „meie wanemad on küll teid sõja läbi oma alla heitnud, aga nad on teile ka wäga palju head teinud, teile ristiusku õpetanud, teile kirikud ja koolid ehitanud. Kui nad oma waewa eest teie tööd tarwitasid, siis oli see enam kui õigus".

„Neid asju wisatakse meile igalpool ette, kuid ma olen palju eestlasi kuulnud ütlewat, et neil priius oleks palju enam olnud, kui need head teod ja ristiusk ei ole ju piinamise, waid armastuse usk. Ja kui teie toredate majade ehituse juures ka ülewaatajad olite, siis jooksis ehitusekulu ometi rahwa enese taskust sajawõrra jälle tagasi".

„Teie arwamise järele ei ole meie siis eestlastele head midagi teinud, waid üksinda kurja", ütles parun Oskar.

„Mis mina selles asjas mõtlen, jätan siin ütlemata, sest teie wõimus on weel otsata suur ja häda sellele, kes wõimumeestesse julgeb puutuda. Kõige armsam teile on see mees, kes teie kätt musutab ja teie kintsu silitab, palja peaga teie ees seisab ja kõik järele kiidab, kui asi ka sugugi wast kiiduwäärt ei ole".

„Armas õde", palus Oskar, „lähme siit ära, siin on meie wastaste pesa; nii jämedalt ei ole ma weel meie wastu kuulnud kõnelewat".

Ada tõusis sohwa pealt üles, kumardas suurelikult ja mõlemad astusid uksest wälja.

Wäljas ütles Oskar: „Mis tempu sa, õde, teed? Sa jooksed meie waenlase järele, tahad teda meheks saada, kas sul häbi ei ole? Kui ta nüüd päris talupoja wiisil kõik linna kära täis karjub, mis peab siis würst N. ütlema? Oled sina aga rumal!"

„Armas wend! Ma tegin oma südame igatsemise järele; ma olen mõnda aega wõidelnud, ma tahtsin seda

unustada, kes mind surma-suust peastis, aga ikka uuemas iluduses, tugewuses seisis ta nägu päewal ja öösel mu ees. Wend, ma olen palju kannatanud, palju järele mõtelnud, täna tahtsin wiimast õnne katsuda, aga nüüd on lootus otsas, meie wahele laotab must kuub oma warju ja lahutab nagu tugew müür meid üksteisest. Jäägu see müür seisma, kuni tugewam wägi tema maha lõhub. Aga hea meelega tallaksin ma selle ussikese enese jalgade alla ja siis peaks ta wingerdades weel tänase päewa peale mõtlema".

Dr. Wisnapuu keeras omakste juure tagasi ja ütles: „Nüüd on unenägu mööda ja wiimne side meie wahel katki kistud. Iga seltskond keerab omasuguste juure tagasi ja katsub õnne ja õnnetust eneste keskel jagada. Saagu nemad omal teel edasi, meie omal; mulle oleks kõige armsam, kui need kõrwu, aga mitte ristati ei jookseks".

Jsa aga waatas tõsiselt oma armsa laste otsa ja ütles: „Ma wiiks teid hea meelega jälle oma koju tagasi. Seal elab rahu ja rõõm, truudus ja üksmeel, aga siin olete igapidi wihma käes ja Jumal hoidku teid, et teie mitte tormide tuustida ei jäeks. Teie olete küll keisri ligidal, kes meie waeste eest isalikult juba on muretsenud ja weel muretseb. Aga ta on ka inimene, kes iga ühe südamesse ei wõi waadata, ega iga kiusatuse eest oma alamaid kaitsta. Paluge, armsad lapsed, parem Taewaisa, et tema teid oma hõlma wõtaks, sest maailm on kuri ja täis kawalust. Mina aga pööran homme sellele elule selga ja raudruun wiib mu jälle omale maale tagasi. Kõige suurem kartus on minul Marie pärast. Ta on siin kui wõõras lind wõõra parwe hulgas. Tule minuga parem koju tagasi!"

„Armas isa, ma jään siia ja tulen siis tagasi, kui elu mõrudaks läheb ja ma usun, et siis mind jälle oma katuse alla wõtad".

„Jää siis, armas tütar, aga mõtle iga silmapilk oma Jumala peale, kes sulle teed juhatab, sest ilma tema tahtmata ei lange ükski põrmusse ega jää kalju otsa. Tema ise olgu teie saatja! Kui tema peale loodate, küll ta toimetab kõik hästi!"

Teisel hommikul pööris raudteejaamast murelik paar linna tagasi. Isa tormas auruwankris kodu poole. Selsamal ajal jalutas würst N. oma tulewase mõrsjaga ilusas rohtaias, sest eilne juhtumine oli nad üksteisele ligemale saatnud.

ÜHEKSAS PEATÜKK.

ÕUNAPUU OTSIJAD.

Läbi lehkawa metsa wiis ilus tasane maantee. Kerge wanker paksu hobuse järel weeres Tiit Wisnapuu talu poole, mis weel kolm wersta kaugel ilusate puude all seisis. Wankri peal istus wiisakas riides noormees ja tema kõrwal tugew naisterahwas. Naisterahwa näost paistis mureta olek ja lõbus meel waatajale silmi.

„Kui meie teekäik asjata on, kui su ingel ära on reisinud, mis siis?“ ütles ema pojale.

„See oleks suur õnnetus. Ma palusin, armas ema, sind juba ammu seda reisi ette wõtta, aga sa wiiwitasid aega, ja kes aega wiiwitab, kaotab tihti eluõnne“.

„Ära heida, poeg, süüd minu peale! Sa tead, kui suur talitus meil on ja mina pean majas ees ja taga olema, järele waatama, õiendama, õpetama, käskima, noomima ja mõnikord weel pealegi käratsema, kui kõik korras peab seisma, ja ma oleks wäga rõõmus, kui sinu tulewane ingel ühe jao waewa minu pealt ära wõtab; tema on noor ja wirk ja ma usun mitte roosi õiekene, kes ühtegi öökülma ei kannata. Aga poeg, see siin on tugew mets, kuused tahawad taewasse tõusta, kuid kahju, et ta mitte eestlaste päralt ei ole!“

„Teaks ma, et ta eestlaste omandus oleks, mul tuksuks süda soojemalt! kahju, et meil ka niisugust metsa ei ole!“

„Meil on ka omajagu metsa, aga ta on majast kaugel ja suuremalt jaolt madala maa peal, kuid ta on ometi meie mets".

„Jah, poeg, omas metsas olen ma kui Jumala templis, seal ei tohi mind keegi hirmutada. Õnnelik, kel oma pesa, oma maa, oma mets, oma weehallik on! Ta tunneb ennast inimese maa peal olewat, ta elu on tuhat kord lõbusam, kui sellel, kel midagi ei ole".

„Seda olen ka mina tundnud", wastas poeg, „ja olen mitu korda Jumalat tänanud, et tema meile seda õnne on jaganud, oma pinna peal lühikest elu aega edasi elada. Aga kui minu ingel nüüd enam kodus ei ole, siis keerame jälle tühjalt tagasi. Kuid nende elukorda õpime tundma, teeme asja, et tahame midagi osta, küsime ühe ja teise asja järele ja kui neid on, ostame ka midagi, näituseks õunapuid."

„Jäta see talitus minu hooleks, ma tean neis asjus nõu leida".

Nõnda jõudsid ema ja poeg Tiidu talusse.

Majad näitasid juba eemalt ilusat pilti, puude wahelt paistis sile katus korstnaga nende silma, iga muu hoone korralikus olekus, õue puhas. Kõik see rõõmustas waatajate südant.

T. mõisa pärisperenaine teretas lahkesti Tiidu naist, kes neile wastu tuli ja palus, et hobust siin tükk aega puhata lubatakse.

„Jumala nimel," wastas majaperenaine, „teie näite mulle, kui ma ei eksi, otse tuttaw inimene olewat. T. mõisa proua, eks ole?"

„Ärge mind prouaks nimetage, olen ju niisama perenaine, kui teiegi, ehk küll sugu suurema maatüki pidaja. „Aga kuidas teie käsi käib?"

„Ikka tasahiljukesi, pean otse üksikut põlwe, tütar ja isa sõitsid Peterburisse, kust isa küll pea tagasi ootan, aga tütrest olen ilma ja see kurwastab mind wäga. Kes teab, kuidas nende reis korda läks, ehk kuidas mõlemad lapsed seal suures linnas elawad! Ma olen tõesti nutnud ja ega enne rahu ei leiagi, kuni mu tütar kord jälle koju tuleb?"

„Sellest on kahju", ütles Epp, „et meie teie lapsi ei näe; teie tütar peab ju wäga hästi koolitatud olema".

„Eks ta ikka ole, on oma wäiksest põlwest saadik raamatute kallal istunud ja seda tänapäewani teinud, ehk küll pühade aegil teda ka hästi majatalitusega tutwustasin".

„See oli kena, ka mina ei andnud oma lastele hõlpu, waid nad pidid kooli waheajal tööd tundma õppima".

„Ja see on wist teie poeg ja tulewane T. mõisa herra?"

Kaarel Lepik kumardas, andis majaemale kätt ja ütles: „Ma rõõmustan wäga teid nähes; olen teie tegewusest juba palju kuulnud. Teie pojaga olime Tartus head sõbrad ja tõsised kooliwennad. Teie tütart õppisin oma õe läbi sugu tundma. Mu rõõm oleks weel suurem, kui neid siit oleks eest leidnud".

„Astuge tuppa, puhake jalgu", ütles Mall, „ju teil wist sugu asja ka ehk meile oli?"

„Meie tahame teilt mõnda õunapuud osta," ütles Kaarel, „ja tulime neid waatama".

„Sealt tuleb mu poeg Kustaw, tema on kärner, küllap temal wist mõni puu müüa on, aga ega neid nüüd wiia ei wõi".

„Meie tahame aga nüüd walmis kaubelda ja siis sügisel ehk tulewal kewadel neid siit ära wedada", wastas Kaarel.

Peale teretamist astusid noored mehed õunapuu aida ja naisterahwad tuppa.

Kaarel näitas ühe noore õunapuu peale, mis aias lusthoone ees kaswas ja küsis seda osta.

„Seda puud ei wõi mina müüa, see on minu õe oma; tema on teda istutanud, kastnud, pookinud ja loodab temast ükskord head wilja saada. Nüüd on ta küll minu hoole all, aga ehk tuleb ta ise pea jälle koju ja siis istub ta tundide wiisi selle puu juures".

„Aga kui teie õde peaks kellegi noore mehe hõlma kukkuma, kuhu jääb siis see puu?"

„Siis kaewame ta siit wälja ja istutame tema aida; ehk kui temal aeda ei ole, siis jääb ta mulle õe mälestuseks, aga minul on weel puu-koolis puid küllalt, neid wõite osta".

Kaarel waatas teraselt puud ja mõtles omas südames: „Minu aias on selle puu ase ja tema istutaja ase mu südames".

Sel ajal aga istusid Mall ja Epp lahkes toas. Pea auras kohwi-masin laual, ja jutt keeras ühe ja teise maja talituse ümber. Küll tahtis Mall noort herrat ka lauale kutsuda, aga Epp ei andnud seda luba, waid tahtis naistejuttu nelja silma all puhuda. Ikka armsamaks ja ladusamaks läks Epp ja wiimaks puistas ta südame pealt wälja, et nad kosja-käiku käiwat ja tema poeg Kaarel kõigest hingest Mariet armastawat. — „See on wäga kahju, et ta praegu kodu ei ole, aga arwan, et teil midagi nende õnne wastu ei ole, kui aga lapsed ise üksteisele kõlbawad".

„Ei mina tea selle juure ei ega jah ütelda, sest mu tütar on weel wäga noor, ja suurt kaasawara ei ole temal loota.

„Wara pärast ei ole meie kosja-käiku ette wõtnud, ehk teda küll ära ei wõi põlata, aga minu poeg armastab lahket südant, armastajat meelt ja oma Eesti sugu enam kui raha ja wara, mille poolest Jumal meid juba on õnnistanud ja mina loodan teie tütrest armast minijat, kes minu peale wanade päewade sees mitte üle õla ei waata, ega oma laualt nurka ei lükka, ja mina luban temale igapidi emaks olla, teda kus waja armastuses õpetada, temaga igapidi käsi käes käia. Tüli, waen, wihkamine, rõhumine peab minu majas tundmata olema ja selle poolt on mu teine pool täiesti minuga ühes nõus ja tegudes ühes meeles".

„Minul ei ole teie nõu wastu midagi, aga lapsed peawad üksteist tundma õppima ja leiab süda südant, siis ei keela ma oma õnnistust ja nõndasama mõtleb ka mu mees. Kahju, et teda kodus ei ole".

„Tänan teid sõnade ja mõtete eest ja arwan, et teie tütar mu poega ära ei põlga. Küll mu poeg seda omal ajal korda saadab ja siis oleme sugulased, sõbrad ja käime kui sugurahwas käsi käes ja seda soowiks ma ka igale eestlasele ja iseäranis Eesti naisterahwastele, kes weel enam kui me-

hed üksteisest lahku lööwad ja ühendusest lugu ei mõista pidada. Kes juba wähe kõrgemale pulgale on jõudnud, need waatawad wiltu oma kaasõdede peale, peawad ennast ülemaks ja kes teab kui targaks ja tahawad, et nende ees alamad ja waesemad roomama peaksid. Mu armas poeg on mulle selles küsimuses palju selgust toonud; meie tahtsime temale suurest soost naist kosida ja mõtlesime selleläbi kõrgemasse seisusesse tõuswat, aga ta seletas meie silmi nii kaugelt, et nüüd wäga tänulikud oleksime, kui teie tütar meid ära ei põlgaks, sest tema on meie suguweri, tema tahtmised on meie tahtmised ja meie saame Jumala abiga siin ilmas õnnelikku elu elama".

Kaarel astus tuppa; ta oli mõne puu wälja otsinud ja lubas neid sügisel ära wedada. Kustawile aga näitas asi ometi segane olewat, sest Kaarlil woolasid sõnad enam õe Marie kohta, kui puu kohta ja see ajas noort meest teisele mõttele".

„Suru tugewasti oma tulewase ämma-ema kätt, tema on meie plaaniga rahul ja nüüd ole wiks poiss ja waata, et su ingel mitte teise südamesse ei lenda. Kõige parem on, sa kirjutad oma inglile Peterburisse ja annad oma nõu juba teada".

„See ei ole õige tee", wastas pereema, „mina ise tahan tütrele kirjutada ja teda jälle koju kutsuda, teie poolt iseäranis teie poja poolt terwiseid saata ja ma arwan, et ta siis enam kaua Peterburis ei wiibi".

„Tehke seda, armas ämma-ema", palus Kaarel, „ja kui Marie koju tuleb, tahan kohe siia tõtata ja tema kätt ja südant enesele paluda".

„Tere ka, kodurahwas!"

„Tänu Jumalale!" karjatas Mall, „et sa jälle kodus oled", ja tõmbas oma mehe oma rinnale, „kas Marie ka ühes tõid?"

„Mariest oled ilma, ega need, kes linnas koolis käiwad, enam maaõhus taha elada. Mariel näitas Peterburi elu hea olewat, aga mina ei suutnud kolme päewagi seal paigal seista. Tere ka, külalised, otse T. mõisa omanikud! Tänu Jumalale, et jälle kodus olen, aga küllap

Marie tuleb ka warsti koju ja siis ei wea ma enam teda linna! Poeg saadab palju terwisid! Temal on ööd päewad tööd, ja ma arwan, ta mõtleb tihti seal juures ka omakste ja oma wana pesa peale. Annaks Jumal, et ta sealt terwelt weel peaseks! — Wõta mu asjad wastu, poeg saadab küla-kosti. Kes teab, mis ta kõik sinna kokku kraamis. Oo, see on ilus, et ka minu katuse alla pea olete pistnud! Kaarel on ajajooksul sirgeks meheks paisunud. See on ilus, et eestlased, kes kõrgema hariduse saanud, suurpõllumeheks hakanud, ka oma wähemaid wendi ära ei unusta. Olge weel kord tere tulemast!"

„Ärge meid nii palju, armas Tiit, ülendage, oleme ühe jalaga weel talutoas ja see oli omal ajal wäga armas," ütles T. mõisa perenaine.

„Meie tahame ikka käsi käes käia", lisas Kaarel wahele, „sest tugew on see rahwas, kes kokku hoiab, ennast hädas ja rõõmus ühendab. Eesti rahwas peab silmad lahti pidama, oma sõpru ja waenlaseid tundma õppima, et oma elujärge kinnitada.

„See on jutt mu meele järele, seda wiisi peab iga Eesti poeg mõtlema ja on sellele emale auks, kes niisuguse poja on kaswatanud. Ma soowiks, et kõik rahwused Wenemaa pinnal seda isamaa-armastust südames kannaks, mis eestlased."

Bulgaria rahwas seisis niikaua Türgi ikke all, kuni wägew Wene kotkas neid peastis. Seda peastmist ootas Eesti rahwas ka Wene kotkalt ja see aeg ei seisa mitte enam kaugel, mil tema täiesti wabaks saab".

„Jätame politika nende harutajatele", ütles Epp wahele, „meie oleme hoopis teise asja pärast teile sõitnud!"

„Siis olete üsna asja pärast tulnud", ütles Tiit. „Seda ma mõtlesin, ega teie muidu ei oleks hobust ette rakendanud. Wäga rõõmus oleks see meile kuulda olnud, kui teie lihtsalt wana Tiitu waatama oleksite sõitnud. Sest teie mees ja mina olime poisikese põlwes suured sõbrad, aga tont teab, kuidas meie teine teise wastu külmaks oleme jäänud; must kass ei ole meie wahelt küll mitte läbi jooks-

nud, aga see tuli wist sellest, et meid elu lahutas. Wõi asja pärast tulite, no see wõib ka asi olla!"

„Just niisugune, mille läbi meie wist weel mitu kord teid waatama sõidame ja teie ka meid, aga küll Mall asja seletab; meie tahtsime noori õunapuid osta ja neid on minu poeg wälja walinud ja kauba wist ära teinud, sügise tuleme jälle teid waatama".

„Jumala nimel", wastas Tiit, „olete igakord mu kallid armsad külalised!"

Meie tahame pisut enam, kui teie õunapuid", lisas Kaarel wahele, „mina tahan teie maja ilu ühes tema õunapuuga ära wiia, aga kahju, et ta täna meie keskel ei ole".

„Tahate mulle ehk wäimeheks tulla?" naeris Tiit, kes täna otse nalja täis oli.

„Just seda", wastas Kaarel, „ja loodan, et teil selle wastu, armas isa, midagi rääkimist ei ole, kui teie armas tütar mind oma peigmeheks wastu wõtab".

„Wõi seda wiisi! Olete juba kihlused taga selja kes teab kus männa wõi pärna all ära pidanud ja nüüd tulete weel meid waewama. Seep see nüüdse aja komme ikka on!"

„Ma ei ole teie tütrega weel sõnagi sellest asjast rääkinud!"

„See on wale, teie räägite mu tütrest ja tema teist, see tähendab ju et teie teine teist tunnete, teine teist näinud olete ja armastusejumal teie wahel tööd teeb".

„See on tõsi, et meie teine teist pisut tunneme, aga meie ei ole weel sõnagi armastusest teine teisega kõnelnud".

„Siis on hea, jätke siis kosja-jutt katki, tuleb aeg ja näitab, et teie teine teisele kõlbate, siis ei jää ka meie õnnistus jagamata".

„Tänan teid nende kalliste sõnade eest!" ütles Kaarel ja andis Tiidule kätt.

Nüüd aeti weel lõbusat juttu ja igaüks lahkus rõõmsasti omale poole.

Mall aga istus weel kaua oma õunapuu aias ja tänas Jumalat, et tema hea inimese Mariele peigmeheks juhatanud, palus õnne ja õnnistust nende ette-wõtmisele, sest ilma selleta ei maksa raha, ega wilja salwed, ei lehma kar-

jad ega suured põllud midagi. Kus tema õnnistus puudub, seal laguneb abielu maja, kui ta ka kulla künka otsa on ehitatud ja siidi ning sametiga kaunistatud.

Sel-samal ajal käis Kaarel Lepik T. mõisas mööda tuba ja mõtles: „Armukene on kaugel, tulewane kaasa lendu läinud, hoia Taewaisa ta südant minule ja ära teda suures linnas mõne teise hõlma saada. Tohtrimajas käib palju rahwast ja Peterburis on maalt maasikad pea nopitud. Oleks ma nädal enne siia sõitnud! aga ta ema lubas pea kirjutada, küllap ta seda täidab. Mu süda wärlseb otse, oh peaks Jumal kõik hästi korda saatma!"

Mats lõi aga käega wastu lauda ja ütles oma armsale Epule: „Kaarli pulmas keerutame Wiljandi waltsi!"

KÜMNES PEATÜKK.

PETERBURIS JA TIIDU TALUS.

Peterburi elu oli Mariele otse meele järele. Kõiksugused lõbud hoidsid meele rõõmsa, aga aegamööda läks kõik tuttawaks, ei pakkunud enam uudist. Pealegi ikka seesama wankripõrin, ikka ühesugune rahwa jooks, kui ajaks nad läinud päewa taga, ikka needsamad paljad uulitsakiwid, ei rohilist murupinda, ei puulatwa, ei lillepõõsast, ei mesilase suminat kuskil; iga inimene waatab külma südamega teise otsa ja tahab aga teada, kui palju ta päewas teenib, et elada wõiks. Kõik see läks noorele tütarlapsele pea igawaks. Mures istus ta omas toas, pisarsilmil mõtles ta kodurahwa peale. Wend oli harwa kodus, temaga läks jutupuhumine igapäewaseks. Ta himustas jälle omakste hulka peaseda, ehk jälle wõõraste juure ise oma leiwa teenistusele. Ka Kaarel Lepik tuli talle wahel meele, need mõtted pidi ta wasti maha rõhuma, sest kuidas wõis talutütar mõisa-pärandajat wõita. Süda läks ikka haledamaks ja wiimaks wiskas ta ennast sohwa peale ja nuttis. Ta tundis ennast üksi olewat ja see tundmine toob igale õrnale südamele ahastust.

„Preili, siin on teile wist üks kiri, kirjakandja tõi ta praegu siia“.

Kui wälk kargas Marie ülesse, kiskus kirja lahti ja hüüdis: „Mu ema, mu armas ema! Ta on mulle oma käega kirjutanud, wist on ta haige, wist on temal mind tarwis. Tuhat mõtet jooksid läbi pea ja silmad lugesid:

„Armas tütar!

Käed on minul kirjutamiseks kohmetanud, nad oskawad küll piima-waagnaid loputada, lehmi lüpsta, leiba küpsetada ja kõike talu-tööd teha, aga mitte hästi sulge wedada. Mu armas tütar, kaua oled sa koolis minust kaugel wiibinud, aga kooli-linn oli kodune linn. Nüüd oled sa mulle nagu kadunud. Igal õhtul ja hommikul mõtlen su peale, iga tund palun Jumalat sinu ja Juhani eest kaugel linnas. Oh ma tahaks sind jälle omas majas näha! Tule ära koju, mu terwis on otsas, wist wiskab kurbtus sinu järele mind mure ja haiguse woodi. Juhan saab ilma sinutagi läbi. Nüüd oled suurt linna küllalt näinud ja selle elu tundma õppinud. Ma arwan, meie waikne onnikene on meile ja sinule armsam, kui suured paleed.

Meil olid peale sinu ärasõitmist haruldased wõõrad. Mõtle ometi T. mõisa rahwas, Kaarel Lepik oma emaga. Isa tuli just sind saatmast kodu ja leidis neid siin eest. Nad tahtsid sügise poole jälle tulla.

Ma arwan, armas tütar, et sa kauaks enam minust kaugel ei wiibi. Tule, ema rinnale, mu hing igatseb su järele! Isa ja kodune wend on terwise juures ja teewad oma igapäewast tööd. Tereta Juhanit ja anna see kiri ka temale lugeda.

Kaarel Lepik rääkis ime-armsate sõnadega sinust ja soowis, et ma sulle tema poolt palju tuhat terwisid ja rõõmsat elu peaks soowima. Ta kahetses wäga, et sind siit ei leidnud ja tema ema nõndasamati. Palju tuhat terwiseid, mu lapsed, ja head reisi kodu poole!

Su haiglane ema."

Wiimaseid ridasid lugedes läks Marie nägu tulipunaseks. Ta wõttis käärid laua pealt ja lõikas tüki kirja alt ära, ja pistis ta kleidi-taskusse.

„See paberi siil on ainult mulle! Wend, säh, loe, mis ema siin kirjutab. Ta sõnad on lihtsad, aga nad tulewad südamest! Oleks ta siin, ma annaksin ta armsale käele suud! Ööd ja päewad kannab ta oma lapsi südames! Kõik wõib otsa saada, ema armastus kestab lõpmata!

Õnnelik see laps, kel weel ema on. Ema rinna najal on kõige armsam koht! Armas wend, ma jätan sind wist pea jälle üksinda, üksinda wõõra rahwa hulka!"

„Ole minu pärast mureta, armas õde, ja kui sa siin enam elada ei taha, siis sõida parem koju, ma tahan jälle katsuda üksinda läbi ajada, ehk see küll minul praegu raske on, aga ma näen, et su elu siin ikka mõrudamaks läheb. Sa oled siinse eluga harjumata ja tihti üksipäinis ja see toob igawust südamesse. Mina ajan omas ametis tund tunni järele lõbusalt mööda, sest kuskil ei saaks ma nii rohkelt kõigi tõbedega täiesti tuttawaks, kui siin ja kuskil ei makseta nende rohitsemist nii ausasti. Kui ma kord ka siit eluga ära tüdinen, siis tulen ära ja siis ostame ühe maanurga, kus jälle ühes wõime elada!"

Dr. Wisnapuu luges wagusalt ema kirja, Marie aga läks teise kambrisse, tõmbas paberi-lehe taskust, luges ja mõtles: Kaarel Lepik T. mõisast soowib mulle head terwist! Ta on minu emaga kokku juhtunud! On minu järele küsinud! Mis ajab teda mind terwitama?

Ma sõidan weel homme päew koju poole! Peaks ometi mu wend mind koju saatma tulema, aga temal on palju tööd ja muret. Praegu on temal mitu kuulsat haiget rohitseda, aga kui nad terweks saawad, siis tõuseb ta nimi hulga kuulsamaks. Ei, ta jäägu oma talituse juure! Küllap armas raudruun mind rahulikult isamaale ja kodurajale wiib. Need paarkümmend wersta wiimsest jaamast isakoju wiib mind iga mees rõõmuga edasi, kui aga ausasti maksetakse, aga ma pean weel täna poodi minema ja armsale kodurahwale mõne wäikse kingituse ostma, nad rõõmustawad ennast Peterburist toodud annete üle! Ja kes siis kingitustest rõõmu ei tunneks?"

„Õde, sa tahad siis mind tõeste üksi jätta?"

See kiri on küll lihtne, aga iga sõna on armastus, mis sind minu juurest ema hõlma tõmbab!"

Aga ühe ilusa rätiku pead sa minu poolt emale kodu wiima, sa tead, missuguseid ta heal meelel kannab. Millal tahad siis juba teele minna?"

„Hommen päew, armas wend. Ma ei suuda ärasõitu enam ära oodata."

„Kui aga seal ema-armastuse taga weel mõni teine armastus ei põle! Ega see nii suur patt ei oleks, kui sa minule oma südame lahti teeksid, sest ilma armastuse-tulukeseta ei näita ta sull enam põues põksuwat!"

„Ma kurwastan, wend, küll, aga wist tuule pärast, mis siin linnas mitte nii armsasti ei puhu kui isa aasal ja päikese pärast, mis siin nii hellalt ei soojenda, kui kodumaal"!

„Tahad sina siis oma eluaja isamajas mööda saata?"

„Seda ma ei tea," wastas õde, „aga mind tõmbab nüüd isesugune wägi sinna ja iga päew, mis ma weel siin istun ehk seisan, kaswab mulle kuuks ja iga nädal aastaks. Loodan Wanaisa peale, et ta mind igalpool edasi aitab, kui õnn mulle naeratab, ehk õnnetus mind taga kiusab. Aga, wend, ma pean sulle otse ütlema, et ma täna otsata rõõmus olen; ma ei tea isegi, mis rõõm see on, kuid süda kargab otse rinnus — nii kurb kui ma pisut aja eest ka olin."

„See on hea märk; rõõmusta siis, kuni weel rõõmu aeg on, inimene ilma rõõmuta on kiwi sarnane, kuid nüüd läheme poodidesse ja waatame, mis sa kodurahwale wiid, muidu läheb aeg otsa ja täna õhtu sõidame teatrisse."

„Mul oleks kõige armsam, kui meie täna õhtu koju jääksime. Kes teab, wend, kas meie üksteist weel elusalt näeme. Sinu amet on wäga kardetaw. Ühtepuhku wahid sa surma suhu ja ta wõib sind kord ka ära neelda."

„Surelikud oleme kõik, aga just teda tuppa kutsuda ei ole minu asi, waid ikka tema wastu wõidelda. Kui ta ka wiimaks mind neelab, siis on wahwa wastuhakkamine ometi tuhat kord mehisem, kui hoigamine ja eest ärajooksmine. Sinu tahtmine aga sündigu; meie jääme siis täna koju, täna ei wõta kedagit wastu, tulgu kes tuleb. Dr. Wisnapuu ei ole kodus."

Wend ja õde talitasid omad talitused poodides ja pöörasid pea koju, kus kõik asjad ausasti reisi jaoks sisse pakiti. Õhtul istusid wend ja õde laua juures ja lõid weini klaasid reisi-õnne peale kokku.

„Mul on üks suur palwe weel südame peal, ütles wiimaks Juhan Wisnapuu. „Sa rääkisid minule ükskord wäga palju T. mõisa rahwast, iseäranis sinu leeriõest. Ma arwan, sa ehk saad temaga jälle kokku. Tereta teda õige südamest minu poolt. Ta oli ikka kirikus mu silma-ilu ja mu süda tuksub jälle kõwasti, kui ma tema näo oma waimu silma ette sean. Kuidas meeldib see neiu sulle?"

„Ma ei wõi teda üheski tükis laita. Ta oli waimu kui ka ihu poolest terwe ja oma jagu haridust on temal ka?"

„Kas ta peaks ka kõik ära seedinud olema, mis kool tema waimule pakkus?"

„Ma arwan küll, sest ta wõis kõige raskemate elujuhtumiste üle targasti rääkida ja majapidajaks on ta kui loodud. Sa ei tee, wend, sugugi pattu, kui sa tema peale mõtled. Wõib aga ju olla, et ta oma südame juba ära on kinkinud."

„Juba ära kinkinud! Kas see peaks tõsi olema?" Ehmatanult kargas Dr. Wisnapuu tooli pealt ülesse ja sammus mööda tuba.

„Seda ma nüüd selgesti ei tea, aga eks nende aastate sees ikka seda juhtu."

„See oleks mulle suur hoop. Usu, õde, minule on ta rohkem, kui keegi südame külge kaswanud."

„Siis soowin sulle head õnne! Kõige ennem näeks mina, et sa selle õie enda maja iluks waliks, kui kedagi muud. Ta ei ole uhke ega kergemeelne ja sinuga ühest soost. Ma arwan, et kui sa käe ta järele wälja sirutad, siis ta sinna külge jääb."

„Peaks ta weel saada olema. Mu amet on mind wäga niisugustest mõtetest eemale hoidnud. — Kuule õde! Ma tahan temale kirjutada ja sina toimetad kirja sinna. Saab näha, mis ta wastab."

„Tahad kohe kosjakirja kirjutada?"

„Seda mitte, aga — noh — ma kirjutan."

Juhan Wisnapuu istus kirjutuse laua taha ja kirjutas. Natukese aja pärast luges ta kirja Mariele ette:

Armuline preili!

Palun Teid mitte pahaks panna. et julgen Teile kirjateel mõne sõna saata, kuid seal on mu armas õde Marie suurem süüalune ja peale selle weel mu unenägu: Kui ma oma silmad kinni surun, siis kannab mu waim mind kohe T. kirikusse. Ma istun omal wanal kohal ja Teie, aus preili, omal kohal. Tihti waatame teineteisele silmi, mina tõsiselt, Teie pisut rõõmsalt ja siis waatame jälle kantsli ehk altari poole. Mis tähendab see korduw unenägu? Kui wõimalik, palun Teie poolt seletust?

Teile ja Teie omakstele head terwist soowides
jään alandlikult Teie

Dr. Wisnapuu.

„See on kiri! Liina ei tea, kas sa siin peast segane ehk selge oled ja wastus saab wist seda moodi olema."

„Just seda ma soowin; wastuses näen ma Liina südant kui peeglis ja ma tean sedamaid, kuipalju ta sekundis tuksub." —

„Saab näha, aga mina ei oskaks niisuguse kirja peale midagi wastata."

„See on wale. Kui sa niisuguse kirja selle käest saaks, kelle järele su silmad rõõmuga waatawad, kelle häält sa kikil kõrwul kuuleks, keda sa — no olgu peale, siis mõistaks sa paljugi wastata. — Kui ta aga sellelt tuleks, kellele sa heameelega selga pöörad, siis ei wastaks sa midagi."

„Sul wõib õigus olla, mina omalt poolt ei taha Liinale sõnagi sinust rääkida, aga wastust sinu kirja peale tahaks ma heameelega lugeda. Anna kätt selle peale."

„Ma tunnen sind, õde, oled juba ammu hea kirstukapp, mis kõik hästi warjul hoiab; kui sa aga kodu kihlusid peaks pidama, siis saada mulle kohe kihlakaart!"

„Sa oled täna peast ära, armas wend, iga sõna on kihlus. Mina jään wanaks tüdrukuks ja tulen wiimaks sinu warju alla. Mis arwad, kui nüüd teenistusesse lähen ja omale wana päewade jaoks raha korjan?"

„Sõida aga enne koju ja siis astu teenistusesse, kui su süda kutsub, aga teeni oma teist poolt ausasti.“

„Wend, sa teed otse nalja, on sull mõni midagi kõrwa pistnud?“

„Ei keegi. Mu süda ütleb mulle, et sa pea tanu alla saad. Noh, head õnne!“

„Aga, wend, ma olen ju wäga noor!“

„Mina kui doktor medikus, annan sulle luba, et homme päew wõid kihlused pidada ja pulmad ka.“

„Sa oled täna käest ära! Ma tahan aga weel neitsi põlwe pidada, see on kuldne.“

„Ja kui kuldne põlw mööda läheb ja sa juba kisendad: — „Armas Jeesus, korista,“ siis ei ole koristajat enam kuskil.“

„Pane parem, wend, oma suu lukku ja waata, kust sa endale hea perenaise saad, oled ju selleks wana küllalt!“

„See oli õige pauk õigel ajal. Tulewa aasta sel ajal palun sind oma armsa abikaasaga minu pulma ja T. mõisa Liinat ka, kas pruudiks, ehk pruutneitsiks, aga minu pulmas peab ta tantsima!“

„Tänan wäga, aga oma armsa abikaasa jätan koju, sa wõid teda minu kõrwale mõtelda. Liina aga tehku oma tahtmise järele.“

Armas õde, nüüd mängime ühe partii schachi, kes kaotab, peab esite pulmad.“

Wend ja õde mängisid ja Marie kaotas.

„Waat, sinu poolt tulewad enne pulmad ja siis tulen mina järele.“

Teisel päewal sõitis Marie auru-tõllas koju poole, aga wenna eilane nali ei tahtnud peast kaduda. Ka Kaarli Lepiku nägu tõusis tihti ta waimu silma ette ja iga kord ütles Marie süda: Kui see Eesti noormees mulle kätt pakub, ei lükka ma teda sugugi tagasi!“

Wiimases jaamas sai ta kohe hobused palgata ja reis läks omasoodu edasi.

Kui Marie oma isa õue wärawas kinni pidas, nägi ta paar ilusat hobust õues rohu kallal näriwat ja toa ukse ees jättis ema üht noortmeest jumalaga.

„Kes on see noormees?," küsis Marie iseeneses: Ta näeb kui Lepik wälja!" Ta weri tõusis näkku ta kuulis, kui ema ütles: „Näe, sealt ta tulebki!"

Noormees pööris ümber ja mõne sammuga seisis ta wankri juures ja aitas Mariet maha. „Tere oodatud õilmeke," ütles Lepik ja surus neitsi käsi!

Marie aga tõmbas käe lahti ja jooksis ema kaela, musutas teda ja ütles: „Sa oled ju, armas ema õige priske ja terwe ja kirjas seisis, et sa tõbewoodis oigad."

„Olin ka haige-segane, aga tänu Jumalale, et jälle kodus oled; ma igatsesin wäga su järele!"

„Aga mis käib Kaarel Lepik siin?"

„Seda saad ehk tema käest weel täna kuulda; ta tahab sind oma sõsara juure külaliseks paluda ja oli sellepärast siin sinu järele kuulamas."

Tema sõsaraga tahaks ma heameelega kokku saada. Juhan saadab teile palju terwisid, on ise ka terwe."

„Armas herra Lepik, olge nõnda hea ja aidake mu asjad tuppa kanda; ma arwan, isa ja mu wend ei ole mitte kodus."

„Nad on heinamaal ja teewad kuhja," ütles ema, „kuid woorimees wõib ka asju kanda."

„Aga juba tõstis Kaarli tugew käsi pakid murule ja kandis neid kambrisse. Ta keeras woorimehe juure tagasi ja küsis: „Kui palju raha saad? Wõi oled juba palga saanud?"

„Preili lubas 2 rbl. 50 kop. ja need on weel maksmata."

„Säh siin on 3 rubla ja nüüd sõida oma teed!"

Olge terwe, ma sõitsin preilit ausasti. Ta käänis hobused ümber ja kadus oma teed.

Pea jooksis aga Marie wälja ja hüüdis woorimehe järele.

Kaarel aga ütles: „Ta sõitis juba ära."

„Aga ilma sõidurahata."

„Ega see ime ole, noort neitsit weetakse ikka ilma maksuta, kes teab, kes juba raha eest muretsenud."

„Ega ometi teie", wastas Marie, „siis palun seda kohe minu käest wastu wõtta."

„Ei mina nõnda kergelt raha wälja anna."

„Siis on ta raha ära unustanud."

„Herra Lepik, teie õele saatis minu wend Peterburist ühe wäikese kirja; olge nõnda hea ja wiige see tema kätte. Ma soowiks ise temaga weel kokku saada."

„Olge head, istuge wankrisse ja sõidame sinna," — ütles Lepik naerdes.

„Täna mitte, aga teine kord; täna olen reisist pisut wäsinud ja weel parem oleks, kui teie õde mind waatama tuleks. Meie elame wäga waikses kohas ja meil on ilus õunapuu aed."

„Auline preili Marie," mina käisin mõne nädala eest siin teie wenna käest õunapuid ostmas ja seal tahtsin mina üht noort puud wägise saada, aga teie wend seisis selle wastu, pidawat teie puu olema. Selle tingimisega andis ta wiimaks ometi järele, et kui teie lubate, siis wõin ma selle oma aeda istutada."

„Ah minu õunapuu! Kas ta ilusasti kaswab? Olete teda näinud?"

„Tulge, lähme teda weel waatama ja siis teeme kaupa."

„Ega teie minu õunapuud ära ei jõua maksta," ütles Marie naerdes, „ma olen tema istutanud, pookinud ja suureks kaswatanud."

„Eks kuule, mis hinna eest ta saada on?"

Mõlemad läksid kärmesti õunaaeda. Iga puu ja iga lill äratasid Maries imetelemist. „Kui ilus, kui kaunis on siin!" hüüdis ta tihti.

„Kas Peterburis mitte ilusam ei olnud?" küsis Kaarel. „Ma ei mõtlegi enam sinna poole, ja see õhk! Aga mis lopsakalt ta kaswab! Waatke, kui palju on ta minu äraoleku ajal pikemaks weninud! Eks ole ilus puu?"

„Jah, ilus on ta tõesti, just niisama sirge ja kena, kui ta istutaja. Õnnelik, kes puu ja istutaja kord pärib."

Marie lõi silmad maha. Kaarel wõttis tasakesi ta käe oma kätte, waatas lahkelt ta otsa ja ütles wärisewal häälel:

„Marie! Ma palun seda puud ja tema istutajat endale, puud mu aia iluks ja tema istutajat mulle armsaks abikaasaks!"

Rahulikult laskis Marie oma käe Kaarli käes seista, aga ta suust ei tulnud sõnakestki.

„Kas tohin teie peale loota?," küsis Kaarel ja tõmbas Mariet oma wastu rindu."

„Kui mu wanemad selle wastu ei seisa, siis Jumala nimel."

Weel üks kerge surumine ja suuandmine, ja käsikäes tõttasid nad toa poole, langesid ema ette põlwili ja palusid õnnistust.

Ka isa astus kambrist wälja ja mõlemad wanemad laotasid omad käed õnnistades noorepaari üle.

„Kuis see nii kergesti on läinud?" küsis isa.

Kaarel wastas: „Marie õunapuu tegi seda'; sellepärast peab ta meie aias kaswama ja iga kord seda tänast õnnelikku päewa meele tuletama. Elagu, kosugu, kaswagu, õitsegu ja kandku magusat wilja see noor õunapuu ja seda enam weel tema istutaja."

Ema aga wõttis nuttes tütre kaenlasse ja ütles: „Ma olen sind leidnud ja pean sind jälle kaotama."

Kaarel aga lisas juure: „Teie olete tänuliku poja leidnud ja see on wist suur kasu; meie jääme ju naabrusesse elama, wõite iga päew tütart näha ja tema nõndasama teid."

„See on õige," wastas Tiit, „ma olen selle üle kõige rõõmsam, et mu tütar Eesti mehe on leidnud. Kui kõik eestlased nõnda teeksid, oleks wist palju abielu-õnnetust wähem."

„Hunt hoiab hundi, karu karu, rebane rebase poole, miks ei peaks siis eestlane eestlase poole hoidma. Peaks mu poeg Peterburis ka ühe eestlase omale abikaasaks leidma, ma tantsiks weel Wiljandi waltsi, et tuba kõmaks."

„Ega ta wist muulase pähe kinni ei hakka," lisas Marie juure, „ehk tema teeb weel enne pulmad kui mina."

„Ah ja, armsad wanemad, millal saawad pulmad? küsis Kaarel.

„Mil ajal soowite, mull üks puhas," wastas Tiit.

„Seda parem weel minule," wastas Kaarel, „kui lubate, siis kolme nädala pärast. Pikk peigmehe aeg on minule mõru ja külanaestel liig palju aega jahwatada."

„Armas Kaarel, pikenda weel aega," palus Marie, „mul on weel palju enne seda tegemist."

„Nüüd jookseb töö wäga hõlpsasti, masinad aitawad enam kui sada kätt." —

Marie tõmbas Kaarli oma järele, surus magusa musu ta huultele ja ütles nelja silma all: „Peame pisut pikemat pruut-aega, ta on mulle wäga lõbus, ja kes teab mis sinu sõsaraga wõib juhtuda."

„On ta juba mõrsja?"

„Seda küll mitte, aga üks lipitseb ta järele, kuid sellele ei taha ta miski hinna eest minna. Peaks ta minu wenna wastu wõtma, kes Peterburis on."

„Mis juttu sa ajad, tohter ja minu õde?"

„Ma arwan need on kui üksteisele loodud. Oot, oot, ma teen wennale tuld taha ja siis peame pulmad ühel päewal! Ja ühes majas, eks ole kena!"

„Aga tohter ei ole weel kordagi minu õega, ega see tohtriga *sõna rääkinud.*"

„Meie ei olnud ka ühtegi rääkinud, aga esimene armastus ei kustu, ja mina tean selgesti, et minu wend ülepea sinu õde armastab, aga ära sa seda oma õele ütle. Oma emale wõid sa seda teada anda; saab näha, kuidas tema mõtleb. Aga, armas Kaarel, ma ei ole küsinudki, mis sinu wanemad meie armastuse kohta ütlewad? Ehk on nemad üsna selle wastu?"

„Nad ootawad sind juba ammu meie majasse!"

„Tereta neid ka südamest minu poolt ja palu neid pea meile wõõrusele, et mina neid õiete tundma õpin, kuid armsad saawad nad mulle olema. Aga mu wend, mu wend! See sõidab rõõmu pärast wist kohe siia ja peab ka kihlused!"

„Ma olen omad wanemad koguni ära unustanud, neile tõin ju mõned kingitused Peterburist ühes, kuid kahju, sinule ei teadnud ma midagi kaasa wõtta!"

„Sa kinkisid mulle iseennast ja oma õunapuu, need on kõigeparemad kingitused. Sinule aga kingin — tule parem jälle wanemate juure! Kaarel tõmbas Marie kambri, wõttis taskust ilusa sõrmuse, pistis tema Marie sõrme ja ütles: „Puhas kui kuld peab meie armastus olema."

Ka wend Kustaw tuli heinamaalt koju, õde surus tema wastu rindu ja ütles: „Wend, ma olen täna Kaarel Lepiku mõrsjaks saanud. Ta wiib mind ja minu õunapuu oma aeda!"

„Seda ma mõtlesin," wastas wend, „aga sinu õunapuu asemel saab Wiiu õunapuu õitsema.'

„Ja Wiiu wist kord sinu kõrwal, eks ole tõsi, wend! Kosi Wiiu, ta on kui sulle loodud ja ta armastab sind lapsest saadik."

„Tänan õde, enne saadan sind majast kõige õunapuuga minema ja siis toon Wiiu asemele, ja ma arwan, et see mu wanematele kõige mõnusam kuulda on. Sinna on aga weel aega ja Wiiu weel wäga noor."

„Ma näeks, et täna kõik õnnelikud oleksid. Waat seal läheb wist sinu Wiiu wärawast mööda, wikat ja reha seljas. Oota, ma kutsun ta sisse; olen temale ühe ilusa rätiku Peterburist ühes toonud."

Ja enne kui weel sõna suust sai, lendas Marie Wiiu järele, tõmbas tema oma rinnale, musutas teda ja palus pisut oma õue tulla.

Wiiu astus häbelikult Marie järele. Kui roosi-õis seisis ta kenais töö-riidis, ta ei saanud sõna suust, kui Marie kena siidi-rätiku ta ümber pea sidus ja ütles: Seda saadab sulle mu wend Peterburist, mõtle aga ka mu noorema wenna peale."

Wiiu ei mõistnud kahte lugeda. „Olge terwe, preili," kogeles ta wiimaks, andis Mariele kätt, hüüdis igale ühele jumalaga," ja pööras kodu poole. Tee peal mõtles ta: Mis pärast palus Marie mind oma noorema wenna peale mõtelda, ega tema rikas, mind waest ometegi liigutama tule, ehk küll, kui karjapõlwes temaga koos mängisime. Silmad tilkusid tal wett ja süda tänas rätiku eest, sest niisugust ei olnud weel ta pea ümber saanud.

Ta tee läks heinamaast läbi. Ta istus wiimaks tee ääre maha, wiskas wikati ja reha eemale, laotas rätiku põlwede peale laiali ja ütles: Mis imekena rätik! Selge siid, arwasin esite weel pool-siidi olewat, aga ta on eht ja kui kenad lilled!" Ta karjatas, sest Kustaw istus ta kõrwale maha, pani käe ta ümber ja ütles: Armas Wiiu, mu meel on täis haledust ja mu silmad weest märjad."

„Mispärast siis?"

„Ma nägin teid mõlemaid, sind ja minu õde kõrwu seiswat. Mu õde kallis riidis, peenikeste kätega ja sind waestes hiipudes, mis sind waewalt katawad. Nad on siiski puhtad, nagu sa ikka puhas ja kena oled, su käed tööst kriimustatud ja su nägu päewast põletatud. Ma nägin, kui suurt rõõmu sa rätiku pärast tundsid ja mu süda põles häbist mu sees ja mu silmad läksid märjaks ja ma nutsin."

„Sellepärast ei oleks sa koguni nutta wõinud. Sinu õde on kõrgesti koolitatud ja maa tööle kõlbmata; mina olen ka oma jagu õppinud, kuid ma tunnen tööd tehes kõige suuremat rõõmu, sest töö toidab ju ka sinu õde. Kui su isa oleks laiselnud ja sinu ema mitte kärmesti käsi liigutanud, siis oleks sinu õrn õde nüüd ehk ka wikat ja reha seljas heinamaale rännanud ja tohter Peterburis sinu kõrwal heina maha löönud. Aga ma ei kahetse sinu wenda ega õde sugugi, waid soowin, et weel palju niisuguseid meie hulgast kõrgemale elujärjele tõuseksid, aga waimu poolest sinu wenna ja õe sarnaseks jääksid."

Weel kõwemalt surus Kustaw Wiiu oma rinnale ja ütles: „Aga Wiiu, mu süda on wäga täis haledust, mu silmad ei saa wist enne kuiwaks, kui sa mulle siin halja rohu peal midagi tõotad?"

„Mis siis?"

„Tõotad sa mulle naiseks tulla ja mind kui Eesti meest iga pidi toetada?"

„Aga Kustaw, mõtle ometigi, mis sa räägid! Mina waene, sina rikas; mina rumal, sina tark, mina — "

„Ei tea, mis mina weel tuleb," lisas Kustaw wahele, „aga ma palun sind omale.—"

„Aga mõtle, su wend on tohter, su õde preili!"

„Need ei kõlba minu majasse; tohter on oma teed läinud ja õrn õde läheb T. mõisa prouaks. Ta on täna kandidat juris Kaarel Lepikuga kihluseid pidanud ja Jumal andku neile õnne. Mina olen kandidat heina-niitja ja põllu-kündja, ja minu naine peab magister lehmatalitaja, söögikeetja, wõitegija ja professor majapuhastaja olema, ja seda loodan ma sinust, armas Wiiu. Tüdrukud ei saa sul ees ega taga jooksma, waid sa pead tihti ise tüdruku ees jooksma ja oma kätega kinni hakkama ja minu armastus tuleb sind igal pool aitama. Wiiu anna kätt, ma teen su pärisperenaiseks ja mu ema, mu isa ja ka mu õde wõtawad sind kahe käega wastu."

„Ma näen, et sul, armas Kustaw, tõsi taga on; ma olen küll weel noor ja nõrk, annaks Jumal, et ma su maja ja su oma tugewus wõiks olla. Aga enne, kui ma 20 aastaseks saanud, ei saa sa mind mitte! Siis tahan ma su oma olla ja ma loodan, et sa sõna pead."

„Wõta see kinnituseks."

Kustaw musutas Wiiut.

Wiiu kargas aga üles ja ütles: „Wõõrad peame aga teine teisele olema; mitte üks musu ei luba mina enam sulle ja iga inimese ees pead sa mind wõõraks tunnistama. Ja seda teen ka mina ja äkitselt laseme ennast kirikus kuulutada ja siis peawad kohe pulmad saama. Küla wesiratastel ei pea meie juures midagi jahwatada olema, kas lubad seda täiesti, Kustaw?"

„Jah Jumala nimel, kui sa aga mu omaks jääd! Oh kui rõõmus on nüüd mu süda," ütles Kustaw.

Wiiu wajutas end weel kord Kustawi rinna najale, surus kindla musu ta huultele, tõmbas wikati ja reha maast ja jooksis, nii kui jalad kandsid, koju poole.

Gustaw waatas talle kui unes järele ja ütles: „See on hirw, selle peale ootan ma kas kuus aastat, sest temast saab eht Eesti pärisperenaine!"

Wiiu jooksis kuni koju sai, ta süda oli otsata rõõmus, sest ta teadis nüüd, kus tema tulewane pesapaik seisis. Ta tänas Jumalat, kes tema waese neitsi peale armulikult waadanud ja palus, et ta tema armast Kustawit, kui ka

kõiki tema omakseid armulikult kaitseks. Ema nägi küll, et tütrel midagi südame peal seisis, aga ükski nõudmine ei toonud sõna üle Wiiu huulte.

Selsamal ajal sõitis õnnelik peigmees Kaarel Lepik oma mõisa tagasi. Ema tuli talle wastu ja küsis: „No kas kuulsid midagi oma inglist?"

Poeg aga kaelustas ema ja ütles: „Täna pidasin kihlused; ma olen peigmees ja teie hooleks jääb nüüd pulma wastu walmistamine. Peate wist õige pea Tiidule sõitma ja kõik asjad korda seadma."

„Tänu Jumalale," ütles ema, „isa peab seda ka kohe teada saama."

Ka isa tuli pojale wastu, soowis ette õnne ja lisas juure: Ma arwan, et see parem on, et sa Eesti soost kodukana tood. See, kelle mina walisin, oleks ehk mind wiimaks pankrotiks teinud."

Ka õde Liina soowis wennale õnne. Seal juures andis wend temale Dr. Wisnapuu kirja ära.

Liina luges ja luges, aga ikka rahutumaks läks ta süda. „Mis pean ma wastama? Mis tähendab see kiri?"

Sada korda tõusid need küsimised ta südames, aga wastust ei tulnud kuskilt. Wiimaks andis ta kirja wenna kätte ja ütles: „Sina oled kõik seadused läbi uurinud, mis pean ma selle kirja peale wastama?"

Kaarel luges kirja ja naeris täie häälega; siis tõmbas ta õe oma kirjutuse-kambrisse ja küsis: „Kui Dr. Wisnapuu täna siia jõuaks ja sind endale abikaasaks paluks, mis ütleksid sa siis temale?"

Liina punastas ja ütles: „Dr. Wisnapuu ei tee seda eladeski."

„Aga wõtame näituseks, et ta siin sinu ees selle palwega seisaks, mis tuleks siis sinu suust — ei, ehk ja?"

„Ma ei ole weel sõna Dr. Wisnapuuga elus rääkinud ja sina lobised niisugust juttu."

„Tiit Rebast sa ei taha wastu wõtta, kuidas oleks aga lugu Dr. Wisnapuuga?"

„Teda ma wõtaks ennem wastu, kui Tiit Rebast, kes küll hästi on koolitatud, aga seal juures ometegi rumaluhkeks on jäänud."

„Siis on minu nõu, et sa Dr. Wisnapuule just nõndasamasuguse kirja kirjutad, kui tema sinule, see on, sa ütled ennast just nii samasugust und igal öösel nägewat ja palud teda, kui targemat sinule unenägu ära seletada ja ma usun, et üks ilus seletus tuleb, mis ehk pillimängu ja tantsuga lõpeb ja siis wõite elu aja head und näha ja üksteise silmi wahtida. Siis ei ole teil enam õpetaja jutlus tüliks wahel.“

„Wend, sa teed nalja, aga ma tahan sinu nõu peale wastata.“

Liina kirjutas:

„Auline Dr. Wisnapuu!

Tänan Teie terwise eest! Teie kiri on wäga imeline ja seda enam, et ka minul just need samad unenäod waimu silmi ees tihti wilguwad. Mind pahandab aga, et see mitte ilmsi pühapäewal ei sünni, ehk ma küll iga püha kirikusse rändan ja omas wanas kohas istun, kuid Teie koht on tühi, ehk istub seal Tiit Rebane, K. mõisa rendi-herra. Aga kui ma ta peale waatan, tuleb mulle hirm peale. Teie olete kuulus tohter ja tunnete waimu wigasid; julgen Teilt nende wiirastuste seletust paluda ja arwan, et Teie sellega kergesti toime saate.

Teid lahkesti terwitades Liina Lepik.“

Liina näitas kirja wennale.

„See on kena,“ naeris wend ja mina omalt poolt annan temale lühidalt teada, et mina tema õega olen kihluseid pidanud. Sinule aga, armas õde, soowin õnne; sa saad hea mehe ja see on enam, kui terwe K. mõisa kuld, hõbe ja nuumhärja kari. Küllap see punapart saab ennast lõhki wihastama, aga see on wõõramaa jooksikutele paras, kes oma kukrud Wenemaal täis topiwad ja siis meid weel hästi tännitawad ja uusi wereimejaid jälle siia saadawad. Kuid meie rahwas on sellepoolest pime, sest iga jooksik, kes hästi siin oma suud laiutada jõuab, wõetakse kahe käega wastu, selle kõrwal istuwad aga omad lapsed hiire kombel nurgas. Küll aeg seda ka kord muudab ja meie oma lapsi päewa ette toob.

Edasi, mööda Eesti rahwa eluradasid!“

ÜKSTEISTKÜMNES PEATÜKK.

KAHEKORDSED KIHLUSED

Parun H. mõis on kui maapealne paradiis. Jõekene jookseb läbi rohuaia, ilusad metsatukad kaunistawad silmaringi, rammusad põllud näitawad majapidamise jõudu ja hooned kõnelewad, et siin sadanded käed kunstmeistri juhatuse all kiwi kiwi peale on liitnud. Külad aga annawad märku, et kõik piim ühte kannu jooseb ja külarahwas wesiste silmadega ja kahwatanud palgedega kördi-kaussi waatab.

Parun H. käib rahutul sammul läbi tubade ja mõtleb: Jõledus kattis mu silmi, et ma oma tütre ja poja ühes emaga Peterburi linna saatsin ja neile mõni sada rubla weel tasku pistsin! Suur jõledus! Mu tütar igatses wist Dr. Wisnapuu järele, kes ka nüüd seal elab; teda tahtis ta näha saada ja oma armastuse walu wist temale kaewata. Kus mu silmad olid, et ennemalt asja ei märganud? Ja, ja, ta tahab wägise wõõrasse walda lennata ja ennast oma sugukonnast lahutada. Murega lähen siis mulda ja häbi katab silmi! Peaks mu tütar hull olema, siis lükkan ta oma majast ja sugukonnast wälja, ehk see mulle walusa haawa lööb. Aga seal sõidab wäike posti-käru ukse ette, wist toob ta telegrammi, et juba kihlused Dr. Wisnapuuga peetud. Tulgu see sõnum! ma kannan selle löögi ära. Kui mees, kes surmas ka ei wärise! Eks nad ole juba kaua küllalt Peterburis.

Postipoiss astus sisse ja andis kirja paruni kätte. See luges kargas püsti, lõi käsi kokku, naeris suure häälega, mis juure postipoiss kahte ei teadnud lugeda. Siis jooksis parun ühest kambrist teise, tuli wiimaks wiierublalise paberiga postipoisi juure ja ütles: „Siin on su jootraha, ja tee, et sa minema saad!"

Postipoiss tänas, kraapas paruni kintsu, jooksis siis oma hobuse juure ja mõtles: See wõis aga teade olla! Ma ei ole parunit weel oma elu ajal nõnda rõõmsa näinud; ei tea, mis maailmas on sündinud!

Parun aga langes sohwa peale ja hüüdis: „Mu tütar, mu kallis tütar! Sa oled peastetud. Iga summa, mis nüüd nõutakse, luban ma hea meelega maksta, mu häbi on mulle auks saanud! Mu tütar on würst N. mõrsja." Ta kõlistas kella.

Toapoiss kargas paruni juure sisse ja ootas käsku.

Parun hüüdis: „Mine anna terwele mõisa perele käsk, et nad täna õhtu poole ilusais riietes tantsuplatsile koguguwad. Muretse pillimeeste eest, wiina ja õlut saawad nad nii palju, kui nad joowad, ja tantsigu ennast kas lõhki! Meie preili on würst N. mõrsjaks saanud Peterburis."

Pea kihas terwe mõisa hoow. Opmann jooksis kõige enne parunile õnne soowima; siis tuliwad weel õllepruul ja kirjutaja, ka pereemand ja toatüdruk, aga muud mõisa-orjad puhastasid oma riideid õhtuse tantsu tarwis.

Parun oli kui peast nõder rõõmu pärast ja oleks wist terwe maailma wastu oma rinda surunud. Ta laialistel wäljadel aga ohkas rängas töös Eesti peremees oma perega ja lõikas rukist peotäis peotäie järele sirbiga, kandis nad hakki ja pani kuhelasse. . . Kui õhtul mõisarahwas rõõmu pidul lauas istus, kükitas ka wallarahwas põllu peal kördi kausi ja räimede juures; mõnigi silmapisar weeres lusikasse ja mõnigi soow tõusis taewa poole. . .

Ka würst N. majas oli sel õhtul rõõmuline elu. Ta pidas oma awalikku kihlust suurepäraliselt ja seda ta wõis, sest ta mõisad tõiwad tuhandeid tuhandete peale sisse ja ta amet andis weel tuhandeid juure. Würst N. oli Adaga wäga kaugelt sugulane ja parun H. rahakukkur kaalus

palju. Noor paar näitas wäga õnnelik olewat, kas südames ka, see oli ise asi, sest suursugu küsib harwa südame armastuse järele. See tuleb esite abielus, ehk ta sureb juba esimistes nädalates ja siis püüab wahesein lahutust tuua.

Ada wend ja ema nähti kõige õnnelikumad olewat; nende nimed kõlasid nüüd igaühe suus, ehk küll mõnigi krahwi ja würsti tütar südames tuld sülitas, et ta täna Ada asemel ei olnud.

Ka Dr. Wisnapuust räägiti õhtusel palli-pidul enamasti head. Ta olewat tark, sest tema antud rohud aidanud alati, aga ta ise olewat lihtlabane inimene, kes mitte peenikeselt ei oska suurtsugu rahwaga ta ümber käia, aga loodeti, et aeg selle wea parandab ja ta siis Peterburis esimeseks arstiks saab, kelle hoole alla igaüks ennast täiesti wõib uskuda.

„Ka mina olen temale tänu wõlgu," ütles würst N. Ma jäin kahe nädala eest äkitselt haigeks; mu majatohter ei wõinud aidata, ma saatsin Dr. Wisnapuu järele ja tema rohi aitas mind mõne päewa järele jälle jalule. Ja kui sul, armas Ada, midagi selle wastu ei ole, siis tahaks ma teda meie tulewaseks maja-arstiks paluda ja ma arwan, et ta mu pakkumise wastu wõtab."

Esite lendasid mustad pilwed üle Ada näo, siis aga naeratas ta rõõmsasti ja ütles: „Kui Dr. Wisnapuu kutsumise wastu wõtab, siis ei ole minul selle wastu midagi. Omas südames aga mõtles ta: „Ma tahan ta elu mõrudaks teha, ta peab mu ees kui ussikenne wingerdama, ma rõõmustan juba ette, ta waewa näha."

Kuidas oli aga Ada kihlus nii ruttu tulnud? Ada ema oli würst N. emaga suur südame-sõber ja käis teda juba esimesel päewal pärast pealinna jõudmist waatamas, kus ka emade wahel laste õnne ja õnnetuse üle räägiti ja asjad küpseks tehti. Just kui Ada Dr. Wisnapuu majast paha südamega koju tuli, oli würst N. seal ees ja lühikese jutu järele palus ta Ada kätt ja südant, mis temale ilma suure waewata lubati ja — kihlus oli walmis. Suurtsugu rahwa juures tehakse abielu kontraht, kus täiesti ära määratakse, mis mõrsja oma peigmehele kaasa toob ja kui keegi sureb,

mis siis waraga sünnib. Ka siin pani adwokat kontrahi kirja, mõlemad emad kirjutasid omad nimed alla ning enne awalikku kihlust ka mõlemad noored hinged. Kontrahi järele sai Ada poole miljoni rubla raha ühes, muidu weel nii palju majaasju ja ühe mõisa Eestimaal. Seda oli isa Adale juba ammu lubanud, kui ta würst N. prouaks peaks saama.

Selle testamendiga oli würst N. wäga rahul ja kirjutas rõõmuga oma nime sinna alla. Ada ei lugenud seda läbigi, waid kirjutas ilma mõtlemata oma nime sinna kõrwale. Enne Jõulu pidi pulma pidu olema ja peale selle noor rahwas Italia maale reisima, aga mitte laewaga, waid auru tõllas, sest Ada kartis oma õnnetuse päewast saadik wett, ehk ta enne küll just weesõidu sõber oli. Italia reisi üle rõõmustas Ada otsata; ta wõis nüüd oma silmaga mõnda näha, mille üle raamatutes pikalt ja laialt oli lugenud.

„Rooma linnas tahaks ma püha isa jalale suud anda, kui ma kõik seda ilu ja au näha saaks, mis tema kojas warjul seisab," naeris Ada, „see maa on mu meele järele!"

Peale pallipidu mõtles Ada oma elulugu õieti järele ja leidis, et tema wanematel sula õigus oli, teda õnnetusest eemale hoida, kuhu tuulemaru ja wesi teda äkitselt wisanud. Wiimaks ütles ta: „Dr. Wisnapuu, sulle olgu andeks antud; sa oled targem minust ja käisid minuga kui haigega ümber; su isa must kuub on aga minu wiimaks koguni terweks teinud. Kadugu sellepärast waen ja wiha mu südamest ja kui ta mu tulewase abikaasa kutse wastu wõtab, peab ta ka minu jurest lahke südame leidma ja kui ta endale ühe omawäärilise abikaasa otsib, siis peab see ka minu sõbraks saama. Ma ei taha oma elupeastja õnnele mitte risti ees olla, waid tema õnnekarikat temale weel magusamaks teha, sest tema rahwas on ka minu õnne põhi ja hallikas.

Ada sõitis oma ema ja wennaga mõne päewa järele jälle koju, kus isa tütre oma tuksuwa südame wastu surus ja teda omaks roosi-õieks ja armsaks lapseks nimetas.

Selsamal ajal jõudis ka Liina Lepiku kiri Dr. Wisnapuu kätte; see luges ja luges; kui ta weel kuulda sai, et

Marie Lepiku mõrsja on, ei suutnud teda enam ükski wägi kinni pidada, waid ta tõttas ise unenägusid seletama.

Ühel päewal pidas woorimees S. mõisa ukse ees kinni. Tugewa habemega noormees kargas wankrist maha ja astus tuppa. Toas õmbles akna all noor tütarlaps, muud inimesed olid wist kaugel. „Tere, preili Liina!" kõlas lahke hääl, „ma tulen ise Teie unenägu seletama."

Ehmatuses kargas neiu üles, tahtis ära jooksta, aga tugew käsi hoidis teda kinni ja hääl palus: „Armas Liina, waadake kord nii terawasti mu silmi, kui kiriku pingis seda tegite ja siis jookske, kuhu tahate."

Liina lõi silmad maha ja palus: „Aulik tohtri herra, lubage mulle, et ma oma riideid wähe kohendan. Meie siin maal ei ole iga kord mitte wõõraste wastuwõtmiseks riides."

„Just nõnda olete mulle kõige kenam," ütles Dr. Wisnapuu, „waatke aga ükskord mu silmi ja meie unenäod on seletatud."

Liina waatas tõesti oma ilusate suurte silmadega Dr. Wisnapuu, otsa. See aga ütles: Nüüd olen neid ükskord näinud ja palus jälle näidata, weel tuhat tuhat kord! Ma olen tuhande wersta tagant neid silmi waatama tulnud, ma soowin südamest neid silmi warsti ühes Peterburi ära wiia ja siis igapäew nende sisse waadata. Kas lubate Liina, siin on Eesti süda ja Eesti käsi! Teie wend toob mu õe siia, siis saawad teie wanemad wist lubama, et teid oma õe asemele wiin. Saage mu eluseltsiliseks mu abikaasaks."

Ma näen, tohtri herra, et teil tõsi taga on. Siis Jumala nimel, ma usun, et ka mu wanematel midagi selle wastu ei ole."

Dr. Wisnapuu tõmbas Liina oma kaenlasse. Seal läks uks lahti ja Liina wanemad astusid tuppa. Dr. Wisnapuu astus neile wastu, teretas alandlikult, ütles oma nime, tõmbas siis wärisewa neiu wanemate ette ja ütles: „Teie tütar on praegu minule oma südame lubanud, kelle järele ma juba lapse põlwes olen igatsenud. Meie oleme ühest kännust ja loodame, et teie meie armastust õnnistate."

„See on kui pilwist wälk meie majasse! Esite poeg, nüüd tütar. Olete ehk teie meie poja mõrsja wend weel?

„Jah muidugi, just see! Ega minul muidu julgust ei oleks, teid teie kallist tütrest lahutada."

„See on suur õnn meie majale," ütles isa ja silmad seisid temal wees, „suur õnn, sest teie nimi on igal pool juba kuulus; teie oleks suurest soost abikaasa saanud, aga nüüd tulete meie madala katuse alla."

Mina pean abielu õnne kõige ülemaks ja ma arwan, et meie teie armsa Liinaga seda leiame."

„Jumal õnnistagu siis teid," ütles isa ja nõndasamuti ka ema.

„Aga nüüd on minul weel üks palwe."

„Mis siis?" küsis Mats.

„Pange hobused rakke ja sõidame kohe kõik minu isa juure: isa, poeg, ema tütar ja tütre peigmees ja minu õe peigmees."

„Kas teie isa majas weel pole olnud?"

„Kellel kosja sõidul aega isa ja ema peale mõtelda?

„Kuidas meeldib teile minu ettepanek? Kus on teie poeg?

„Ta on põllul töörahwa juures."

„Siis toome tema ära ja täna õhtu peame minu kihlused minu isa muru peal. Aga see saab rõõm olema!"

„Parem on, meie toome teie wanemad siia."

„Ei, see ei lähe, nad on wäga pikalised kohmima ja siis on juba päew õhtul, kui hobused weel sealt tagasi jõuawad. Aga meie läheme kui rohutirtsud neile kaela peale ja teeme neile niisama suurt rõõmu, kui rohutirtsud Hommiku-maa rahwale kurwastust sünnitawad."

Liina palus ka wastu, aga Dr. Wisnapuu ei andnud enne järele, kui hobused ette rakendati ja sõit algas. Tiidu majas oli rõõm otsata, sest nende hing ei wõinud ette arwata, et nende poeg kui peigmees majasse astuks ja oma mõrsja ühes tooks pealegi Eesti neiu, mis üle iseäranis Dr. Wisnapuu ema südamest rõõmustas. Ta arwas oma

poega kes teab kust kodukana toowat, ehk weel niisugust, kelle silmagi ta ei tohiks waatata ja nüüd, nüüd wõis ta tema oma rinna wastu suruda ja Liina tegi sedasama. Nüüd aeti asjad toime; enne Jõulu-pühi pidiwad pulmad olema, kahekordsed pulmad. Õde ja wend pidid ühel päewal altari ette astuma. Liinal tükkis aga see hirm peale, et ta kaugele wõõra rahwa hulga, pidi rändama, kus wõõrad kombed walitsewad. Kuid Dr. Wisnapuu kõne lahutas pea need pilwed: ta mõistis Peterburi elu kullaseks maalida ja andis, lootust, et ta pea jälle oma isamaale tagasi pöörab.

Lõikuse-kuu õhtul oli soe ja wagane. Maja ees pärna all joodi weini ja lasti noort rahwast kui ka nende wanemaid ja peale selle Eesti rahwast elada. Ka kõneldi noorerahwa tulewiku-plaanidest, iseäranis wõitlesid Dr. Wisnapuu ja kandidat juris kõnewäljal, kuni koit punama hakkas. Üleüldse soowiti, et Eesti rahwas ise enda au igalpool hoiaks ja kaitseks, sest selle läbi tõuseks ta iga rahwa ees lugupidamisesse.

Niisama soowiti, et eestlased oma lapsi nõnda kaswataks, et nad isamaale truud, usule kindlad, riigile kasulikud oleksid ja igas seisuses, kus Jumal neid seab, edasi püüawad ja näitawad, et nende sees weel wana waim elab, kes igast takistusest üle saab ja tormis kindlasti seisma jäeb. Dr. Wisnapuu soowis, et Eesti pojad, kes juba kõrgemat haridust saanud, oma kaaswendadele kõiges omas töös ja talituses heaks eeskujuks oleks, waesematele wendadele, kus tarwis kätt pakuks ja neid ülespoole aitaks, sest mida enam õpetatud rahwast ühe rahwa seast tõuseb, seda tugewamaks läheb rahwa jõud ja töörammu igal põllul. Ta soowis ka, et terwe rahwas oma paremaid töö-mehi igal pool toetaks, sest ühendus teeb tugewaks ja wõidab wõõra wäe. Eesti rahwa waenlastele on seesugune ühendus küll kõige suuremaks okkaks silmas ja nad rõõmustaksid selle üle, kui selle wäikese rahwa hulgast sada parteid tõuseks, kes üht teist taga kiusaksid ja nõnda iseenesele hauda kaewaksid. Ühendus teeb tugewaks, seepärast ühendage ennast igaüks isamaa töös, sest meid aitab üksi haridus, kokkuhoidmine ja ühendus!

Mis asjad need kõik on, mis meie elu köidikutes hoiawad? nii küsib ehk mõni lugeja. Need on meie wäga lühikese aja peale tehtud rendikontrahid, mis põllumehele kindlat põhja jalge alla ei sea; teiseks abiteo orjus, mis weel mõnda walda ja kihelkonda piinab ja rahwast ihu kui ka waimu poolest kütkes hoiab. Kolmandaks ei ole Eesti wäikestel põllumeestel ühtegi sõna maapäewal kaasa rääkida, waid nad peawad sellega rahul olema, mis suurpõllumehed seal otsuseks teewad ja seda kulu kandma, mis mõisnikud ära määrawad. See tähendab, suurpõllumehed on pärisperemeeste wara üle weel igatpidi peremehed. Siin oleks hädasti tarwis, et pärisperemeeste saadikud sõna ligi wõiks rääkida. Neljandaks oleks soowida, et patroni-õigus kirikherrade walimisel, mis juba nõnda suurt tüli on sünnitanud ja wist weel sünnitab, ära kaotataks, et kogudus ise omale hingekarjase waliks, kellega ta täiesti rahul wõiks olla. Wiiendaks oleks soowida, et meie koolid ministeriumi alla saaksid, selle läbi saaks terwele maale ühesugune õpeplaan. Riigi keel, mida siia ajani wäga wähe tuntakse, saaks kõwemale jalale, sest teda on meile hädasti tarwis. Saksa keel saaks oma loomulikkudesse piiridesse seatud, et ta mitte wägise kellegi peale ei tükiks. Kooliõpetajate elujärg oleks kindlam, neid ei wõiks igaüks oma tahtmise, ehk paha tuju läbi ametist ära lükata, waid kui mees kõlbmata on, siis kaebab ta peale ta ametipidamine.

Meie naiste-pere, Mall, Epp, Marie ja Liina wiitsid wäga lõbusasti aega, wõtsid kord meeste jutust osa, ja siis harutasid nad jälle oma asju aga armastus ja üksmeel paistis igaühe silmist. „Peaks meie elus weel nii õnnelikult kokku saama!“ soowiti mitmelt poolt. Liina süda wõis siin jures kõige raskemaks minna, sest tema lahkus kodumaalt, ja läks kaugele, aga ka tema otsaesiselt pühkis Dr. Wisnapuu mure pilwed ära. Kõige murelikum näitas Kustaw olewat, sest tema kodukana puudus teiste hulgas, ja ehk küll mõni kord teda Wiiuga meele tuletati, mida iseäranis Marie tegi, jäi ta siiski waikseks ja mõttesse ja läks kõige enne puhkusele, sest eelolew päew nõudis jälle suurt töörammu.

Tiit ja Mats aga olid nii wennalikud, kui wennad seda kõige suuremas armastuses olla wõiwad; nad harutasid tasahiljukesi, kui palju kumbki omast warandusest lastele kaasa anda wõis ja tahtis. Kaarel aga, kui seadusetundja soowis, et mõlemad isad niisugusel lool enne surma midagi lastele kaasa ei annaks, waid neid omas testamendis pärijateks nimetaks. Sellega ei olnud Tiit ja Mats sugugi rahul, waid wastasid nagu ühest suust: „Mis meie nüüd teeme, sellega peate rahul olema, sest kellele oleme siis oma wara kogunud, kui sellest meie lapsedki rõõmu ei tunne. Kõike ei saa teie küll kätte, kuid elu alustuseks ja maja sisseseadmiseks anname siiski teatawa osa."

Päewa tõusu ajal lahkusid wõõrad. Wäsimus oli neile aga tundmata ja igaüks ütles suu ja südamega, et see üks kuldne koosoleku- ja kihlusepidu olnud.

Mõne päewa pärast sõitis Dr. Wisnapuu jälle oma ametisse, aga selle tõotusega, et kui isad kõige parema aja arwawad olewat, tema jälle nende hulka kodumaale sõidab pulma pidu pidama, mille wastu nüüd mõlemilt poolt täie hooga walmistati.

KAKSTEISTKÜMNES PEATÜKK.

PULMAD.

Enne jõulu, enne jõulu! kõlas nüüd kolme noorerahwa südames. Enne jõulu pidi neid eluks ajaks ühendatama. Ehk küll lumi sel ajal maad katab ja wahest ka juba pakane külm paugub, pidi see aeg neile roosi-ajaks saama, ja jõulu-rõõm ka esimene elu-rõõm olema. Nõnda kawatsesid meie jutu noored tegelased; aga nad unustasid küsimata, mis Taewataat sinna juure ütleb.

Tema aga tõmbas neile kriipsu arwest läbi ja ütles: „Weel on aega!"

Ühel oktobrikuu päewal jõi würst N. oma armsa emaga kohwi ja ajasid lõbusalt juttu. Korraga kukkus kohwitass ema käest maha, würstinna langes tagurpidi sohwa peale, tõmbas kord weel tugewalt hinge, wärises ja elu-küünal kustus igawesti. Küll toodi arstid kohe aitama, küll õõruti ja tehti tööd, aga süda ei tuksunud enam. Äkiline surmasõnum langes kui kaljurünk H. mõisa herraste peale ja nõndasama oli ka nooremehe enda südamele. Pulmapidust ei wõinud enam juttugi olla, waid leina-riided tuletasid iga päew meele, et meie kõik surelikud oleme. Täna see, homme teine ja nõnda langeme, kui lehed puust ja ei tule enam siia maailma tagasi, kisendagu ehk mitu järele jääjat kui palju tahawad ja õnnis see, kes igal tunnil walmis on aruandmisele astuma.

Dr. Wisnapuu orjas üle jõu omas ametis ja lõpp oli see, et ise woodi heitis ja pidi ennast teistest tohterdada laskma. Tee oli wali hoop S. mõisa ja Tiidu pererahwale.

Soe-tõbi möllas Juhan Wisnapuu närwides. Kuus nädalat ei teadnud ta maast ega ilmast, waid sonis ikka omast ametist ja Liinast. Küll tahtsid õde ja mõrsja tõbe-woodi ääre tõtata ja haiget rahustada: aga tohtrid keelasid neid seda tegemast, sest nad arwasid, et ka noored nõrgad naisterahwad sellesama tõbe kätte wõiksid langeda kõik rõõm pööris kurbtuseks. Mall ja Juula nähti kui ilma peata olewat. Ja mõrsja silmad seisid iga päew wees. Wend Kustaw, kes seda tõbe juba noores-eas oli põdenud, tõttas Peterburisse, et oma wennale abiks olla ja tema wara järele waadata. Ta saatis küll iga nädal sõnumid koju, aga need ei äratanud suuri lootusi. Esimesel Kristuse tulemisepühal, mil rõõmsad pulmad pidid tulema, tõi kiri kurbadele jälle uut rõõmu. Kustaw Wisnapuu kirjutas, et tõbi lahkuwat ja tema kallis wend juba mõnda päewa toitu wõtwat. Liina jooksis sõnumid kuuldes oma kambrisse, langes põlwili ja tänas silmawees Jumalat kalli elu hoidmise eest. Tiit laskis kirikus poja paranemise puhul tänu palwet pidada ja jagas rõõmsa südamega waestele ohwrid. Ema oleks hea meelega iga tund Peterburisse lennanud, kui temale Loojast tiiwad oleksid antud.

Würst N. sai oma ema surma läbi miljonilise waranduse täieks peremeheks. Üks nurjatu laps oleks surma weel tänanud, et wanamoori ära koristas, kes mõnikord takistuseks ees oli. Nii ei olnud würst N. Iga päew puudus temal ema, kõik tema kallid toad olid tühjad ja koledad. Ta muidu rõõmus meel muutis kurwaks, ei maitsnud temale hästi söök ega jook, ei rõõmus seltskond ei teatrimäng, ei muud lustipidud. Tal puudus ema, ja see tuli sellest, et ema oma last armastuses oli kaswatanud. Ema oli oma poega kõigest pahast igapidi püüdnud kõrwale hoida. Ehk see esite küll pojale südame walu tõi, nägi ta wiimaks, et emal õigus oli, ja see teadmine tegi lahkumise kõige raskemaks, aga ta oli nüüd juba ise nii tugewaks kaswanud, kes ise iga tormi wastu wõis panna ja enda õnne ja õnnetuse üle wõis walwata.

Pärast matust, millest ka H. mõisa herrased osa wõtsid, tehti kindel otsus, et pulmad jaanipäewa aegu pidi

peetama. Jõulust jaanipäewani on aga pikk aeg ootajatele ja kui juba ühe tunni sees palju asju wõib juhtuda, wõib ka nädalate ja kuude jooksul asju juhtuda, mille peale inimene mõteldagi ei wõi.

Ka Wiljandimaal peeti nõu jaanipäewal pulma pidu pidada ja paluti Taewaisa käest selleks õnne ja õnnistust. Dr. Wisnapuu terwis paranes aegamööda, aga ta nägi juba ette ära, et Peterburi õhk tema terwisele pea wõiks otsa peale teha, seepärast müüs ta kõik oma waranduse seal ära, pani raha kasu kandma ja tahtis linnale selga pöörata. Seal tuli würst N. ühel päewal tema juure ja palus teda omale tulewaseks majatohtriks, mis eest ta temale wäga hea korteri lubas anda ja weel parema palga. Siin wõitis armastus ameti wastu kartuse terwise pärast. Wisnapuu wõttis pakkumise wastu ja see oli ka õige. Juba mõne kuu järele seisis ta omas wanas terwises ja ta arstline kuulsus kaswis iga õnneliku tohterdamise järele, mis ta würsti soowi peale ette wõttis. Mai-kuu hakatuses sai würst H. mõisast kirja, mis tema hoopis ära kohutas. Ada oli äkitselt haigeks jäänud ja wüsti paluti wõimalikult pea ühe hea tohtriga sinna tõtata. Würst sõitis Dr. Wisnapuuga teele. Haige juures ütles Dr. Wisnapuu, et siin wäga kardedaw haigus peaajude sees möllata, mis paljust närwide äritustest tulnud, aga ta püüdwat teha, mis inimesel wõimalik on. Jüba nädala järele oli suur hirm möödas ja igaüks tänas Jumalat ja Dr. Wisnapuud, kes ilma wahetpidamata haige eest hoolt kandis. Ühel päewal küsis würst N. Wisnapuult, kas ta pulmade peale weel mõtelda tohtiwat ja Dr. Wisnapuu ütles, et seda just mõne nädala pärast soowida oleks.

„Ma tahan aga siis kohe reisi peale minna. Kas see ka wõimalik on?"

„Weel parem", ütles Dr. Wisnapuu, „kuid soojadesse maadesse. Ülepea saab preili Ada wist iga kliimaga kergesti ära wiluma, kuid nüüd on weel lahutust kõige enam tarwis".

„Ja teie aus tohter tulete meiega ühes?"

„Wäga hea meelega, aga ma olen ise peigmees ja tahan ka jaanipäewa ümber poismehe-elule selga pöörda".

„Seda parem, siis reisime ühes. Teie abikaasa saab minu abikaasale hea seltsiline olema. Ma arwan, et ta ometi teie wäärilise hariduse on saanud“.

„*Mu armukene on lillekene warjulisest wõsastikust*“.

„Seda parem, sest ka minu oma ei ole weel suure seltsi hulgas palju elanud ja peab weel mõnda õppima, kuid see saab talle kerge asi olema. Minu reisiplaan on walmis. Meie sõidame Helwetsia ja Italiamaale ja jääme terweks aastaks sinna, ehk niikauaks kui meile meeldib“.

„Sündku teie tahtmine. Ma arwan ka, et mu mõrsjal selle wastu midagi ei ole“.

Reisi-kulu olgu minu poolt teile pulmakingituseks ja täit palka saate ikka edasi“.

„Tänan“, ütles Dr. Wisnapuu, ta süda rõõmustas otsata, et nüüd kohtasid näha sai, mis ta juba ammu näha himustanud. Mõne päewa pärast wõis Ada juba oma tõbewoodist lahkuda. Kui tänulik oli ta, kui nägi ja kuulis, kes teda surma suust peastnud.

„Mis läbi wõin teile tänulik olla?“ küsis ta ühel päewal Dr. Wisnapuu käest.

„Üksinda selle läbi, et oma tulewast elutuge südamest armastate ja Jumala abiga minu heategusid ja ka mind ennast unustaksite, sest ma olen ainult oma ameti kohuseid täitnud“.

„Jääge ikka oma ametile nii truuiks ja teie soow läheb täide“.

Mõne nädala pärast peeti pulmad H. mõisas ja kahekordsed pulmad Tiidu majas ja S. mõisas.

Juba pulmade ajal andis Dr. Wisnapuu kõigile teada, et ta oma noore abikaasaga pika reisi peale läheb. Liina seisis esiti wastu, andis aga wiimati järele ja kõigel oma eluajal ei kahetsenud ta seda iialgi. Kaarel ja Marie aga alustasid oma tööd wanemate juures, ja rõõm, rahu ja Jumala õnnistus sai neile osaks. Dr. Wisnapuu reisist wõõral-maal wõiks terwe raamatu kirjutada. Niipalju aga nimetame siin, et Ada ja Liina suurteks sõpradeks said ja igas rõõmus ja kurbtuses teine teist õelikult toetasid

ja see oli wäga kaunis. Niisama ka Dr. Wisnapuu ja würst N. Alles kahe aasta pärast weersid nad Wenemaa pealinna tagasi.

Sel ajal pidas aga Tiidu majas wend Kustaw pulmi. Isa oli esiti poja nõu wastu, sest Wiiu ei toonud kaasawara majasse, peale kahe wirga käe, armastaja südame ja lahke meele. Aga kui ta poja kindlat nõu nägi ja tema mõistliku seletust kuulis, andis ta järele ja ta ei ole seda ka elus sugugi kahetsenud, sest Wiiu käes jooksis majatalitus wälgu kombel, ta oskas kokku hoida ja igas tükis isa ja ema meele järele teha ja see wõitis noortele wanemate õnnistuse. Niisugust wahekorda ei leita iga waese ega rikka pojanaise juures, waid enamalt jaolt tahawad noored perenaised kohe kõike walitsust enese kätte kiskuda. Nii tõuseb harilikult majas nurin, nurinast riid ja riiust wihkamine, mis kõik maja õnne rikub.

Nõnda sündis Kalmu Matsil. Ta waene tõi ise pojale naise majasse, kes esite mee-magususel kõik maja walitsuse enese kätte kiskus ja siis aegamööda wanemate wastu kiwi külmaks, läks, kuni ta wiimaks mehe ema, kes wiiskümmend aastad maja perenaine ja warakoguja olnud, kui sandi majast wälja lükkas ja ta ühes äiaga sauna onni toppis, kus nad tihti nälga ja külma kannatasid ja koristamata olekus waewaga oma päewi lõpetasid.

Wiiu aga kandis oma mehe wanemaid igapidi käte peal, ja kui walitsus terwelt tema kätte langes, andis ta ämmale igas tükis eesõiguse, kui see ka igakord kerge ei olnud.

Kõige suuremat rõõmu tegi aga igaühele see, kui ükskord suured külalised Peterburist tuppa astusid. Wend Dr. Wisnapuu, tema abikaasa ja würst N. oma abikaasaga, ja igal paaril oma paar poega käe kõrwal. Wana Tiit nuttis rõõmu-pisaraid ja sedasama tegi Mall. Noor perenaine tundis ennast kõrgete külaliste ees õige alatu olewat, aga kui need teda austasid ja armastasid, sulas ta rind ja rõõmus olek astus asemele.

„Pange see must kuub weel selga, mille sees ma teid kord Peterburis nägin", ütles Ada Tiidule. Ja kui see

seda tegi, tõmbas Ada oma mehe Tiidu ette ja ütles: „See must kuub on meie eluõnne rajanud, ta on mu noore-ea eksitusest peastnud, ta oli kaua mul hirmutuseks ja nüüd näen ma esimest korda, et ta mu õnnistuseks saanud. Elagu meie aus tohtriherra, tema aus isa kõige oma musta kuuega ja kaewaku musta kuue mehed ikka enam ja enam kulda mulla seest ja saatku oma järeltulejaid kõrgemale elujärjele, aga niisuguseid, kes oma rahwale igal ajal truuiks jääwad!"

Weel selsamal päewal sõideti H. mõisa ja siin oli wanemate rõõm kõrgete külaliste üle otsata. Würst N. ütles tihti, et ta terwel wäljamaa-reisil nii õnnelikka päewi ei olnud elanud, kui siin, rõõmsa rahwa hulgas puhta õhu sees, ja ilusa taewa all. Jah, kui waheseinad wajuwad ja kõrgus madalusele kätt annab ja teda inimeseks pidama hakkab, siis saab inimese maapealne elu jälle inimlikuks. Siis ei nurise alam ülema ega ülem alama peale, waid rahu ja rõõm elab mustas kuues ja kalewises kasukas.

Mõned aastad on ajameresse kadunud. Dr. Wisnapuu on Peterburi linnale selja pöörnud ja omale S. mõisa kolme tamme alla ilusa maja ehitanud; seal elab ta omast kapitalist ja rohitseb neid, kes talle oma häda kaebama tulewad. Suwe-õhtutel aga istub ta omakste keskel ja jutustab omast waheldusrikkast elust ja noor rahwas kuulab seda suure lõbuga. Ta lapsed aga roniwad riigiteenistuses pulgast pulka kõrgemale.

Nooresoo kirjawara:

Nr. 1. **Eesti ennemuistsed jutud.** Piltidega. Kogunud ja trükki toimetanud M. J. Eisen. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1911. Hind 75 kop.

Nr. 2 **Greeka muinaskangelased.** Eestistanud Anna Haawa. Piltidega. K. A. Raag'i kirjastus Tartus 1909. Hind 1 rbl. lihtköites, 1 rbl. 15 kop. kalingoriköites.

Nr. 3. **Wee-alune riik.** W. Lunkewitschi järele Wene keelest. M. Hermann'i kirjastus Tartus 1910. Hind 25 kop.

Nr 4. **Ojamölder ja tema minija.** Lydia Jannseni jutustus. H. Laakmann'i kirjastus Tartus 1910. Hind 30 kop.

Nr. 4. **Elu sügawusest.** Kirjutanud Juhan Liiw. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1910. Hind 40 kop.

Nr. 6. **Kõu ja Pikker.** Rahwasuust saadud ainete järele salminud M. J. Eisen. „Postimehe" kirjastus Tartus 1910. H. 25 k.

Nr. 7. **Laane-hunt.** Seton-Thomsoni järele eestistanud A. Põllusaar. Piltidega. Georg Zirk'i kirjastus Tartus 1910 Hind 40 kop.

Nr. 8. **Ennosaare Ain.** Jutustus Eesti minewikust. Kirjutanud E. Aspe. M. Hermann'i kirjastus Tartus 1910. Hind 50 kop.

Nr. 9. **Rooma muinaskangelased.** Piltidega. Eestistanud Anna Haawa. „Postimehe" kirjastus Tartus 1910. Hind 1 rbl.

Nr. 10-a. **Kalewala.** Eestistanud M. J. Eisen. I. jagu. „Postimehe" kirjastus. Hind 80 kop.

Nr. 11. **Lookesed loodusest.** Wabalt Hermann Wagneri järele tõlkinud Eesti tütarlaste gümnasiumi IV. klassi õpilased 1909. a. Trükki toimetanud M. Kampmann. Piltidega. Georg Zirk'i kirjastus Tartus 1911. Hind 45 kop.

Nr. 12. **Kuidas inimesed wanast elasid.** Piltidega. F. Gansbergi järele Anna Haawa. „Postimehe" kirjastus Tartus 1911. Hind 40 kop.

Nr. 13. **Oma tuba, oma luba.** Kirjutanud J. Pärn. Teine trükk. K. A. Raag'i kirjastus Tartus 1911. Hind 20 kop.

Nr. 14. **Bob Ellerhein.** Jutustus Eesti minewikust. Kirjutanud M. Pödder. H. Laakmann'i kirjastus Tartus, 1912. Hind 75 kop.

Nr. 15. Kooli näitelawa I. **Wali öeke.** Laste naljamäng kahes waatuses. Wene keelest O. Truu. H. Leokese kirjastus Wiljandis 1911. Hind 30 kop.

Nr. 16. **Luige Laos. Suwe-Jaani söpradele.** L. W Laakmann'i kirjastus Pärnus 1911. Hind 30 kop.

Nr. 17. **Kasu-mets.** Koolilaste wabad mötemölgutused. Korraldanud ja trükki toimetanud M. Kampmann. A. Buschi kirjastus Tallinnas. 1911. Hind 80 kop.

Nr. 18. **Tuhad-üks ööd.** Hommikumaa muinasjutud. Tölkinud H. Oraw. J. ja A. Paalmann'i kirjastus Tallinnas 1911. Hind 1 rbl.

Nr. 19. **Ühismängud nooresoole.** Kogunud kooliöp. A. Rull. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1911. Hind 40 kop.

Nr. 20. Fr. R. Kreutzwaldi **Kalewipoeg.** Eesti nooresoole toimetanud P. Org. Teine trükk. G. Pihlaka kirjastus Tallinnas 1911. Hind 80 kop.

Nr. 21. **Heal tujul — kaunil kujul.** Lood ja laulud lastele P. Grünfeldt. G. Pihlaka kirjastus 1913.

Nr. 22. **Önnelik Kuningapoeg** ja teised jutud. Oskar Wilde järele Inglise keelest M. Kurs-Olesk. K. Sööti kirjastus Tartus.

Nr. 23. **Suur Töll.** Saaremaa wägimees. P. Süda. G. Pihlaka kirjastus Tallinnas. 1911. Hind 20 kop.

Nr. 24. A. P. Tscheckowi **Wäljawalitud jutud.** Tölkinud O. Truu. K. Sööti kirjastus Tartus 1911. Hind 40 kop.

Nr. 25. **Must kuub.** Jutustus Eesti ärkamise ajast. Kirjutanud J. Pärn. G. Zirki kirjastus Tartus. 1913. Hind 60 kop.

Nr. 26. **Karri ja Hallkasuka elulugu.** Selma Lagerlöfi järele M. Nurm. A. Buschi kirjastus Tallinnas. 1911. Hind 30 kod.

Nr. 27. **Westelood loomadest.** Eesti keelde A. Haawa G. Pihlaka kirjastus Tallinnas, 1911. Hind 40 kop.

Nr. 28. **Wested loodusest.** I. ja II. E. Budde järele H. Oras.

Nr. 29. **Andersoni muinasjutud.** Eesti keelde A. Haawa. Kaarna kirjastus Tartus.

Nr. 30. **Eesti muistsed jumalad ja wägimehed.** M. J. Eisen. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1913. Hind 65 kop.

Nr. 31 Charles Dickens'i **Kilk koldel.** Inglise keelest Minni Kurs-Olesk.

Nr. 32. **Asmus Semperi noorusemaa.** Otto Ernsti roman. Eesti keelde A. Haawa. „Postimehe" kirjastus Tartus. 1912. Hind 85 kop.

Nr. 33. **Orleani neitsi.** Friedrich Schilleri romantilik kurbmäng. Ümberp. J. Jõgewer. „Postimehe" kirjastus Tartus, 1912. Hind 60 kop.

Nr. 34. **Unenägu-elu.** Neljajärguline dramatiline muinasjutt. Fr. Grillparzeri järele Anna Haawa. Kaarna kirjastus Tartus 1913. Hind 75 kop.

Nr. 35. **Kasuõde.** E. Aspe nowell. „Maa" kirjatus Tallinnas.

Nr. 36. **Münchhauseni imewärki juhtumised maal ja merel.** Eesti keelde A. Haawa. „Postimehe" kirjastus 1913.

Nr. 37. Gaston Maspero, **Wana-Egiptus.** Tõlkinud H. Oras.

Nr. 38. Carl Ewald. **Muinasjutud loodusest.** Eesti keelde A. Haawa. H. Gross'i kirjatsus, Tartus, 1912. Hind 24 kop.

Nr. 39. **Eesti wanadsõnad.** Suurest korjandusest kokku põimitud. M. J. Eisen.

Nr. 40. **Eesti muinasjutud.** Lugemiseraamat koolile ja kodule. J. Jõgewer.

HIND 60 KOP.